

RATIO

SEV METHODVS

*compendiò perueniendi ad
vtram Theologiam,
per ERASMVM
Roterodamum.
Ex accurata autoris
recognitione.*

IN FOELICI AR-
GENTINA,

AN. M. XXI.

Ob. G. T. 3343

ALBERTVS ARCHIEPISCOPVS

Maguntinensis, & Magdeburg. pri-
mas Germaniæ, princeps ele-
ctor, ac Marchio Bran-
denburgensis.

Et.

OBIS dilecto Desiderio Erasmo Ro-
terodamo salutem in CHRISTO. Nu-
per in uoluminum abs te æditorum le-
ctionem incidentes Erasme doctissime
cum diuinum hoc tuum ingenium, omni-
genam eruditionem, & supra captum
penè huius seculi ac patriæ eloquentiam
admirati essemus, cœpit nos ingens quoddam te uidē
di desiderium: quippe nihil magis ex dignitate nostra
arbitrati sumus, quàm cum nos dei Opt. Max. beni-
gnitate, in principē episcoporum locū euecti simus,
eum uirū. qui non per Germaniam modo, sed uniuersam
propè Europam, in literis principatū obtineat,
complecti ac fouere. Proinde tantum defuisse fortunæ
nostræ, si te non uiso ab hac uita migrare cōtingeret,
arbitraremur, quātum nobis felicitatis adscribimus,
quod eo tempore nati sumus, quo tu tantus uir, his lite-
ris, hac industria, cōmunem Germaniam à fœda bar-
bariei appellatione uindicas: imò quo tu diuinā theo-
A 2 logiam,

ALBER. ARCHIEPI. MOG. ERA. RO.

logiam, ab illa antiqua ac germana in nouam quamdam et impuram aliquot iam seculis deformatam suo splendori reddis, ac prisum in nitorē restituis. Quid enim desiderari magis etate nostra potuit, quam ut emendaciora essent noui instrumenti exemplaria. At te interprete omnes absterse macule omnis additus nitor. Quid dolendum magis fuit, quam illum sic ab se immutatum, sic mutilum ac conscissum Hieronymum in manibus haberi? at per te in lucem est reductus et quasi à morte in uitā reuocatus. Maacte uirtute decus Germaniæ amabilissime Erasme, Sic itur ad astra. Sed tu ne grauare sic de te sentientē, sic erga te affectum, si quando hac iter facies inuisere. Et ò felicem illum (si quis nobis illucescet) diem, quo in tuā faciem hos oculos defigemus, quo ad suauissimum tuū eloquium has aures arrigemus, quo abs tuo penitus ore pende bimus. Nihil enī inter nos, & illos Titi Liuij admiratores interesse censebimus. Quod faxit CHRISTVS seruator, ut quem absentem ex libris admiramur, eius coram alloquio frui liceat. Sic enim futurum speramus, ut quod iam querimus, aliquot diuorum uitæ elegantiori, & quali tu polles stilo illustrentur. Vale doctissime ERASME, ac te nobis serua & ostende. Iterum uale, ex oppido nostro Steynheym. Idibus Septemb. manu nostra propria. Anno post natalem CHRISTI M. D. XVIII.

3

REVERENDISSIMO SACROSAN-
ctæ Rhomanæ ecclesiæ TT. S. Chryfologi Car-
dinali, Mogütinensi ac Magdeburgensi archi-
episcopo, principi electori, primati &c.
administratori Halberstatensi, Marchio-
ni Brandenburgensi, Erasmus Ro-
terodamus S. D.

LIBERALIS quidam & ingenuus inge-
nij tui candor in causa fuit opinor, reueren-
dissime præsul, & idem princeps illustris-
sime, ut ex meis libellis, longe quàm pro me-
ritis maiorem opinionem de me cõæperis.
Et tamen istum animum tuum, si minus mihi, certe li-
teris ac uirtuti gratulor, gratulor ijs, qui uere sunt id
quod me credis esse. Siquidem ut hæctenus errat tua
celsitudo, quod tantũ laudis tribuit Erasmo, non errat
tamen in hoc, quod egregiam uirtutem cum eruditio-
ne pari copulatam, in quocũq; comperiatur homine,
summorum principum studio fouendam ornandamq;
censet. Quanquam autem non dubitabam, quin ex cõ-
gressu nonnullam opinionis meæ iacturam facturus
essem apud te, tamen apprime gestiebam in tam exi-
mij principis amplexus accurrere, ac ne prorsus
quædã uenirem, Pauli ad Rhomanos epistole pa-
raphrasin tuo nomini destinaram. Hunc animum
meum, literis significaram inueni, non minus erudi-

A 3 tione

tione quàm imaginibus claro Vdalrico Hutteno, sed
 hoc unice nobili, quod tua dignitas illum inter præ-
 cipuos, ac interiores officarios complectitur. Sed ea
 mox mutata est sentetia, quod magis conuenire uide-
 retur, ut quod Rhomanis scriptum esset, iisdem in-
 scriberetur. Interea nec per fortunam tuo conspectu
 frui datum est, nec per studiorum immodicos labores
 liauit apparare, quod tua celsitudine dignum habere-
 tur. Etenim cum proxime Basileam repeterem, in di-
 uersam ditionis tuæ partem procul te cõtuleras, rur-
 sum ubi me reciperem in patriam, iam apud Cæsa-
 rem agebas Augustæ. Quod quidem iter cum mihi uel
 eunti, uel redcunti multis ominibus infaustum fue-
 rit, nullo tamen infelicius quàm quod tui non conti-
 git copia. Porrò dum posthabitis curis omnibus, pro-
 uiribus aditor, ut Nouum testamentum Leone X.
 cui dicatum erat, dignum efficiam, ac proinde iterũ
 atq; iterũ nouo, mihi penè ueternũ collegi, dum hoc
 à senio uindico, mihi senium contraxi, dumq; illud,
 uti scribis, pristino nitorem restituo, mihi squalorem
 ac situm conciliaui. Nam laboris, ut uoluptatis & glo-
 riæ quàm minimum habet, ita tædij molestiæq; pluri-
 mum. Ac pene duplicabat molestiam, quod cõplures
 experirer ingratisimos, quorũ utilitati potissimũ tan-
 tũ laboris desudabatur. Tandẽ & à laboribus quibus
 distringebar, & à morbis qui me propemodũ extin-
 xerant, utcũq; mihi restitutus, officij mei meminisse
 cœpi,

cœpi, atq; hiscæ literis, quando adhuc secus non licet, amplitudinem tuã saluto, simulq; gratulor tot ornatis tuis Cardinaliciæ dignitatis fastigiũ accessisse, und tibi hoc etiam plus decoris adiunctũ est, quod à Pontificæ integerrimo, nec emptũ, ne ambitum obtigit: & adeo non ambitũ, ut nisi Maximiliani Cesaris auctoritate motus, obstinate fueris recusaturus. Adiunximus epistolæ libellũ de ratione studij theologia, nõ ut hoc tuo nomini dedicato, fidem meam liberem, uerũ ut hoc uelut arrobone dato, magis ac magis astringã. Optabat R. T. D. ut diuorũ uitas illustrarem meo stilo, at ego conatus sum, ut ipsi diuorum principi mea quali cunq; industrialucis nonnihil adderẽ. Nam gaudet ille, totius gloriæ fons, etiam pijs suorũ studijs utcunq; nobilitari. Cæterum sermone uix cõsequi queam, quã topere deamem indolem istam tuam, cui iuueni, inter tot ditionis administrandæ, necessarias magis quàm sacras sollicitudines, illud tuel in primis cordi est, ut diuorũ uitæ, quæ partim habentur fabulis anilibus similime, partim eo proditæ stilo, ut nemo doctus aut grauis absque nausea possit legere, primum maiore delctu, maioréque fide: dein sermone si non facundo, ærte mundo, castóque tradantur. Perspicit nimirum tua prudentia, id quod uerissimum est, non mediocriter ad Christianæ religionis ornamentum facere, ne quid omnino canatur aut legatur in tẽplis, qd' nõ grauisimo doctissimoq; cuiq; placere queat, hoc est, quod

DES. ERAMVS ROTERO.

non ex diuinis libris haustum sit, aut certe à uiris exi-
 miis profectum. Nunc Siculis, quod aiunt, gerris ua-
 niora, nunc cuiuslibet deliri senis, aut etiam aniculæ,
 somnia huc irrepserunt, & indies magis ac magis ir-
 repūt. Verū hęc in re præstare, qd' desiderat ælsitudo
 tua, magis opto quā possum. Ego præter conatum se-
 dulū nihil polliceor. Nō desunt autē uel apud Germa-
 nos, q̄ mea sentētia cumulate ualeāt tuis sanctissimis
 uotis satisfacere, uel Hutenu habes domi, lingue La-
 tine deliciū. Interea mihi magis libet tibi mētē istam
 episcopo dignā, quā fortunā quālibet amplā gratula-
 ri. O felicē CHRISTI populū, si passim cōtigat tales
 esse præfules, quibus CHRISTI gloria nihil sit anti-
 quius, qui gēmarum lucē, qui auri fulgorē, qui argētī
 nitorē, qui byssi cādorē qui coꝝ ignē: breuiter qui to-
 tum Aaronis ornatū moribus ac uita referāt, quibus
 etiā si palliū ac pedū detrahas, tamē episcopos agno-
 scas. In te fortuna, quā antiquitas cecā faciebat, oꝝ
 lata uidetur. Generis tui lōge clarissima stēmata mo-
 rum tuorum ornamētis illustras: Archiepiscopi di-
 gnitatē uitæ integritate cōduplicas: Cardinalicio ga-
 lero, nescio quid maiestatis additum uidetur: postea
 quā tu nō recusasti. Quid supest: nisi ut CHRISTVM
 Opt. Max. cōprececur: ut istam mentem tibi, te no-
 bis quā diuissime seruet incolumem. Louanii. XI
 Calend. Ianuar. Anno M. D. XVIII.

RATIO SEV

COMPENDIVM VERAE

theologiae per Des. Erasmmum

Roterodamum.

VM primum Nouum testamentum à nobis recognitum, esse editurus, flagitantibus id amicis quibusdam, methodum quandam ac rationem theologici studij curam adijciendam, breuem quidem illam, sed quæ tum mihi uisa est factis copiosa in operis præfatione, ueritus ne non præfatio, sed aliud opus operi additum uideretur. Quod si hæc ratio me nihil mouisset, tamen operis celeritas, iam ad metam decurrentis, breuitatem flagitabat. Nunc idem agemus aliquanto copiosius, & ita rem temperabimus, ut si liberat præfationis uice possit addi, sin minus, separatim legi, nimirum conuiuatores frugaliter splendidos, & magnifice sordidos imitati, qui pridianorum obsoniorum frustula recentibus admixta, communi tegunt conditura. Atque utinam præstare queam quod flagitor. Magnum quidem est, ad Exhortationem Theologiae studium animos hominum inflammare, tio.

A S sed

RATIO VERAE THEOLO=

sed absolutioris artificis est, huiusce cœlestis studii uiam ac methodum tradere, non dicam ut dignū est (qd enim potest humana industria, quod rebus diuinis uia ex parte respondeat?) sed sic ut labor hic noster ne diocrem adferat utilitatem, sacrosanctæ Theologiæ candidatis. Non minima negocii pars est adeundi negocii uiam nosse. Et satis festinat, qui nusquam aberrat à uia: Sæpe & sumptum duplicat, & laborem, qui crebris erroribus, ac longis ambagibus tandem eo peruenit, quo destinarat, si tamem peruenire contingat. Porro qui cōpendiariam quoque uiam indicat is gemino beneficio iuuat studiosum. Primum ut maturius quo tendit pertingat: deinde ut minore labore sumptuq; quod sequitur assequatur. Sed subuereor: ne cui mea tenuitas nota sit, protinus hic reclamet. Turbam uiam indicabis, quam ipse nunquam ingressus es? aut certe infelicius ingressus es? non minus ridicule facturus, quā si cæcus cæco dux esse postulet, iuxta pro uerbum euangelicum. Equidem maiorem in modum optarim, ut istuc uere queam inficiari, sed tamē quid uetat imitari nautas quosdam, qui cū ipsi, nauis ad scopulum elisa, nudi uix enatarint, nihilo secius aliis sol uētibus solent recte cōsulere, cōmōstratis periculis: aut certe Mercuriales illas statuas *πολυκεφάλους*, quæ quondā in cōpitis poni solite, suo nōnūquā indicio uiatorē eo puehūt, quo nūquā ipsæ sit pueturæ? et ut nōnihil ex pœtis attingā, Fūgi uicæ cotis, acutū,
Reddere

Metho=
dus.

γνώμῃ.

Cōpēdiū.

Prouer=
bium.
Simile.

Simile.

Reddere quæ ferrum ualet, exors ipsa secandi. Po-
 stremo cæcus uti si monstret iter, tamen aspice. Ta- Simile ex
 met si diuus Aurelius Augustinus, accurate simul & Horatio.
 copiose, quatuor libris, quibus titulum fecit de doctri-
 na Christiana, super hoc propemodum argumento
 disserit. Et ante hunc opinor Dionysius quidam in
 opere quod inscripsit de diuinis nominibus. Rursus
 in libello, cui titulum fecit de mystica Theologia. Et
 consentaneum est eadem egisse in libris institutionũ
 Theologicarum: ac rursus in opere de significatiua
 Theologia, quo magis nos idem agemus, non modo
 contractius, uerum etiam crassius, & pinguiore,
 quod aiunt, Minerua, quippe qui nequaquam exæl-
 lentibus uiris ista paramus, sed rudibus ac plebeis,
 uenæque inferioris ingenis, nostra qualicunque in-
 dustria nitimur subuenire.

Itaque quod primo loco præcipiendũ erat, id sanè Primum
 per quã facile est, & ut isti loquũtur, numero dici po- preceptũ.
 test. Ceterum quod ad usum attinet, omniũ est longe
primũ ac maximũ. Et ut in præcipiẽdo minimũ est ne-
 gocii, ita est in præstando plurimum: nimirum, ut ad
 hanc philosophiam, non Platoniam, aut Stoicam,
 aut Peripateticam, sed plane cœlestem: animum Animus
adferamus ea dignũ non tantũ purũ ab omnibus, quo theologia
ad fieri potest, uitiorum inquinamentis, uerum etiam dignus.
ab omni cupiditatum tumultu tranquillum, ac requie-
 tum

tum, quo expressius in nobis, uelut in amne placido, aut speculo leui & exterso, reluceat eternae illius ueritatis imago. Nam si Hippocrates à suis discipulis exigit mores sanctos & integros, si Iulius Firmicus in arte superstitiosa non admittit ingenium lucri glorie uel morbo corruptum, si prisci demonum cultores non recipiebant quenquam ad sua prophana mysteria, nisi prius multis obseruationibus repurgatum, quanto magis equum est, nos ad huius diuinae sapientiae scholam, seu templum uerius, purgatissimis animis accedere? In Exodo populus dei uocem procul auditurus, iubetur biduo purgari: Quanta autem puritatem arbitramur exigi à Mose & Aaron, qui confesso montis cacumine, in admirabile illam caliginem penetrant, ubi conspicitur, quod nulla lux neque caelestis neque terrestris potest ostendere, ubi cominus cum deo miscentur colloquia? Eodem spectat opinor, quod cum iuxta montem Oreb properaret, accurrens ut propius conspiceretur inusitatum miraculum ardētis rubi, nec tamen exusti, non prius admissus est ad diuinum colloquium, quam abiiceret calciamenta pedum: Quid pedes, nisi affectus? Quid pedes liberi calciamentorum onere, nisi animus nullis terrenis ac fluxarum rerum cupiditatibus oneratus? At uerius & efficacius nobis loquitur deus in arcanis libris quam Mosi de rubo locutus sit, si modo puri accesserimus ad colloquium. Paulus enarrationem arcanae scripturae non philosophiam, sed prophetiam uocat.

Propheta

Prophetia uero spiritus illius eterni donum est. **Teologia,**
 Huic igitur pectus tuum prepares oportet, ut **Prophe-**
 tu quoque uerbo prophetico Θεοῦ ἰδ' αὐτοῦ uocari **tia.**
inertaris. Adsit oculus fidei simplex et columbinus, **Fides.**
qui non cernit nisi coelestia. Accedat summus ar- **Ardor.**
dor discendi. Non dignatur hoc incomparabile mar **Ardor.**
 garitum uel amari uulgariter, uel cum aliis diligi. **Manfuetis**
 Sitientem requirit animum, & nihil aliud sitientem. **do:**
Iam hoc sacrum limen adituris, procul absit omnis fi-
stus, procul absit omne supercilium. Ab huiusmodi
 protinus resilit ille spiritus: qui mansuetis minimeq;
 ferocibus gaudet animis. Augustum est huius regi- **κενοδο**
 nae palatium, si penetraris in penetralia, sed uche- **ξία.**
 menter humili ostio patet aditus, ceruicem submittas **Contentio.**
 oportet, si uelis admitti. Procul absit illa ueri nocen-
tissima pestis, gloriae fames, quae ferocia solet inge-
nia comitari. Absit rixarum parens pertinacia,
multo magis caeca temeritas. Quod Pythagorae nu-
 meros quosdam magicos docenti praestiterunt au-
 ditores, tu multo magis praestes spiritui doctori.
 Tuo iudicio diffusus, illi te fingendum formandum
 que permittas. Cum loca subis religione ueneran-
 da, exofcularis omnia, adoras omnia, & quasi
 nusquam non adsit numen aliquod, ita nihil non re-
 ueraris. Id tibi multo religiosius faciendum me-
 mineris, cum haec diuini spiritus adyta subiturus
 es. Quod datur uidere, pronus exofculari, quod
 non

RATIO VERAE THEOLO=

Quomo= nō datur, tamē opertum quicquid est, adora simpliā
do legendi fide, proculq; uenerare. absit impia curiositas. **Que**
sacri libri. dā mysteria, uel ob hoc ipsum uidere mereberis, quod

Tropi.

temetipsum ab illorū conspectu reuerēter submoue=
ris: fortassis hoc nos docuit Moses, faciem suā obuelās
ne dominum intueretur è rubo sibi loquentē. Ceteras
disciplinas cautim ac sobrie uult Augustinus attingi
libros humanos uult cum iudicio delectuq; legi. Hic si
quid occurrit: quod parū congruat in naturā diuinam
aut qd' cum Christi doctrina pugnare uideatur, caue
calumniaris quod scriptum est: sed te potius crede nō
absequi quod legis, aut subesse tropū in uerbis, aut co-
dicem esse deprauatum. Veluti cū legis deū irasci, aut
penitentia tangi, cū id habeat certum Christiana fi=
des, deum ab affectibus huiusmodi prorsus immunē
esse. ut cum legis à Christo præcipi apostolis, ut diuē
ditis tunicis: emāt sibi gladios, cum idem antea uetuis=
set, ne malo resisterēt. Inter hūanas disciplinas, aliæ
alium habēt scopum. Apud rhetorem hoc spectas, ut
copiose, splēdideq; dicas, apud dialecticū, ut argute
colligas, & aduersariū illaquees. Hic primus & uni-
cus tibi sit scopus, hoc uotum, hoc unum age, ut mut-
ris, ut rapiaris, ut asseris, ut transformeris in ea que
Scopus colligas, & aduersariū illaquees. Hic primus & uni-
studii the= cus tibi sit scopus, hoc uotum, hoc unum age, ut mut-
ologici. ris, ut rapiaris, ut asseris, ut transformeris in ea que
Profectus discis: animi cibus est, ita demū utilis: non si in memo-
argumētū. ria æu stomacho subsidat, sed si in ipsos affectus, &
in ipsa mentis uiscera traiciatur. Ita demū tibi uidea-
re proficere, non si disputes acrius, sed si te senseris
paulatim

paulatim alterum fieri, minus elatum, minus iracun-
dū, minus pecuniarum, aut uoluptatum, aut uite aipi-
dū, si cotidie uitis decedat, aliquid accrescat
pietati. In disputando seruanda sobrietas, summaq; Disputa-
animi moderatio, ut collatio, non conflictatio uideat-
ur. Lektionem subinde interrumpat precatio, aut etio qua-
gratiarum a Deo, quarum altera sacri spiritus implo-
ret opem, altera beneficium agnoscat, sic ubi te sen-
seris proficiscere.

Quorundam enim mores faciunt, ut hoc sancti Theolo-
gum studiū apud quosdam male audiat, cū apicem ac
fastigium huius professionis asecuti, ferociores sint
idiotis, ambitiosiores, magis irritabiles, lingua uiru-
lentes, ac prorsus ad omnem uite consuetudinem
incommodiores, nō modo quā sint imperiti, sed quā
ipsi soleant esse, ut tales ab ipsa Theologia redditi qui
busdam uideantur. Sanctus Iacobus admonet, ut qui
ueram sapientiam sit asecutus, eam præstet ac decla-
ret, nō supercilio, aut disputandi pertinacia, sed pro-
bitate morum ac mansuetudine. Porro scientiam,
quæ sub amarulentam habet æmulationem, quæ per-
tinacem contentionem, negat è supernis proficisci:
sed terrenam, sed animale ac demoniacam uocat.
Nam sapientia uere Theologica primum, inquit, pu-
dica est: deinde, modesta, pacifica, tractabilis, plena
miseriordia, et fructibus bonis, nescia dijudicatio-
nis, nescia simulationis.

RATIO VERAE THEOLO=

Discipli= Iam quod ad eas attinet literas, quarum admini=
ne adtheo culo commodius ad hec pertingimus, citra contro=
logiam ne uersiam prima cura debetur perdiscendis tribus lin=
cessarie. guis, Latina, Graece & Hebraice, quod constat,
Tres lin= omnem scripturam mysticam huic proditam esse:
gue. quarum cum Augustinus Latinam duntaxat calleret
Græcam leuiter attigisset, Hebraicam nec sciret,
Augusti= nec speraret: tamen libro De doctrina Christia=
nus. na secundo non dubitat, harum cognitionem ad sa=
culos codices uel intelligendos, uel restituendos ne=
cessariam pronunciare: quod: quemadmodum inco=
gnitis elementorum figuris, nemo legit quod scriptū
est, ita sine cognitione linguarum nullus intelligit
quod legit. Neque uero mihi protinus hic resiliat
amicæ lector, negotii difficultate, ceu claua repul=
sus. Si non desit animus si non desit præceptor
idoneus, minore pene negotio tres hæ lingue discē=
tur: quàm hodie discitur unius semilinguæ miseran=
da balbuties, nimirum ob præceptorum, tum inscitia=
tum inopiam. Atq; hoc sanè nomine par est, ut cla=
Hierony= risimi uiri Hieronymi Buslidii, quondam præpositi
mus Busli Ariensis, memoria sacro sancta sit, cum omnibus ho=
dus. nestarum disciplinarum studiosis, tū præcipuæ Theo=
logiæ cãdidatis, qui fraudatis etiã heredibus: ingentē
pecuniarū uim i hūc usum legato reliquit: ut honesto
salario pararētur, qui Louani tres linguas profite=
rentur

rentur. Cuius laudis non minima portio debetur & huius germano, Aegidio Buslidio, qui sic fauet fratris Aegidius
testamento, imò sic literis ipse literatissimus, ut ma Buslidius.
lit eam pecuniam iuuandis studiis omnium, quam su
is scriniis augendis dicatam. Exemplum hoc pulcher
rimum gnauiter æmulatur uir omnium seculorū me=
moria dignus, Stephanus Poncherius, quondam epi Stepha=
scopus Parisiensis, nunc archiepiscopus Senonensis, nus Pon=
undiq; præmiis amplissimis euocans, qui linguas do= cherius.
ceant. Neq; flagitat Aurelius Augustinus, ut in He= Medio=
bræis Græcisq; literis usq; ad eloquentiæ miraculum cris peri=
proueharis, quod admodum paucis contingit, & in tia lingua
Rhomano sermone, satis est, si ad mundiciem, & ele rum.
gantiam, hoc est, mediocritatem aliquam progredia
re, quod sufficiat ad iudicandum. Nam (ut omneis
ceteras humanas disciplinas negligamus) nullara=
tione fieri potest, ut intelligas quod scriptum est, si
sermonis, quo scriptum est, fueris ignarus, nisi forte
malumus ociosi, quicquid hoc est muneris, cum apo
stolis è caelis expectare. Neque enim audiendos ar= Obiectio.
bitror istos quosdam, qui cum in sophisticis tricis, et
illiteratis literis, usq; ad decrepitam ætatem compu=
trescant, dicere solent: Mihi satis est Hieronymi trās
latio. Sic enim potissimum respondent ii, quine Lati Rationes
ne quidem scire curant, ut bis etiam frustra uerterit quare ne=
Hieronymus. Cæterum ut ne dicam interim, plurimis cessarie
modis referre, è suis haurias fontibus aliquid, an è lingua.

B qualibus=

RATIO VERAE THEOLO=

qualibuscunque lacunis. Quid quod quaedam ob ser=
 monum idiomata ne possunt quidem ita transfundi
 in alienam linguam, ut eandem lucem, ut natiuam gra=
 tiam, ut parem obtineant emphasin? Quid quod quae=
 dam minutiora sunt, quam ut omnino reddi possint?
 id quod passim queritur, clamitatq; diuus Hierony=
 mus. Quid quod per multa ab Hieronymo restituta,
 temporum iniuria interciderunt, uelut euangelia ad
 Graecam ueritatem emendata, uelut obelorum et aste=
 riscorum notulae, ueluti prophetae commatis, colis et
 Depraua periodis distincti? Quid quod scriptorum uel erro=
 tio codicū- re, uel temeritate sacri codices tum olim uitati sunt,
 tum hodie passim uitantur? Quid quod Hieronimus
 unus omnia nec restituit, nec potuit restituere?
 Quid si idem quaedam perperam uel emendauit, uel
 transtulit? Aufer mihi hic illa tragica, ò coelum, ò ter=
 ra: liceat uera loqui. Quamlibet uir pius, quamlibet
 eruditus, homo erat, & falli potuit, & fallere. Multa
 (ut opinor) illum fugerunt, multa fefellerunt. Po=
 stremo, quid quod nec ea commentaria quibus Hiero=
 nymus ea restituit, satis intelliguntur, si linguas, qua=
 rum testimonijs nititur, prorsus ignores? Quod si se=
 mel sufficebat Hieronymiana trāslatio, quorsum
 tandem attinebat, cauere Pontificū decretis. ut ueteris
 instrumenti ueritas ab Hebraeis uoluminibus, noui fi=
 des e Graecorum fontibus peteretur? quod ipsum nō
 uno in loco praecipit Augustinus. Denique si haec,
 qua

qua uulgo utimur, satis erat, qui postea factum est,
 ut tot manifestarijs ac pudendis erratis lapsi sint pri=
 mi nominis Theologi: Id quod apertius est, quàm ut
 uel negari, uel dissimulari possit. In quibus est & Au=
 gustinus inter antiquos præcipuus: et ipse neoterico Thomas
 Aquinas, me a sententia, diligentissimus Thomas Aquinas
 Aquinàs, quorum utrunque mihi parum propitium laudatus.
 esse uelim, si aut mentior, aut contumeliæ causa hæc
 dico: ne quid interim loquar de cæteris, cū hoc haud
 quaquam conferendis, meo quidem iudicio. Quod si
 cuius ætas iam ad hoc præterijt, is, quod est uiri pru=
 dentis, suam sortem boni consulat, & quantum po=
 test, aliena fulciatur industria: modo ne bonæ spei iu=
 uenibus, quibus hæc potissimum scribuntur, obstre=
 pat. Nec sem
 pat. Quanquam ego profecto ne senibus quidem sue bus despe
 rim autor desperandi, quandoquidem quatuor nomi randæ lin
 natim recensere possim, mihi familiariter notos, gue
 uiros iam libris etiam æditis celebres, quorum unus
 duodequingenta natus annos, nemo non maior
 quadraginta, prima Græci sermonis elementa sit
 aggressus. Porrò quò profecerint, ipsi suis testantur Cato se
 monumentis. Quod si Catonis exemplum leuiter nos nex Græ
 mouet: ipse diuus Augustinus, iam episcopus, iam se æ didicit.
 nescens, ad Græcas literas puero degustatas quidem, Auguсти
 sed fastiditas, reuersus est. Rodolphus Agricola, unicū nus.
 Germaniæ nostræ lumen et ornamentū, annū egres= Rodol
 sus quadragesimum, Hebræas literas discere nec eru= phus Agri
 buit, cola.

RATIO VERAE THEOLO=

buit, uir in re literariatātus, nec desperauit homo natura grādis. nam Græcas adolescens imbiberat. Ipse iam quinquagesimum tertium ingressus annum, ad Hebraicas literas olim utcumque degustatas, cū licet, recurro. Nihil est enim quod non efficiat humanus animus, modo sibi imperarit, modo impense uelit. Et ad hoc, ut dixi, negocium qualiscumque mediocritas satis est, dum ea sanè absit à temeritate, quæ fere solet hoc audacius pronuciare, quo mimis exacte diiudicat. Felicior quidem hac in parte iuuentus, at interim non desperandi sunt senes. Illa plus spei de se præbet, at huic nōnunquam ardor animi præstat qd' alius nō præstat ætatis uigor. Porro sētentiā Hilarij et Augustini, qui putant in ueteris instrumenti libris nihil requirendum ultra Septuaginta translationem, satis in epistolis ac præfationibus ipse refellit Hieronimus: & si non refellisset ille, satis refellebat insignis ille lapsus Hilarij in dictione, Osanna: diuo quoque Ambrosio ad eundem impingente lapidem. Sed more hominum fit, ut tantum quisque probet, quantum se assequi posse confidat. Ad interpretationem Septuaginta uetus testamentum contulit Augustinus: multo magis idem facturus ad Hebraicam ueritatem, si literas eas tenuisset. Porro si rara quedam felicitas, et alba, quod dici solet, indoles insignem Theologum polliceri uidebitur, haud mihi difficilet, quod in libris De doctrina Christiana placuit Augustino, ut cauti

Hilarij & Augustini opinio.

Post lin
guas que
discenda.

~~ac moderate degustatis elegantioribus disciplinis per
 etatem instituat, ac praeberetur, nempe dialectica, Dialecti.
 rhetorica, arithmetica, musica, cum primis autem re Rhetori.
 rum naturalium cognitione uelut syderum, animan= Aritmeti.
 tium, arborum, gemmarum, ad haec locorum, praefer Musica.
 tim eorum, quos diuinae literae commemorant. Fit enim Physica.
 ut agnitis ex cosmographia regionibus, cogitatione Cosmogra
 sequamur, narrationem obambulantem, & omnino phia.
 non sine uoluptate, uelut unà circumferamur, ut rem
 spectare uideamur, non legere. Simul que non pau
 lo tenatius haerent, quae sic legeris. Neque uero raro
 locorum uocabula suis libris, ceu lumina quae piam in
 terijciunt prophetae, quorū allegoriā si quis tractare
 conetur, nec tuto nec feliciter id fecerit, si locorum si=
 tum ignoret. Iam si gentium, apud quas res gesta nar
 ratur, siue ad quas scribunt apostoli, non situm mo= Historia.
 do, uerum etiam originem, mores, instituta, cultum,
 ingenium ex historicorum literis didicerimus: dictu
 murum, quantum lucis: & ut ita dicam, uitae sit aces=
 surum lectioni, quae prorsus oscitabunda mortuaque
 sit oportet, quoties non haec tantum, sed & omnium
 penè rerū ignorantur uocabula: adeo ut nonnunquā
 uel impudenter addiuuantes, uel sordidissimos con=
 sulentes dictionarios, ex arbore faciant quadrupe= γελοϊον
 dem, è gemma piscem, è citharæ do fluuium, ex oppi
 do fruticem, è sydere auem, ex brassica braeam. A=
 bunde doctum uidetur istis, si tantum adiecerint,~~

RATIO VERAE THEOLO-

est nomē gēmae, aut, est species arboris, aut, est genus animātis, aut si quid aliud mauis. Atqui non raro ex ipsa rei pprietate pēdet itellectus mysterij: Quod euidētius declarat Augustinus libro De doctrina Christiana secundo, capite decimosexto, exemplis aliquot in eam rem arguendam adductis. Porro quidam

Dialectica sola dialectica freti, satis instructos sese putāt, ut qua
sola nō suf uis de re differant: tantum que tribuunt huic disci-
ficit ad di- pline, ut actum existiment de fide Christiana, nisi
sputandū. dialectices presidij fulciatur: cū interim gramma-
 ticam, ac rhetoricam, ceū prorsus superuacaneas, as-
 spernentur. Et probat quidē Augustinus, si quis con-
 nexionū rationes teneat, modo absit peculiaris huic
 arti morbus, pertinax contentio, ac libido rixandi.
 Sed obsecrote, quid diuides aut fines, aut quid colli-
 ges, si rerū, de quibus differitur, uim ac naturam i-
 gnores? Quid pferit tibi concinnasse syllogismū in
 Celarent, aut Baroco, de crocodilo disputans, si nesci-
 as quod arboris, aut animantis genus sit crocodilus?
 Neque uero haec tam discuntur ex octo libris natura-
Vnde di lium Aristotelis, qui solent in scholis,
scatur phy quam ex eruditissimis eiusdem commentarijs de ani-
lice. mantibus, ex libris meteorologicōn, ex problematis:
 ex Theophrasti libris de plantis, uentis, ac gem-
 mis; ex Plinio, ex Macrobio & Athenæa, ex Dio-
 scoride, ex Senecæ naturalibus, alijs que hoc genus
 scriptoribus: etiam si non mediocriter ad hanc eru-
 ditio-

ditionis partem conducunt poëta, apud quos frequēs Poëtae. huiusmodi rerum descriptio, uelut apud Lucanum, quanta descriptio uenenorum? Oppianus uero etiam Oppianus ex professo de piscium ac ferarum naturis prodidit: Nicander de noxijs bestijs. Sunt quaedam artes Nicander. tes, quas Augustinus inter supersticiosas et improbatas recenset, è quarum ritibus quaedam narrationes ducuntur in sacris literis. Profuerit igitur et ha- Malas eti- rum supersticiosas obseruationes non ignorare, quam artes cōue- ad rem potissimum conferet lectio poëtarum, subin- uit non i- de magicas ineptias depingentium. Conferrent et gnorare. Senecæ libri de superstitioso deorum cultu, si modo extarent, quos Augustinus se legisse testatur. Et sunt quidam, aut suere potius, qui sua industria Christianorum ocio consuluerunt in hac parte, explicatis uocabulis, ac naturis earum rerum duntaxat, quarum in diuinis libris habetur mentio, quorum de numero Eusebius fuit Eusebius Casariensis episcopus. Et extant hodie quoque in hoc genere nonnulla monumenta, partim Hieronymi titulo, sed, ut apparet, confusa mutilaque. Tamen si nec ista legimus pleriq; sed si qua uox ignotæ seu peregrinæ linguæ inciderit, tripodis uice nobis est Ebrardus, Græcista, aut confusissimus ille libellus de nominibus Hebraicis. Quibusdam ad Catholici omnia satis est unus Catholicon, aut hoc eruditior Isidorus. Nec illud opinor inutile fuerit, si Theologie Isidorus.

RATIO VERAE THEOLO=

destinatus adolescens, diligenter exerceatur in sbe-
matis ac tropis grammaticorum & rhetorum, quæ, quæ
 Figurae grammata = *non magno negotio ediscuntur, etiam, præluat in fa-*
bulis ad allegoriam explicandis, præsertim iis, quæ
 Progymnasmata = *ad mores bonos pertinent, ueluti si Tantalum fabulam*
 theologici futuri = *accommodes ad diuitem, incubantem & inhiantem*
opibus suis, nec tamen fruentem, si Phaëtonis, ad pe-
riculosam temeritatem suscipientis magistratum,
qui magistratui gerendo non sit idoneus. Idem fiat in
Apologis, in Similibus, de quibus à nobis non nihil
est proditum. Tum in his præcipue partibus rhetorices
quæ tractant de statibus, de propositionibus, de pro-
bationibus, de amplificationibus, de quibus accur-
atissime tractat Fabius, de quæ geminis affectibus, alte-
ris quos ἄλλυ uocant, mitioribus, alteris acrioribus,
quos πόνος dicunt, de quibus nemo diligentius scri-
pfit Aristotele: quod harum rerum peritia maiorem
in modum faciat ad iudicium, quæ res in omni studio
rum genere ualet plurimum. Et quoniam professio
Theologica magis constat affectibus quàm argutiis,
quas in ethnicis quoque philosophis ipsi ridet ethni-
ci, Paulus in Christiano detestatur, id quæ non uno
in loco, conueniet non segniter per etatem in hoc ge-
nere exerceri, quo postea dexterius in theologis al-
legoriis, locisq; communibus tractandis uersari pos-
sit. In illis felicissimus est Origenes, in his creberri-
mus est Chrysostomus. Hoc, ni fallor, uidebat Augu-
stinus

stinus, cum libro de ordine, priore, Licentium suum Licentius ad suas musas, à quibus iam parabat desciscere, re= Augusti= uerti iubet, quod eiusmodi studia ad cæteras item li= ni= teras, serias que disciplinas reddant ingenium uege= tius ac succulentius: interim poëtices cognitionem in= ter disciplinas liberales numerans, sed præstiterit, opinor, ob contentiosos ipsius uerba subscribere. Re= deundum, inquit, tibi est ad illos uersus. Nam erudi= tio disciplinarum liberalium modesta sanè atq; suc= cincta, & alacriores & perseuerantiores & com= ptiores exhibet amatores amplectendæ ueritati, ut & ardētius appetant, et constantius insequantur, & in= hereant postremo dulcius. hæcenus Augustinus. Alioqui si quis tantum infantibus illis & anxiiis ieu= nis que præceptiunculis imbuatur, puta dialectices, aut uerius, ut nunc ferè traditur, sophistices: quàm ipsam tamen cotidie nouis & commenticiis difficul= tatibus aliam atque aliam reddunt: fit ut ad contentio= nem quidem inuictus euadat, cæterum in tractandis In præci= diuinis literis, in sacris concionibus, deum immorta puo theolo lem, quàm uidemus istos iacere, frigere, imò quàm giæ mune non uiuere? quorum præcipue partes erant. animos re frigēt. inflammare: cuius rei si quis exemplum requirat, le= Abraham gat Origenis homiliam de Abraham, iusso filium im tentatus molare, in quo typus & exemplar ob oculos poni= apud Ori= tur, fidei robur omnibus humanis affectibus esse po genem= tentius. At operæ præciū sit, singulis pensitatis spe=

RATIO VERAE THEOLO=

stare, quibus & quot machinis tentatio, patris animum impetat, ac repetat. Tolle, inquit, filium tuum Cuius parentis animum non labefactaret filii nomē? Sed ut ualidior esset hic aries, addit charissimum. Nec hoc contentus, adiecit: quem diligis. Satis hæc uideri poterant, ad quodlibet humanum pectus expugnandum. Additum dulcissimum paternis affectibus filii uocabulum, Isaác, in quo refricatur & promissi diuini memoria: à quo audierat. In Isaác uocabitur tibi semen, & In Isaác erunt tibi repromissiones. Erat ea natio *Ἰσραήλ* ergà liberos, sic ut nō alia æque Optabat posteritatem uir optimus, nec erat huius uilī spes reliqua, occiso eo, per quem unum uētura erat posteritas. Et tamen hunc non simpliciter iubet occidi, sed imperat immolari, ut inter apparandum idētidem cruciet senis animum affectus pietatis. Multa grauiāque tentationis pondera. Super hæc omnia, iubetur montem excelsū conscendere, ad quem tertio demum die peruentum est, ut diu uariis cogitationibus parētis animus quateretur, hinc sollicitate affectu humano, hinc urgente iussu diuino. Iam cum inter eundem puer lignis, quibus exurendus putabatur, onustus, parentum, ignem gestantem & gladium, appellans dicit: Pater mi. atque is respondet, Quid uis fili? quanto ariete charitatis arbitramur pulsatum senis animum? Cui uero non commoueat miserationis affectū, pueri patri obsequentis simplicitas

citas, cu ait, En ignis & ligna, sed ubi uictima? Tot
 modis sollicitata fides Abrahæ. Iam mihi uide, quo ro
 bore, quaque constantia iussa peragit. Non respon
 sat deo, non ex postulat de fide promissi, non deplo
 rat orbitatem suam apud amicos & cognatos, qui
 bus rebus utcunque leniri solet dolor. Loco procul
 conspecto, iubet residere famulos, ne quis iussa per
 agenti obsisteret, filium onerat lignis, ipse struem
 in altari collocat, ipse filium alligat, & lignis maetã
 dum atque adolendum imponit, reducto brachio ui
 brat ensem: filium unicũ, omnem posteritatis adama
 tã spem iugulaturus, ni subito uox angelica senis dex
 trã inhibuisset. Hæc copiosius & elegantius ab Ori
 gene disseruntur, Haud scio maiore ne uoluptate le
 ctoris, an fructu, cum tantum interim in historico sen
 su uersetur, nec aliud agat in diuinis libris, quã Dona
 tus egit in comœdiis Terētianis, dũ Poëtæ consiliũ
 aperit. An eadem uisurus erat, qui policiores literas
 nunquã attigisset? qui uix degustatis grãmaticæ præ
 ceptis, id que ex autoribus male grãmaticis, mox ad
 spinosas argutias, & ieiunas quæstionũ anxietates
 raptus, in his consenuit? Possem exẽplis innumeris
 declarere, quã frigide, ne dicam ridicule, ineptiant
 quidã, quoties est encomio celebrãdus diuus aliquis,
 aut hymno alioue scripti genere utendũ, quod splen
 dorem & affectum desiderat. Huiusmodi Theolo
 gis debemus hymnos quosdã & cantica, quas uulgus
 Sequentias

RATIO VERAE THEOLO=

Sequentias appellat, quæ nemo doctus uel absq; risu
 uel absq; nausea legat. Verũ i præsetia nõ hoc nobis
 agitur ut cuiusquã in scitiã traducamus, sed ut ad opti
 mã studii rationẽ inuitemus adolescẽtes. Tantum il
Veteres lud dicam in genere, si quis huius rei promptum ali
theologi quod argumentum requirat, ueteres illos theologos,
cũ recen= Origenem, Basilium, Chrysostomum, Hieronimum
tioribus cum his ceterioribus componat conferat, que, uide
collati. bit illic aureum quoddam ire flumen, hic tenues quos
dam riuulos, eosq; nec puros admodum, nec suo fonti
respondentes. Illic tonant oracula ueritatis æternæ,
 hic audis hominum commentula, quæ quo propius in
 spicias, hoc magis similia in somniis euanescent. Illic
 solidis scripturarum fundamentis innixum ædifici
 um surgit in altum, hic futilibus hominum argutiis,
 aut etiam adulationibus non minus inanes quàm im
 manes, superstructa machina, tollitur in immensum
 Illic uelut in felicissimis hortis affatim tum oblectabe
 ris, tum expleberis, dum hic inter spineta sterilia di
 laceraris, ac torqueris. Illic maiestatis plena omnia:
 hic adeo nihil splendidum, ut plerãque sordida, pa
 rumq; digna dignitate theologica: ut interim à com
 paratione morum abstinenceam. Quod si diutius immo
 randum sit prophanis literis, equidem id fieri malim
 in iis, quæ propius affines sunt arcanis libris. Neq;
 uero me clam est, quanto supercilio quidam contem
 nant poëticen, ceu rem plusquam puerilem, quanto
 rhetoricen

rhetorice, quanto bonas, ut uocant, & sunt, lite-
 ras omneis. Attamen hæ quamlibet istis fastidita lite Bonæ lite
 ræ, insignes illos dedere Theologos, quos nunc pro ræ.
 cliuius est negligere, quàm uel intelligere, uel limita= Pauci po=
 ri. Cuius rei si quis sibi fidem fieri postulet, dispici= ètice n asse
 at quàm multis hoc quicquid est poëtice seu gramma quantur
 tice, ut aiunt, facultatis, emulari conatis, nõ succes
 serit. A `nomibus tempero, ne quem offendam, eti
 am si semet cotidie libris æditis produunt. Hi si poli
 tiores literas damnant, cur tam anxie affectant poli
 tiem orationis? sin probant, cur ab his deterrent fe
 licius amplexuros? Poëtice figuris ac tropis scatēt
 undique prophetarum literæ. Parabolis omnia pe
 nè conuestiuit Christus, id quod poëtis est peculiare
 Neque puerilis operæ putauit Augustinus in prophe
 thicis ac Paulinis literis, schemata rhetorum, & ora
 tionis cæsuras ac circuitus indicare, id' que in his li=
 bris quos inscripsit, non de grammatica aut dialecti
 ca, sed de doctrina Christiana, quæ quid aliud est
 quàm Theologia? Nec puduit episcopum ibidem à
 grammaticis pronounciationis & sintaxeos differen
 tiam petere. Non referam hic, quod immortalitate
 digni uiri, Gregorius Nazianzenus, Damasus, Pru
 dentius, Paulinus, Iuuenius, Christi mysteria poëti
 cis carminibus tractarint. Ipse Paulus apostolus non
 semel abutitur poëtarum testimoniis. Vbi tandē in
 his literis, quod Aristotelem, quamlibet argutū aut
 cruditum

RATIO VERAE THEOLO

eruditum, quod impium Auerroën referat? Vbi primarum & secundarum intentionum, ubi formarū syllogisticarum, ubi formalitatū, aut quidditatū, aut etiā eccēitatū ulla mentio? quibus apud istos differētia sunt omnia. An ideo parum argute disserunt, quod non in conclusiones & corollaria dissecant omnia, quod non prius dicant, quid dicturi sint: quā dicāt: ac rursus admoneant sibi dictum esse, quod aliquoties dictum non est, quod non sermonem omnem uerbatim penē concisum contruncēt? Hęc pars diuidi

Frigidissima = tur in tres. prima rursus in quatuor, atq; harum sin-
mae distin- gula rursus in ternas. prima, ibi. secunda, ibi. Hęc de
ctiones num nobis erudita uidentur, quæ sunt frigidissima,
quorum- & his à pueris asuēti. nihil intelligimus, nisi quod ad
dam. eum modum sit frustulatim discerptum. In cæteris

Imitatio
autorum. professionibus pulcherrimum, ut est habetur: si suos quisq; principes & authores referat. Vergilius expressit Homerum. Theocritum & Hesiodum. Horatius Pindarum & Anacreontem. Auicenna, Galenū. Galenus, Hippocratem. Cicero, Demosthenē. Platonem, Xenophon. Aristoteles, qui nihil non tractauit, pro diuersis argumētis, diuersos. Aristotelem Theophrastus, Themistius, & Auerroës. Cur soli nos ausi sumus à nostræ philosophiæ principibus tota disserendiratione desciscere? Quid enim tam dispar ac discrepans à stilo Prophetarum Christi & apostolorum, quā hoc, quo qui Thomam ac Scotum

tum sequuntur, nunc de rebus diuinis disputant? Au-
gustinus sibi gratulatur, quod cum uariis erroribus
adhuc circumferretur, in Platonem potissimum inci-
disset, quod huius dogmata propius accedant ad Chri-
sti doctrinam. Et à finitimis cognatisq; procliuior est *Audis sy-*
transitus. Neque uero hæc eo dixerim, quod damnè *cophanta*
ea studia, quæ nunc ferè uidemus in publicis scholis *non dâna-*
solennia, modo sobrie castèque tractentur, neque so- *ri Eras-*
la tamen. Cuiusmodi uero, citrà philosophiam Ari- *mo studia*
stotelicam non audere Theologum profiteri: sine grâ *scholasti =*
matica, sine rhetorica, sine omnis antiquæ ac politi- *ca-*
oris eruditionis cognitione, uel antesignanũ ordinis
Theologici profiteri: deque his rebus magno super-
cilio pronunciare, de quibus Paulus è tertio cælo re-
uersus, non ausus est hiscere? Proinde cõplectãtur et
illa, si uidetur, pauci, quos æquus amauit Iupiter, ut
uerbis utar Vergilianis, & qbus uacat aliquã ætatis
partè perdere. Nos plebeiũ & properantẽ institu-
imus Theologiæ tyronem, tametsi, ut ingenue quod
sentio dicam, mihi parum tutum uidetur, ad theologi *Simile.*
am destinato, in prophanis studiis, præsertim alie-
nioribus consensescere. Fit enim, ut qui palatum ac lin-
guam multo absynthio habent infectam, iis quicquid
dèinde biberint aut ederint, absynthiũ sapiat, &
qui diutius in sole uersati sunt, iis dèinde quicquid ui-
derint eo sese offerat colore, quem ipsi secum in ocu-
lis, glaucomate uitiatis, circumferunt. Ita qui bonam *Optimis*
uitæ

RATIO VERÆ THEOLO=

primū as= uitæ partem in Bartholis ac Baldis, in Auerroibus et
suescēdū. Durandis, in sophisticis cauillationibus, in confusis=
 simis summulis ac collectaneis posuerunt, ijs diuinæ
 literæ non sapiunt id quod sunt, sed quod illi secum
 adferunt. Etenim ut elegans est fortassis in tractatio
 ne diuinarum literarum, non nihil uelut ab exoticis
 illis opibus obiter aspergere: ita uehementer absur=
 dum uidetur, cum rem tractes ab omni sapientia mū=
 dana longe diuersissimam, nihil crepare nisi Pytha=
 goram, Platonem, Aristotelem, Auerroen, & his
 prophaniores autores: ad horum opiniones, uelut ad
 oracula obstupescere. An non istud est Christi cœle=
 stem philosophiam non condire, sed prorsus aliā red
Chrysi= dere? Taxatur Chrysippus, quod totas Tragœdias in
pus nota eius commentarijs, quos de logicis conscripsit, repe=
tus. rire licuerit. Quo iustius nos taxauerit aliquis, si uide
 at plusquam totum Aristotelem in Theologorum cō=
 mentarijs inueniri. ~~Quod si quis clamabit, absq; ex=
 acta horum cognitione non esse Theologum: equidē
 consolabor me ipsum tot insignium uirorum exem=
 plis, Chrysostomi, Cypriani, Hieronimi, Ambrosij,
 Augustini, Elementis, cum quibus rhetorculus esse
 malim, quàm cum quibusdam, qui sibi plusquam bo=
 res erant.~~ minus uidentur, Theologus. Deniq; consolabor me=
 ipsum exemplo Petri ac Pauli, qui ista non solum non
 calluerunt, uerum etiam damnant aliquoties. certe cō
 stat, nusquam ufos esse. Quædam didicisse oportet,
non

non discere. ut inquit Seneca. At quale spectaculū est octogenarium Theologum nihil aliud, quā in scholis dialecticam ac philosophicā uel docere, uel decertare palestram? hic sine fine garrere, ad prædicandū Christi Euangelium elinguem? & ad extremum usq; uitæ nihil aliud quā disputare? qui se rei bellicæ parant. ijs potissimū exercentur, quæ ad uictoriā certissime conducunt. Aliptæ futurum athletā, iam tum à puero delectum, fingunt ac formant in futura certamina, & ad scopū suum oīa destinant. At præcipuus Theologorū scopus est, sapienter enarrare diuinas literas: de fide nō de friuolis questionibus rationē reddere: de pietate grauiter atq; efficaciter disserere: lacrymas excutere, ad cœlestia inflāmare animas. Ad hæc iam inde à studiorū initio præludat futurus Theologus, potius quā in alienis literis consenscat.

Illud mea sententia magis ad rem pertinuerit, ut tyrunculo nostro dogmata tradantur, in summam ac compendium redacta, idq; potissimum ex Euangelicis fontibus, mox apostolorū literis, ut ubiq; certos habeat scopos, ad quos ea quæ legit, conferat: uelut illa, ut exempli causa paucula notem: Christum cœlestem doctore, nouū quendam populū in terris instituisse, q̄ totus è cœlo pēderet, et oībus huius mūdi præsidijs diffusus, alio quodam modo diues esset, alio sapiens, alio nobilis, alio potens, alio felix: quiq; cōtēptu rerū oīm, quas uulgus admiratur, felicitatem consequere-

Exemplū.

Præcipuus

us theolo-

gorum sco-

pus.

Sūma do-

ctrimæ

Christia

næ.

Ex cōtem

ptu felici

C tur: tas.

RATIO VERAE THEOLO=

- Liur.** tur: qui nesciret liuorem aut inuidentiam, nimirum oculo simplici, qui nesciret spurcam libidinem, ut=
- Pudiciãtia.** pote sponte sua castratus, angelorum uitam in carne meditans: qui nesciret diuortium, quippe nihil non malorum uel ferens, uelemendans: qui nesciret ius=
- Iusiurãdũ.** iurandum, ut qui nec diffideret cuiquam, nec falleret
- Auaritia.** quenquam: nesciret pecuniæ studium, ut cuius the=
- Cenodoxia.** saurus in cœlis esset repositus: non titillaretur inani gloria, ut qui ad unius Christi gloriam referret o=
- Ambitio.** mnia: nesciret ambitionem, utpote qui quo maior esset, hoc magis sese propter Christum submitteret
- Vltio.** omnibus: qui nesciret, ne lacepsitus quidem, uel iras=
- Innocẽtia.** ci, uel maledicere, nedum ulcisci, quippe qui & de male merẽtibus benemereri studeret: qui ea morũ ef=
- Simpliãtas.** fet innocentia, ut uel ab Ethnicis comprobaretur: qui ad infantulorum puritatem ac simplicitatem, ue=
- Cõcordia.** luti renatus esset: qui uolucrum ac liliorum ritu in di=
- Charitas.** em uiueret, apud quem summa esset cõcordia, nec a=
- lia prorsus quàm membrorum corporis inter ipsa: in quo mutua charitas omnia faceret communia, ut siue quid esset boni, succurreretur cui deesset, siue mali quippiam, aut tolleretur, aut certe leniretur officio:
- Exẽplum uitæ.** qui doctore spiritu cœlesti sic saperet, qui ad exemplum Christi sic uiueret, ut sal, ut lux esset orbis, ut ciuitas esset in ædita sita, omnibus que undique conspicua: qui quicquid posset, id omnibus iuuandis posset: cui uita hæc uilis esset, mors optanda immortalitatis

tatis

tatis desyderio: qui ne tyrannidem timeret, nec mor Mortis co
 tem, nec ipsum denique Sat. anā, unius Christi præ= temptus.
 sidio fretus: qui modis omnibus sic ageret, ut ad extre
 mum illum diem semper esset uelut accinctus ac pa=
 ratus: Hunc esse scopum à Christo propositum, quò
 omnia Christianorum sint referenda, licet inter im to
 lerandi seuendiq; sint imbecilles, donec proficiant, *Infirmi fo*
 ac secretis auctibus grandescant in mensuram pleni uendi, non
 tudinis Christi, Hæc sunt autoris nostri dogmata no= alienandi.
 ua, quæ nulla philosophorum familia tradidit. Hoc
 erat uinum nouum non committendum nisi nouis u=
 tribus. Hæc sunt per quæ renascimur è supernis. Vn
 de & Paulus nouam creaturam appellat, quisquis in
 Christo est. Peripatetici tenent Aristotelis placita:
 Platonici, Platonis decreta: Epicurei tenent Epicuæ=
 ri scita: multo magis conuenit nos tanti autoris tenere
 dogmata. Sed in his pro rerum et hominum uarietate
 nonnulla differentia est.

Quædã planè uetat: quod genus sunt illa, ne sint
 inter nos diuortia, ne sit liuor, ne sit ambitio, ne studi *Aperte ue*
 um peunie, ne uindicta, ne suspicio, ne obtrectatio: *tita à Chri*
 quos omneis affectus, quanto studio, quantoque con= *sto.*
 filio eximendos curarit ex animis suorum discipulo=
 rum, mox aliquanto copiosius indicabimus.

Quædam planè præcipit oïbus: quod genus est de *Præcepta.*
 mutua charitate: de cõdonãdis fratrum erratis: de tollẽ
 da sua cuiq; cruce: qd' si reuses, nõ agnoscit Christus

RATIO VERAE THEOLO-

discipulum: de mansuetudine, cum ait Matthæi capite undecimo: *Discite à me quod mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris: de fide, quam ubique requirit: de beneficentia in omnes, alijsq; his consimilibus.*

Non exa-
cta. Quædam ita commendat, ut tamen non exigat: præmio sollicitans, qui possint assequi: non pœnam comminans, si nequeant. Siquidem Matthæi capite decimonono, beatos pronunciat eunuchos, qui se ipsos execuerunt & euirarunt propter regnum dei. Non dicit infelices, qui legitimum matrimonium caste pureque colunt. Fortassis huc pertinet, quod iuueni dicit: *Si uis perfectus esse, uade uende omnia quæ possides, & ueni sequere me.* Nam mihi potius uidetur, ad uniuersos Christianos pertinere, quorum nemo non debet esse hoc animo, ut si quid eiusmodi postulet Christi gloria, cuncta libèter sit pro derelictis, habiturus: siquidem perfecti nomine Christianum designat. Erat ille probus Iudæus: supererat, ut Christi discipulus factus, perfecta iam sequeretur. Nihil in rebus humanis uere perfectum, uerum in suo cuiq; statu perfectionis studium adesse debet.

Contem-
pta. Quædam contemnit Christus, ac uelut indigna se reijcit. ueluti cum Lucæ capite duodecimo, inuitatus ad diuidendam hæreditatem: Homo, inquit, quis me constituit iudicem aut diuisorem super uos?

Disimula-
ta. Quædam ueluti disimulat, tanquam ad se nõ pertineant,

tineant, aut tanquam ad ea sit indifferens, quod genus cum apud Matthæum capite decimo septimo, Pe- De tribu-
trum interrogat, utri debeant tributum regibus, si- tis.
lij, an alienigenæ: uelut carum rerum imperitus ac
rudis, ut quæ ad huius mundi sordes pertinerent. Ac
perinde locutus, quasi non debeatur: tamen dari iu-
bet didrachmum, haud pro omnibus tamen, sed pro
se duntaxat, ac Petro. Huius generis est & illud, qd'
apud Matthæum capite uigesimo secundo, insidiosè
rogatus, num oporteret tributum pendere Cæsari: iu-
bet exhiberi nomisma uelut ignotum: eo uiso, rogat,
cuius esset imago, & cuius inscriptio, tanquã id quo- De censu-
que nesciret. Ac de tributo Cæsari reddendo, respon-
det non sine ambiguitate: Date Cæsari quæ sunt Cæ-
saris: si quid illi debetur, soluite. Sed illud ad me ma-
gis pertinet admonere, ut detis deo, quæ dei sunt.

Ad consimilem modum adulteram in adulterio
deprehensam, apud Ioannem euangelistam, nec da- Supplicia.
minat, nec tamen palàm absoluit, sed admonet, ne te-
ret commissum, nolens hominum necessarijs legibus
suum ius adimere, & tamen damnationis autor esse
nolebat, qui uenerat seruandis omnibus: quod qui-
dem in ipso fuit. Simul que exemplum ædedit, in Chri-
sti uicem successuris, ut magis studeant mansuetudi-
ne seruare peccantes, quàm sæuitia tollere. Rursus
apud Lucam, renuntiantibus quibusdam de Galileis,
horrendo nouoque affectis supplicio, quorum san-

RATIO VERAE THEOLO.

guinem Pilatus miscuerat cum ipsorum sacrificijs: nec probat, nec improbat legum seueritatem, sed è exemplo ad occasionem admonitionis abutitur. Putatis, inquit, quod hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccauerint, quia talia passi sunt, non dico uobis: sed nisi resipueritis, omnes similiter peribitis, sicut illi decem & octo, in quos incidit turris in Siloe, & occidit eos.

**Circūstan-
tiæ faciunt
ad intellē-
ctum.**

Accedet hinc quoque lucis non nihil ad intelligendum scripturæ sensum, si perpendamus non modo quid dicatur, uerum etiam à quo dicatur, cui dicatur, quibus uerbis dicatur, quo tempore, qua occasione, quid præcedat, quid consequatur. Siquidem alius sermo decet Ioannem Baptistam, alius Christum. Aliud præcipitur rudi populo, aliud apostolis. Rursus aliud præcipitur apostolis adhuc rudibus, aliud formatis iam & institutis. Aliter respondetur insidiosè interrogantibus, aliter simplici animo sciscitantibus. Denique series ipsa narrationis altius repe-

**Locorum
collatio.**

tita, sententiam aperit aliàs obscuram. Sæpenumero locorum collatio nodum explicat difficultatis, dū quod alibi dictū est tectius, alibi dilucidius refertur. Et quoniam totus sermō Christi sermo figuris ac tropis

**Persona
loquentis.**

obliquè est diligenter odorabitur Theologiæ candidatus, quā sustineat personam is qui loquitur, capitis an membrorum, pastoris an gregis. Siquidem

Exemplum.

Christus cū in cruce patrem in clamans ait: Deus meus. de

us, Deus meus, cur deseruisti me? Longe à salute mea uerba delictorum meorum, non capitis, sed membro Mēbrorū. suorum uoce loquitur, autore diuo Augustino. Item dū mœret, dū angitur, dū poculum deprecatur: dū rursus quasi corrigens quod dixerat, suæ uoluntati renuntiat, patris uoluntati sese submittit, uidetur mēbrorum affectum in se transtulisse. Rursus dum imminuentibus satellitibus ait: Si me queritis, sinite hos abire, pastoris & episcopi personam agit, apostoli Pastoris officium gregis. Nam pastoris officium est, si quando ingruat per se cutionis procella, pro gregis incolumitate suum caput obijcere periculis. Porrò discipuli, dum metu territi diffugiunt, Petrus dum abiurat dominū, Gregis in dum percutit gladio, gregis adhuc infirmi, et in spem firmi-meliorum confouendi personam sustinet. A rursum Christus, dum flagellis concinnatis negotiorum turbam profligat è templo, summi pastoris agit tificis. parteis. Nonnunquam ex alieno loquitur affectu, ueluti cum Cananææ improbius interpellanti, respondet: Non est bonum sumere panem filiorum, & obijcere canibus, Iudæorum uoce loquitur, qui se solos hominum sanctos esse ducebant, Cananæos, Samaritanos, ac reliquas prophanas nationes pro impuris et canibus habebant, cum apud Christum non fuerit ullum gentis discrimen, nisi pro tēporis dispensatione. Nouerat eius mulieris animū Iudæorū fidei præferē dū esse, uerum id uoluit infigere suæ gentis aīs, regni

RATIO VERAE THEOLO=

Capitis. cœlorum fore participes, qui quacunq; origine per
 fidem in hoc irrupissent. Rursum cum suos interro-
 gat. Vos quem me esse dicitis? *capitis* personam agit
 Petrus totius populi Christiani uoce & uice respon-
 det: Tu es Christus filius dei uiui. Nullus enim est in
 corpore Christi, à quo nō exigatur ista confessio: Tu
 es Christus filius dei uiui. Consimiliter quod Petro di-
 citur: Tu es Petrus; & super hanc petram ædificabo
Corporis ecclesiam meam, & tibi dabo clauēs regni cœlorum:
 totius. ad uniuersum populi Christiani corpus pertinet. E-
 diuerso cum Petro ter amorem professō, dicit: Pasce
 agnos meos: Christus summi pastoris, hoc est, *capitis*
 uices sustinet, Petrus cuiusuis episcopi typum gerit,
Episcopi, cui non committitur grex, pro quo mortuus est Chri-
 stus, nisi uehementer amanti Christum, nec usquam
 spectanti, nisi ad huius gloriam. Neque uero dictum
 est, rege, aut subige oues, sed, pasce: neq; dictum est,
 oues tuas, sed, meas. Alieni gregis pastor es, non do-
 minus, uide ut oues bona fide annumeres tibi credi-
 tas. Itidem Paulus in epistola ad Rhomanos capite se-
 ptimo, cum multa questus de carne sua spiritui rebel-
 lante, tandem exclamat: Infelix ego homo, quis me
Peccatoris liberabit de corpore mortis huius? non sua uoce loqui-
 tur, ut opinor, sed alterius cuiuspiam adhuc imbecil-
 lis, & qui cupiditatibus suis etiam num impar esset.
 Quanquam autem personarum obseruata ratio plu-
 rimum habet momenti in ueteris instrumenti literis,
 uelut

uelut in prophetis, in psalmis, in Cantico canticorū,
 tamen frequenter & in nouo testamento locum ha-
 bet, præsertim in Paulinis epistolis. Quædam autē
 ita proponuntur, ut ad omnes quidem pertineant,
 at non citra discrimen: quod genus est, quod cū Apo **Gradus.**
 stolis loquens, dicit: Vos estis sal terræ: uos estis lux
 mundi: sic ad omnes Christi religionem profitentes
 pertinet, ut præcipuetamen ad episcopos ac magi-
 stratus. Item cum ait: Estote perfecti, sicut & pater
 uester cœlestis perfectus est, omnibus suis ostendit,
 quo sit enitendum: quanquam id maxime præstandū
 uis, qui præsunt ecclesiæ Christi. Vt personarum igi-
 tur, sic & temporum obseruata uarietas obscurita-
 tem discutit in arcanis literis. Neque enim quicquid
 Iudeis uel imperatum est, uel interdictū, uel permis-
 sum, ad Christianorum uitam est accommodandum:
 non quod in ueteris instrumenti libris quicquam sit,
 quod ad nos non pertineat, sed quod pleraq; pro tem-
 pore tradita ad typum & adumbrationem futurorū
 perniciofa sint, nisi trahantur ad allegoriam, ueluti **Temporū**
 circumcisio, sabbata, delectus ciborum, uictimæ, odi- **ratio.**
 um inimici, bella hoc animo suscepta gestaq; , turba
 uxorū, aliāq; his cōsimilia, quæ partim desierūt esse li-
 cita, partim tanquam umbræ, ad coruscantem Euan-
 gelii lucem prorsus euauerunt. Verum quis in hisce
 uel simpliciter ad nostros mores accommodādis, uel
 allegoriam explicandis, habendus sit delectus: quo-

RATIO VERAE THEOLO-

Tempus
primum
Secundū.

niam Augustinus satis copiose disserit in libris De doctrina Christiana, non est consilium hic persequi, Primum igitur tempus esto, si uideatur, quod Christi præcessit ætatem, proximum, cum nondum quidem exorta, sed tamen aduentante iam & imminente euāgelii luce, superioris legis tenebræ rarefcerent, ueluti cum nondum exorto sole, sed ad exortum properante, cœlum sensim albescit. Tum satis adhuc erat Ioannis baptismo tingi, ad superioris uitæ pœnitentiam inuitari: satis erat admonitos esse publicanos, ne quid exigerent præter id quod illis constitutum esset, satis erat admonitos esse milites, ne cui uim facerēt, ne quæ depraedarentur, sed contenti essent suis stipendiis, nõ quod ista bonos facerent, aut uere Christianos, sed quod minus malos redderent, ac mox successiuæ Christi prædicationi præpararent. Neque enim usquam Ioannes docuit non esse iurandum, non esse repudiandam uxorem, tollendam crucem, benemerendum de inimico: ista quæ proprie Christianos facerent, Christo seruabantur. Fortassis ad hoc tempus pertinet prima discipulorum prædicationis, cum iubentur exemplo Ioannis ad pœnitentiam prouocare, regni cœlorum uicinam denunciare, de Christo silere, & haud scio an baptismus quo tum baptizabant, huiusmodi fuerit: nam tum quoque baptizabant apostoli, cum Christus ipse, teste Ioanne, neminem baptizaret, nec omnino proditum est canonice literis

cis literis, quenquam à Christo baptizatū fuisse. Ter Tempus
 tium esto, silibet, Christo iam late miraculis ac do- tertium.
 ctrina clarescente terrarum orbi, cum sic Euangelica
 doctrina proferretur, ut tamen legis obseruatio non
 interdiceretur, quod tempus complectitur, et post da
 tum spiritum sanctum, rudis adhuc & nascentis ec-
 clesie primordia. Videntur autem ad hoc quaedam pe-
 culiariter attinere, uelut omnes illae parabola, de co-
 lonis uineae, qui domini filium occiderant: de nuptiis
 & excusantibus inuiuatis, item quae de suppliciis &
 afflictioibus praedicatorum Christus praedicat, ac for-
 tassis quae praecipit de tollenda cruce, de exauti-
 pedū puluere, de nemine salutando in uia, de fugiēdo
 à ciuitate in ciuitatē, de relinquēdo patre ac matre et
 uxore, de beatitudine castrantium se propter re-
 gnum dei, de uendendis possessionibus, ac renunti-
 ando omnibus affectibus, de subinde mutando loco,
 postremo quae de signis dicta sunt, eos qui crede-
 rent secuturis: alioqui Christiani non essemus hodie,
 quos haec signa cōstat non esse secuta. Quanquam ex
 superioribus illud ad nos pertinet, quod ubicunq; in-
 cidrit neccitas, hoc animo iubeamur habere: quic-
 quid habemus charum, ut parati simus ob Christi glo-
 riam relinquere. Ad idem tempus pertinet & illud
 quod in Actis Apostolorum per Iacobum ac Petrum
 decernitur, ut qui ex gentibus ad Christū sese cōtulif-
 sent, abstinerent à suffocato & à sanguine, quorum
 neutrum

RATIO VERAE THEOLO=

neutrum apud nos habetur nepharium. Siquidem datum est hoc inuincibili Iudeorum pertinaciæ, quibus conuenire non poterat cum incircuncisis, si nihil habuissent omnino Iudaismi. Paulus præcipit, ut episcopi suas uxores ac liberos bene gubernent, nunc & hypodiatonis ius habendi uxores interdicitur. Paulus uult uxorem fidelem manere cum infideli marito.

Augustinus & Ambrosius diuersum sentit, & hodie secus iudicat ecclesia. Paulus non uult seruū Christianū ab heroe ethnico discedere, nisi manumissum, secus hodie decretum est. Sunt id genus alia permulta, quæ pro temporum illorum usu instituta, post oblitterata sunt, aut mutata, ueluti de ceremoniis sacramentorum pleraq;. Complura tum non obseruata, quæ nunc iubemur obseruare, quod genus sunt di-

Tempus
quartum.

es festi, & fortassis hæc qua nunc salubriter utimur, secreta admissorū confessio. Nam per uniuersum terrarum orbem propagata iam & constabilita Christi religione, quam imperatores armis suis non persequabantur, ut solebant, sed tuebantur: nec depredabantur opes ecclesiæ, sed accumulabāt (sit enim hoc si uidetur, quartum tempus) promutato rerum statu, nouæ leges sunt inductæ, quarum aliquot uiderentur cum Christi decretis pugnare, nisi distinctione temporum scripturas in concordiam redigamus.

Quintū.

Iam quintum tempus facere licebit ecclesiæ prolapsæ ac degenerantis à pristino uigore Christiani ritus

ritus: ad quod opinor pertinere, quæ dicit dominus in euangelio, quod abundante iniquitate, refrigescet charitas multorum, ad hæc futuros qui dicerent, ecce hic est Christus, ecce illic.

Sed ne tanta temporum, personarum, ac rerum Circulari uarietas inuoluat lectorem, non abs re fuerit, uniuersum Christum in tres circulos diuidere, quorum omnium tamen unicum sit centrum, Christus Iesus, ad cuius simplicissimam puritatem pro sua cuiusque uirili enitendum est omnibus. Neque enim oportet scopum suo mouere loco, quin potius omnes mortalium actiones ad scopum dirigenda. Primum autem circulum teneat, qui, quoniam uelut in uices Christi successerunt, Christo proximi sunt, illi semper adherentes ac sequentes agnum quocumque ierit, quales sunt, sacerdotes, abbates, episcopi, cardinales, ac summi pontifices: hos oportet quam maxime puros esse à rerum mundanarum contagio: cuiusmodi sunt, uoluptatum amor, pecunie studium, ambitio, uitæ auiditas: Horum est Christi puritatem ac lucem è proximo haustam, in secundum circulum transfundere, qui principes habet prophanos, quorum tamen arma legesque suo quodam modo Christo seruiunt, siue dum necesse ac iustis bellis profligant hostem, publicamque tuentur tranquillitatem, siue dum legitimis superiorum coercerent facinorosos. Tertium circulum promiscuo uulgo dare licebit, ceu crassissima huius orbis quem

RATIO VERÆ THEOLO=

Tertius. quem fingimus, parti, sed ita crassissimæ, ut nihilo se-
 cius ad Christi corpus pertineat, quanquam in sin-
 gulis circulis ordinem aliquem imaginari licet. Ete-
Gradus nim cum sacerdotes sacrificiis litant deo, cum pabulo
in singu- sermonis Evangelici pascunt populum, cum puris
lis arcualis. precibus cum deo colloquuntur, cunq; pro salute gre-
 gis interpellant, nimirum in purissima arculi sui par-
 te uersantur. Cæterum dum principum affectibus ob-
 secundant, ne prouocati grauiore excitent tragœ-
 dias, dum infirmorum imbecillitati multa concedunt
 inuiti, ne ad deteriora prolabantur, in extrema arca-
 li sui uersantur ora, ad quam tamen non aliter sese
 demittunt, nisi ut alios ad se rapiant, non ut ipsi fiât
Ordo in deteriores. Inter elementa, quibus infimus hic mun=
elementis. dus constat, suus cuiq; locus est, sed ignis, qui proxi-
 mum orbi lunari locum obtinet, cum in summa sui
 parte purissimus sit, ac liquidissimus, cœliq; nature
 simillimus, tamen in aëris confinio seipso crassior est.
 Aër itē in summa sui circuli margie simillimus igni,
 in infima parte, qua confinis est aquæ, crassescit. For-
 tassis idem de aqua terraq; dici potest. Atq; interim
 ignis, cui præcipua uis ad agendum, paulatim omnia
 rapit ad se, & quoad licet, in suam transformat natu-
 rā: terrā spiritibus attenuatā, uertit in aquam: aquā
 eliquatam uertit in aërem, aërem extenuatum in se
 transformat. Confinita seruiunt transformationi, nō
 in deterius, sed in melius. Sic et Christus ad discipulo-
 rum imbecillitatem

rum imbecillitatem sese frequenter accommodabat. Sic Paulus multa indulgebat Corinthiis, distinguens interim quæ domini nomine proponeret perfectis, & quæ suo nomine condonaret infirmis, hac spe tamen, ut proficerent. Pròinde cum summi pontifices *Functio* condonationibus & indulgentiis, ut uocant, segnes, nō sum aut fortasse desperationi proximos erigunt ac fouēt, ma- donec ad meliora proficiant, non uersantur in sum- ma arcu sui parte. Idem dum legibus cauent, de de- cimis prædialibus ac personalibus extorquendis, de usu pallii redimendo, de annatis exigēdis, de patri- monio Petri, ut uocāt, armis uindicādo, de subigēdis bello Turcis, deq; alijs innumeris: ut donemus eos tra- ctare rem ad cōmunē uitam necessariā, aut certe uti- lem, nemo tamē dixerit eos uersari in eo quod pro- priū est philosophiæ cœlestis. Atq; haud são. an sum *Leges pō-* mi pōtifices, etiā si maxime uelint, possint ita modera- tificæ- ri leges suas, quas ad cōmunē hominū uitā edunt, ut per omnia Christi decretis respōdeant. Christus, ut purissimus ille fons omnis uis & innocētiæ, præc- pit ea quæ cœlum sapiāt. Pontifices homines, et ho- minibus infirmis, atq; adeo uarie infirmis, pro tem- pore præscribunt, quod uidetur expedire. Pròinde fieri non potest, quin in horum quoq; placitis insint quedam, quæ sapiant humanos affectus, & in quibus innocentiam Christi desideres. Porrò quemadmo- dū ignis infimi pars liquidior est aëris summa parte:

RATIO VERAE THEOLO=

Leges Cæ Ita par est, ut quod in pontificum constitutionibus
sarce. crassissimum est, propius tamen accedat ad Christi
 simplicitatem, quam quod in Cæsarum aut magistra=
 tuum legibus est maxime diuinum. Nam hi, quoniam
 in his rebus uersantur, quæ cum infima fæ, quæq;
 cum sordidis mundi negociis coniunctæ sunt, argu=
 mento suo respondeant oportet. Neque enim horū
 legibus fit statim ut boni simus, sed ut interim minus
 mali. Proinde si quid geritur aut constituitur ab his,
 quod non nihil degeneret à Christi decretis, etiam at
 que etiam caue, ne Christianæ philosophiæ purissi=
 mū fontem cū horum qualibuscunq; lacunis cōmisc=
 as. Debent humanæ leges ab hoc archetypo peti. Ab
 eodem lumine legum humanarum scintillæ sumun=
 tur, sed aliter relucet æternæ ueritatis fulgor in leui
 ter soq; speulo, aliter in ferro, aliter in lympidissimo
 fonte, aliter i lacuna turbida. Hæc ideo dicta sunt, ne
 cœlestem Christi philosophiam, hominum uel legi=
 bus, uel disciplinis uitemus. Maneat intactus ille sco
 pus, sit illibatus unicus ille fons, seruetur illa uere sa=
 cra ancora doctrinæ Euangelicæ, ad quam in tanta
 rerum humanarum caligine confugere liceat. Absit
 ut nobis obscuretur illa Cynosura, ne non sit certum
 aliquod signum, ad quod in tantis errorum undis in
 uoluti, recto cursu restituamur. Ne moueatur hæc
 columna, ut sit cui annexi, aduersus huius mūdi uim
 semper in deterius & prolabentis & rapientis, ob=
 sistamus

sistamus. Maneat solidum illud. & nullis opinionum flatibus, aut persecutionum procellis cessurum fundamentū, cui tuto bonus architectus superstruat aurū, argentum, & lapides preciosos: quod exustis humanarum cōmentationum stipulis scenoq; nihilo secius perduret, structura meliori. Homines labi possunt, Christus errare nescit. Neq; protinus reijcere, quod ab istis præscribitur, sed circūspice, quis præcipiat, quibus præcipiat, quo tempore, qua occasione præcipiatur: Sed in primis, an quod præscribitur, cōgruat cū evangelica doctrina, an sapiat referatq; uitā Christi. Spiritualis omnia dijudicat, inquit Paulus, ipse à nemine dijudicādus. Quod si ad leges humanas Christi dogmata detorqueantur, quæso te, quæ spes iam reliqua est? multo minus etiam, si ad cupiditates hoīm deflectatur diuina philosophia, & iuxta Græcorum prouerbium, Lesbia nobis fiat regula? Quod dictum est de legibus ab hominibus institutis, idem arbitror esse sentiendum de scriptis ueterum ac recentium doctorum, quorum nulli sic addictos esse oportet, ut ne fas esse ducamus, alicubi dissentire: quod hodie factitant complures, quorum hic adeo se addixit Thomæ placitis, aut Scoti decretis, ut malit ~~et~~ falsa tueri, quàm ab horum dogmatis latum, ut aiunt, digitum discedere, cum autores ipsi nolint sibi tantum tribui: et tamē hoc par est illis tribuere, presertim quos præter egregiam eruditionē, & uitæ sanctimonia, et anti

D quitas

RATIO VERAE THEOLO=

quitas ipsa commendat, ut benigne interpretemur quod scripserunt, & si ubi manifestius lapsi sunt, quàm ut dissimulari possit, reuerenter ab illis dissentiamus, non insectantes conuicijs humanos lapsus, sed quoadlicet attenuantes atque purgantes. Neque secus sentiendum de dogmatis scholasticis, habeant illa sanè pondus suum in palestris disputationum, adhibeantur ut humana placita, ut themata argumentaque conflictationum, non ut articuli fidei, præsertim cum in his nec ipsæ inter se scholæ consentiant, nec iisdem interim eadem perpetuo placeant. Intolerabilius autem fit, quod cotidie noua conduntur, atque his ceu sacris & ἱερῶν Babilonicas turres in cælum usque surgentes superstruimus. Pro his tuendis acrius depugnamus, quàm pro Christi dogmatibus. At quædam uideri possint eiusmodi, ut citra hæc pulchre constatura sit integritas Christianæ religionis: quædam rursus eius generis, ut fenestram aperiant ad perniciem ueræ pietatis. Atque ut liquidius quid uelim intelligatur, primi generis exemplum esto. Vir pius admissorum confessionem, ut à maioribus ortam, & paulatim ad hanc formam

Confessio. redactam, obseruat reuerenter, iudicans nō esse dissentiendum priuata autoritate ab eo quod publicus Christianorum usus & procerum autoritas cōprobauit. Hac obedientia nō contenti quidam suum adiungunt dogma, hanc confessionē, quoniam pars est sacramenti, non

ti, nõ ab apostolis, sed ab ipso Christo fuisse institutã
 neq; enim ius esse ecclesiæ, ut ullum sacramentum uel
 addat septem illis, uel adimat: cum tamen uni homini
 ius tribuant, uel totam ditionem purgatorij demoli=
 endi si libeat. Mihi sanè dogma hoc non admòdum
 uidetur necessarium ad pietatem. Quid enim ad hanc
 refert, utrum ipse Christus instituerit aliquid, an ec=
 clesia Christi spiritu afflata? nisi forte timemus, ne no=
 bis quæstus pereat, quẽ ex huiusmodi facimus, rebus
 sanctissimis ad rem non sanctam abutentes: quanquã
 hoc ipsum quod dico, non aliter accipi uelim, quam
 exemplum adductum docendi gratia. Eiusdem gene=
 ris uidentur & illa: Vir bonus credit Christum è spi è spiritu
 ritu sancto conceptum, natum ex uirgine. Quid hic sancto cõ=
 opus erat tot placitis? mox uiuũ hominis corpus, oĩ=
 bus mēbris absolutum, ex purissima uirginei sangui=
 nis guttula defõ: matũ, minutissimi araneoli modulo,
 huic simul animã inditam, omnibus dotibus absolutã
 quibus nunc fruitur in coelis? Mihi sanè magis ad pie=
 tatem facturũ uidebatur, si hæc aut non scrutaremur,
 aut certe reuerentius scrutaremur, quæ nũc & apud
 indoctam plebem, ceu compertissima asseueramus.
 Et hoc interim exempli gratia duntaxat proposue=
 rim: nam prudens & à pluribus & à serijs exem=
 plis abstineo. Secundi generis exemplum hoc est,
 quod alicubi plus satis tribuimus principibus, siue ue=
 nãtes aliquid ab illis, siue sequentes quod uulgo rece=

RATIO VERAE THEOLO=

ptum uideamus. Sunt enim qui corpus uniuersum ec=
 clesiae, in unum contrahunt Rhomanum pontificem,
 quē negant errare posse, quoties de moribus aut fide
 pronunciat, & huius unius sententiae mundū uniuersum
 in diuersa opinione consentientē debere cedere,
 ni faciat, schismaticum esse censendum: & tamen qui
 tantum potestatis tribuunt Rhomano pontifici, quan=

tum nec ipse agnoscit, ijdem minimum illi tribuant,
 si quid illorum uel quæstui, uel ambitioni conetur ob=

sistere: tunc exempta est sacrosancta religio, tunc il=

luminatus theologus præponderat uniuersali conci=

lio: tunc profertur ad synodum prouocatio. Nonne

huiusmodi dogmatis ingens aperitur fenestra tyran=

nidi, si tanta potestas incidat in impium ac pestilen=

tem hominem? Ad hæc sunt quædam de uotis, de decimis,
 de restitutionibus, de remissionibus & confessionibus,
 scholasticorum imò monachorum placita, quibus graui=

ter illaqueantur animi simplicium, aut ærte superstitiosorum,
 ingenti malo populi, sed luualento commodo quorundam,
 quibus, ut malis medicis, tum optime est, cum populo est pessime. Hisce de rebus au=

dimus quotidie querimonias piorum hominum, ex animo bene cupientium gregi Christiano. Nō est meum,
 aut mei similium, cōuellere quod usu publico receptum
 est: optare tamen fas est, ut diuinus ille spiritus afflet
 mentes pontificum ac principum, sic ista perpendere,
 ut plus ueræ pietatis adiungatur populo, minusquæ

sit

fit superstitionis, ac minus etiã tyrannidis permittatur ijs, quorum felicitas publicis malis alitur. Quamquã hæc quoq; duntaxat exẽpli uice producta uelim: siquidẽ in præsentia docere est animus, nõ irritare.

Super hæc non mediocrem adferet utilitatem, si diligenter euoluentes libros utriusque testamenti, at Cõcentus tente consyderemus mirabilem illum orbem & doctrina sensum totius Christi fabulæ, ut ita loquar, quã nostra & uitæ causa peregit factus homo. Sic enim futurum est, ut Christi non solũ rectius intelligamus quod legimus, ueruetiam ut certiore cum fide legamus. Nullum est enim sic arte cõpositum mendacium, ut undiq; sibi constet. Ex ueteris instrumenti uoluminibus confer typos & prophetarum oracula: quorum illi Christum deliniant Prophetiæ atq; adumbrant: hæc eũdem aduentantẽ, uelut oculis et typi fidei demonstrant. Suædit his angelorum testimonium, Gabrielis uirgini coelestes nuptias annuntians: rursum in natiuitate chori angelici cõcinentis, Gloria in excelsis deo: mox accedit pastorũ, deinde Magorũ testimoniũ: præterea Symeonis et Annæ: deinde Pastores. præludit Ioannis Baptiste prædicatio, digito iam in Magi dicantis præsentẽ, quem prophetæ uenturũ prædixere Baptistarant. Ac ne nesciremus, quid nobis esset ab eo sperandũ, addit: Ecce qui tollit peccatũ mundi. Hic unus est agnus, omnis maculæ nescius: nec agnus est solum, uerum etiam agnos facit. Non promittit suis regnum, nõ uoluptates, nõ honores, aut opulentiam: innocen-

RATIO VERÆ THEOLO=

Christus
 puer. *tiam promittit, si modo resipiscant. Nihil autem uero-
 rum bonorum abfuturum est, si adsit innocentia. Post
 hæc omnem uitæ seriem obserua, quomodo adoleue-
 rit, usq; proficiens in melius & apud Deū, & apud
 homines. Apud deum laus est bonæ conscientie: apud
 homines decus est honestæ famæ: que nō affectata, se-
 licius consequitur ueram uirtutem. Duodecim natus*

Christus
 adolescēs. *annos in templo docens uicissim et audiens, primum
 sui specimē dedit. Rursum in nuptijs primo miraculo
 priuatim edito, paucis innotuit. Nam prædicandi
 munus non nisi baptizatus, & columbæ signo, pa-
 trisq; uoce commendatus, postremo non nisi quadra-
 genario ieiunio, & sathanæ tentatione spectatus &
 exploratus, aggressus est. Excute natiuitatem, educa-
 tionem, prædicationem, mortem, nihil aliud repe-
 ries, quàm paupertatis & humilitatis, imò innocen-
 tiæ totius exemplar. Totus doctrinæ circulus ut secū
 consentit, ita cum ipsius uita consentit, etiam ipsius
 naturæ iudicio consentanea. Præcepit innocentiam:
 ipse sic uixit, ut nec subornati testes, cum id uariis mo-
 dis conarentur, reperirent, quod probabiliter calu-
 mniarentur. Docuit mansuetudinem, ipse tanquam
 ouis ad mactationem ductus est. Docuit paupertatem
 ipse nihil unquam nec possedisse legitur, nec affecta-
 se. Deterruit ab ambitioe et fastu, ipse discipulis suis
 lauit pedes: docuit hanc esse uiam ad ueram gloriam
 & immortalitatem: ipse per crucis ignominia affectus
 est*

tus est nomen, quod excellit omne nomen: & dū nul=
 lum regnum ambit in terris, meruit cœli pariter ac Mors
 terræ principatum. Vbi resurrexit, non alia docuit Resurre=
 quàm ante docuerat. Docuerat, piis non esse metuen ctio,
 dā mortem, quæ nos non extigueret, sed immortalitati
 redderet, & ob id exhibuit sese rediuuium suis. Iisdem Ascensio-
 uidentibus, ascendit in cœlum, ut sciremus, quò nobis
 esset enitendum, quoq; referenda omnia. Postremo
 loco delapsus est spiritus ille cœlestis, qui tales afflatu
 suo reddidit apostolos, quales Christus esse uoluit. Re
 peries fortassis in Platonis aut Senecæ libris, quæ non
 abhorreant à decretis Christi: reperies in uita Socra
 tis, quæ utcunq; cum Christi uita consentiant: at cir=
 culum huic, & omnium rerum inter se congruentiū
 harmoniā in solo Christo reperies. Multa sunt in pro
 phetis & dicta diuinitus, & gesta pie: Multa in Mo=
 se, cæterisq; uiris uitæ sanctimonia claris: orbem hūc
 in nullo reperies homine. qui quidem orbis à prophe
 tis exorsus, per apostolorum martyrumq; uitam ac
 doctrinā in sese coit: hi, quicquid Christus docuit, ex
 presserunt: quicquid promisit, præstiterunt: eundē
 hauserant spiritum: eadē sonant ac docent, quæ Chri
 stus: Haftenus adoranda sunt omnia: cætera cum de=
 lectu iudicioque legenda, aut etiam imitanda. Nec Ordo auto
 fortassis absurdū fuerit, in sacris quoq; uoluminibus ritatis.
 ordinem autoritatis aliquē constituere, id quod facere
 nō est ueritus Augustinus. Nam primæ debetur ijs li=
 bris,

RATIO VERAE THEOLO=

bris, de quibus nūquam fuit addubitatum à ueteribus. Apud me certe plus habet pōderis Esaias, quā Iudith aut Hester, plus Euangelium Matthæi, quā Apocalypsis inscripta Ioanni: plus epistola Pauli ad Romanos & Corinthios, quā epistola scripta ad Hebræos. Proximum his locum tenēt quedam nobis æu per manus tradita, uel ab ipsis Apostolis ad nos usq; profecta: uel ab iis arte, qui uiani fuerunt temporibus Apostolorum: quo in numero cum primis pono symbolum in concilio Niceno editum, quod uulgo dicitur apostolorū, opinor ob id, quod præ se ferat sermonis apostolica tum grauitatem, tum sobrietatem, tum etiam breuitatem, atque utinam nostra credulitas eo fuisset contēta. Vbi cœpit esse minus fidei inter Christianos, mox increuit symbolorum & modus & numerus. Quanquam & Apostoli sic Christum referūt ut tamen ad illius maiestatem non aſurgant.

Symbolū
apostolo=
rum.

Neque uero confundit hanc harmoniam Christi uarietas, imò sicut ē diuersis uocibus apte compositis concentus suauissimus redditur, ita Christi uarietas pleniorē efficit concentum. Sic omnia factus est omnibus, ut nusquam tamen sui dissimilis esset. Nunc diuine nature profert indicia, cum uentis imperat & deus ac mari, cum peccata remittit, cum in monte nouam & homo. speciem, & humana præstantiorem exhibet suis. Nunc diuinitatem dissimulans, hominem agit, cum esurit, cum sitit, cum fatigatur labore, cum esuriens ad ficum

Varietas
Christi.

Christus
& deus
& homo.

ad ficum.

ad ficum accurrit, cum mœret, cum affligitur, cū occu-
ditur. Quosdā ultro ad se uocat, alios à retibus, Mat-
thæum è telonio. Quosdam sequi uolentes, reiicit, al-
ius exemplum habes apud Matthæum capite octauo,
de scriba dicente, Magister, sequar te quocunq; ieris
cui respondet Iesus, Vulpes foveas habent, & uolu-
cres cœli nidos, at filius hominis non habet, ubi caput
suum reclinet. Rursus ibidem, alteri poscenti ueniant
abeundi: Sequere, inquit, me: & sine, mortui sepeli-
ant mortuos suos. huic timuit, ne relaberetur, illum
sciebat inutilem, negotio minime delicato. Zacchæi
delectatus ardore, ultro sese ad illius ædes inuitat: quē
admodum legis Lucæ capite decimonono. Herodem
ubiq; contemnit, ut impium Iudæum, & ob id ethni-
cis deteriorem: eum uulpem uocat, Lucæ decimoter-
tio: Ite & dicite uulpi illi, ad quem adductus, nec allo Varietas
quo dignatur. Nonnunquam ultro, ueluti captata oc in œdēdis
casione, miraculum ædit, sicuti de ficu, quæ ad execra miraculis
tionē illius exaruit, de turba satiata paucis panibus,
de Lazaro aliàs œu grauatim & coactus facit: quod
genus est, cum apud Ioannem Euangelistam, in nu-
ptis matri de uini defectu submonenti, respondet.
Quid mihi tecum est mulier? nondū uenit hora mea,
rursus cum apud Matthæum capite decimoseptimo,
rogatus sanare lunaticum, cui discipuli non potuerūt
opitulari, commotus exclamat, O generatio incre-
dula & peruersa, quousq; ero uobiscū? quousq; pati
D 5 tiar uosq;

RATIO VERAE THEOLO=

ar uos? afferte huc illum ad me. Cananæa grauatim,
 nec nisi interpellatus, audit, nec statim obsequitur. Ex
 aduerso, leproso se facile præbet, Volo inquit, mū
 dus esto. Rursus pharisæis, signum ab ipso poscenti=
 bus, plane negat: Generatio inquit, mala & adul=
 tera signum querit, et signum non dabitur ei, nisi si
 gnum Ionæ prophætæ. Consimiliter capite decimose
 xto, Pharisæis ac Sadducæis tentantibus Iesum, ut è
 cælo signum aliquod æderet, respondet, Faciem cœ
 li diiudicare nostis, signa autem temporum non pote
 stis? Alicubi silere iubet miraculū æditum, uelut apud
 Matthæum capite nono, cæcis sanatis intermiratus,
 edicit, Videte, ne quis sciat, haud ignarus futurum, ut
 tanto magis diuulgarent. Ad consimilem modū apud
 eundem Euangelistā capite duodecimo, curatis mul
 tis præcipit, ne se facerēt manifestum uulgo. At Mar
 ci capite quinto, demoniacum sanatum non admittit
 in suum consortium, neq; tamen silere iubet, sed apud
 suos prædicare, non Iesum Christum, sed, quid sibi
 beneficio dei contigißet. A suis confessionem exigit.
 Vos autem, inquit, quem me esse dicitis? Dæmoni
 palam confitenti ipsum esse Christum, silentium in=
 dicit. Rursus aliās exigit gratiam ab iis, qui benefici=
 um acceptum celant, uelut à muliere, quæ contactu
 pallii defierat profluere sanguine, Quis me tetigit,
 inquit, neque destitit, donec illa coram omnibus be
 neficium agnosceret. Similiter nouem leprosis ingra
 titudinem

itudinem exprobrat, qui cum essent Iudæi, non redierint tamen, daturi gloriam deo.

Est & alia quædam in miraculis ædendis uarietas. Alios sine negocio sanat, ut cum uerbo puellam excitat: Puella, tibi dico, surge. Cæcolutum sputo maceratum illinit oculis, nec hoc contentus, præcipit, ut se abluat in piscina Siloe, atq; ita de num sensit restitutæ sanitatis beneficium. Neque decem illi leprosi protinus mundati sunt, sed iussi adire sacerdotes, inter eundum lepra liberati sunt. Porro Lazarum excitaturus fundit etiam lachrymas, infremit spiritu, iubet sibi commostrari sepulchrū, tolli saxū, atq; ita defunctum ualido clamore euocat. Nonnunquam irascitur ac minatur morbo. In huiusmodi uarietatibus conueniet philosophari, & pia curiositate, diuini consilii scrutari mysterium. Est item uarius in responsis: Varietas captiose sciscitantibus, oblique respondet, et cautim; in responsu ueluti phariseis, de repudianda uxore sciscitantibus, sic Christi de censu Cæsari reddendo, de magno præcepto, ex ostēso nomine capit occasionem admonendi, quid illi non facerent, cum id in primis ad rem pertineret: in diuortijs retundit illorum licentiam, nō ex iure cōcessam, sed inuincibili malitiæ datam. De præcepto item declarat eos non facere, quod scirent in primis esse faciendum: Phariseis legis scientiā tribuens, pietatem adimens: Sadducæos obstolidam interrogatiōne stultitiæ damnat, qui nō intelligerēt quod legerēt.

Est

RATIO VERÆ THEOLO-

Est ubi nihil respondeat, sed quæstionem quæstione, æu clauum clauo retundat: ueluti cum interrogatus, qua nam autoritate faceret ea, quæ faciebat, uiaßimã rogat, Baptismũ Ioãnis utrũ e celo censeret esse, an ex hominibus. Aliàs respondet quidem, sed interrogationem interrogatione resequitur. ueluti cum apud Matthæum capite uigesimo secundo, rogat pharisæos, Christus cuius filius est? cumq; respondißent, Dauid, quomodo, inquit, Dauid in spiritu loquens uocat eum dominum suum, cum sit ipsius filius? Apud Marcum capite uigesimo sexto, nihil respondet testibus, consimiliter capite uigesimo septimo, apud Herodem prorsus obtiæt: apud Pilatum per pauca respondet, nec ad omnia tamen: apud Caiphã tacet: uinctus, cæsus, irrisus, nihil responsat: alapa cæsus, respõdet: ad conuitia Iudeorum in cruce mutus est, at idem nõ sustinet deplorari à sequentibus mulier oculis. Nonnũ quam ceu tædio affectus, fugitat turbam: rursus aliàs misericordia motus, ultro petit turbas, ac premi se patitur, aliquãdo semet abdit in altissimũ secessũ, ut oret, aliquando sponte sese in confertissimam templi frequentiam ingerit, aliquando furtim elabitur e manibus insidiantium, uelut in montem ductus ut præcipitaretur: atque iterum lapidandus à turba, clanculum euanesat. Quædam mandat apostolis, ut prædicent: quædam credit ad tempus silenda, ueluti uisionem exhibitam in monte Thabor, & arænum cum

Mose

Mose colloquium de morte sua: rursus aliter loquitur discipulis, aliter promiscuæ multitudini, postremo à resurrectione, nūc hac nunc illa specie semet exhibet suis. Adeo cum nostro Christo nihil sit simplicius, tamen arcano quodam consilio Proteū quendam repræsentat uarietate uitæ atq; doctrinæ, ea fortassis nouo Theologiæ tyroni futura est admirationi, uerum attēto & exercitato non erit difficile singulorum causas inuestigare. Sed magis his offendunt, quæ prima specie pugnare etiam inter se uidentur, quod genus sunt illa, quod in Euangelio Ioannus, negat Ioannem Baptistam esse lucem, cum de eodem postea testetur. Erat lucerna ardens & lucens, cumque dicat apostolis adhuc rudibus: Vos estis lux mundi. item cum ait, Mea doctrina non est mea, si quis uerborum summā modo autem attendat, uidentur sibi non constare. Rursus apud Ioannem capite sexto, cum ait: Qui edit meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam. contrā paulo post: Spiritus est, qui uiuificat caro non prodest quicquam, nonne pugnantia loqui uidetur? Simillimum est huic, quod proximo capite, cum dixisset: Et me scitis, & unde sim, scitis, mox subiāt, uelut à seipso dissentiens: uerus est qui misit me, quem uos nescitis. Alicubi negat se iudicare quemquam, alibi testatur, dicens: Pater omne iudicium dedit filio. Discipulos suos uetat irasa, cum ipse legatur ira commotus fuisse. Quin & in narrationibus quibusdam

Cōtraria
in diuinis
literis.

Pugnātia
busdam

narratio = busdam manifesta in speciem uarietas, impiorum **ca-**
nis. lumniæ patuit, quod genus est, quod Matthæus unum
 cæcum sanatum prodit, cum Lucas testetur duos sana-
 tos, item cum aliquoties nomen pro nomine positum
 uidetur, cum paulo aliter narrare uidetur in Actis ca-
 pite septimo, Stephanus, quàm in Geneseos habeatur
 historia, nimirum capite duodecimo. Huiusmodi scrup-
 pi si quando inciderint, non oportebit offendi, aut
 de fide scripti dubitare, sed pensitatis omnibus circũ-
 stantiis, explicandæ difficultatis rationem quærere,
 qua quidem in re sudatum est à maioribus nostris,
 quorum industria iuuabimur, si minus à nobis repe-
 rietur, quod animo faciat satis.

Iam & illud obseruandum erit, quibus argumen-

Argumen tis Christus utranq; naturam dei & hominis declara-
ti utriusq; rit. Siquidem à puro homine quis speraret ueram sa-
nature in lutè? Rursum purum deũ quis crederet pati quicquã?
Christo. Voluit autem, ut ipsum redamaremus ut uerum ho-
 minem, uere pro nobis afflictum: neq; dubitaremus,
 quin præstaturus sit, quicquid promiserat, cum sit ue-
 re deus. Quid quod ne exemplum quidem sat efficax
 futurum erat, si quod in Christo gestum est, nõ ueris
 affectibus gestum sit, sed ficta modo quædam fabula
 obiecta sit oculis? Humanae naturæ indicia sunt, quod
 concipitur in utero fœminæ diuinæ, quod è spiritu
 sancto: humanae, quod statis temporibus è grauida na-
 scitur: diuinæ, quod citrà uirilè operam. Hominẽ ue-

rum arguunt, quod sese subinde uocat filium Adæ, quod adolescit solitis ætatum auctibus, quod dormit, quod uescitur, quod esurit, quod sitit, quod ex itinere lassescit, quod humanis affectibus tangitur. Sæpenu-
mero legitur misertus turbæ, ueluti Matthæi capite uigesimo: apud Marcum capite tertio, irascitur et indolefcit, apud eundem capite octauo, ingemiscit spiritu, rursum Ioannis capite duodecimo, multo ante passionem turbatur animo, in hortulo usq; ad sanguineum sudorem angitur animo, in cruce sitit, quod ex more solet in eo supplicii genere accidere, flet, conspecta ciuitate Hierosolyma, flet & apud Lazari monumentum, & turbatur animo. E diuerso tot æditis miraculis, diuina natura prodebatur: nam factis quàm uerbis hanc maluit declarari. Quinquam & uerbis testatur se filium dei, è cœlo missum, & in cœlo fuisse, & esse, cum uersaretur in terris. cumque patrẽ dẽũ subinde inculcat: Quod & à Iudæis intellectum est, cum aiunt: Tu homo cum sis, facis te ipsum deum: deniq; cum resurgit à morte: dum fertur in cœlum: dũ mittit paracletum, subito nouantem apostolos. Sed hoc ut paucis admoneri potest, ita nimis prolixum fuerit, singulatim explanare.

Ad diuini consilii per pensionem & illud pertine Quare re uidetur, annotare quot modis testatum esse uoluit: meritorie Iudæos: quibus olim promissus & expectatus fuerat iecti Iu-
Mesias: suapte culpa fuisse reiectos ob incredulitatẽ, dei-
gentes

gentes ob fidei simplicitatem in horum locum receptas. Nouerat suæ gentis duritiem Christus, quæ hoc longius aberat à uera iusticia, quod falsa iusticiæ persuasione tumeret: nouerat esse genus calumniosissimum, proinde nihil non ab eo factum est, ne quam arsam haberent expostulandi cum deo, quod præter meritum promissis essent frustrati. Prædictū erat à prophetis, fore, ut gentes fide ad Euangelii gratiam irrumperent, Iudæi uitio suo à promissis exciderent. Apud ipsos nasci uoluit, quibus erat promissus: decātatus est ab angelis, prædicatus à pastoribus, indicatus à Magis, agnitus à Symeone et Anna, demonstratus ab Ioanne Baptista, patris oraculo commendatus tot miraculis inclaruit, tot beneficiis illos prouocauit tam salubria docuit, & tamen his rebus nihil profectum est. Inuidia, superbia, & auaritia excecatis, prophetas occiderunt, Ioanni non credebant, miracula calumniabantur Beelzebub præsidio fieri, Christum ipsum persequabantur: & tamen interim inani legis titulo, & templo per orbem uenerabili superbiebant dicentes, Templum domini, templū domini, templū domini. Magi primi omnium adorant: Herodes Iudæus puerū persequitur. Hoc consilio Christus prohibuit suis primum ad Euangelii munus emendatis, ne subirent urbes Samaritanorum, ne quid hinc cauillarentur Iudæi, uelut à Christo neglecti. Telonem uocat, et relictis omnibus sequitur: Pharisei tot modis prouocati

cati moliantur in diuersum. Ingerit eis exēpla fidei ab
ijs, quos illi pro sceleratis habebant, & abhominan-
dis exhibet Cananæam, uix auditam, mox etiam cum
conuiuio repulsam, inuicta fide peruincentē, & Chri-
stum ad beneficium præstandum, ueluti cogentem.
Quem enim non expugnaret illa mulieris uox? Eti-
am domine: nam & catelli edunt de micis, quæ cadūt
de mensis dominorum suorum. Audis superbe Iudæe,
Cananææ fœminæ plenam fiducia modestiam? Illa
sic reiecta, tamen instat ac urget: tu nullis officijs po-
tes pellici. Proinde illa audit: O mulier, magna est
fides tua, fiat tibi sicut uis. Quid audiunt Iudæi? Re-
linquetur uobis domus uestra deserta. Et apud Mat-
thæū capite uigesimo primo, palàm exprobrat illis,
quod publicani & meretrices ob ardorem fidei præ-
derent illos in regnum dei. Ingeritur centurionis exē-
plum Matthæi capite octauo, in tantū fidentis Chri-
sto, ut putaret ad rem non pertinere, uisere domū su-
am, cū posset uerbo nutuq; conferre sanitatem. Quid
hic sentis ifelix Iudæe: Ceturio pphanus, et militæ mi-
nister, qui prophetas non legerat, sic fidit Christo:
et tu sine fine reclamationes seruatori tuo, tot iā seculis ex-
pectato? Proinde meretur audire: Amē dico uobis, nō
inueni tantam fidem in Israel: tibi, uero quid dicitur?
nempe quod legimus apud Lucam capite undecimo:
Regina austri surget in iudicio aduersus uiros genera-
tionis huius, et condēnabit illos, quod illa ab extremis

E terra

RATIO VERAE THEOLO=

terræ finibus uenerit Hierosolymam, ut audiret sapiētiā Solomonis: tibi ultrò exhibitus est, ad cuius sapiētiā nihil erat Solomon, & audire grauaris. Idem faciēnt Niniuitæ, qui ad prædicationē Ionæ submiserūt sese: tu spernis eum, ad quem Ionas non est conferendus. Ingeritur exemplum Zachæi, qui ardore uideri Christi, conscenderat arborē. Audis auare Iudæe, prophanū hominem de se testantem: Dimidiū bonorum meorum do pauperibus: ut intelligeres, non generi, sed uitæ fideiq; promissum regnū cœlorum. Audit itaq; te coram: Hodie salus contigit huic domui, eo qd & ipsa filia sit Abrahæ: gens alioqui zelotipa, tot tamen exemplis non prouocatur ad æmulandum, ne tā multis quidem parabolis flectitur. Apud Lucam capite decimo octauo, ingerit tibi publicanū peccatorem, sed humilem, sed misericordiam implorantem, superbo iusto prælatū. Te tibi depingit capite decimo septimo, cum nouem leprosi Iudæi, beneficium dissimulant, solus Samaritanus rediens, agit gratias. Idem designat parabola de uulnerato, quem Iudæis prætereuntibus, solus Samaritanus curandum suscipit. Nec aliud agitur apud Matthæum capite uigesimo primo, duabus parabolis altera de duobus filijs: quorum alter pollicitus, se patris iussa facturum, non fecit: alter primum detrectans, sed mox resipiscēs, fecerit, quod se facturum negarat: altera de impijs colonis, qui prius seruis male multatis, postremo filium ipsum

ipsum et heredē occiderunt. Sic enī subijāt Euangeli-
sta: Et cū audissent principes sacerdotum et pharisæi
parabolas eius, cognouerūt quod de ipsis diceret: &
adeo non sunt tacti pœnitentiâ, cū sibi male conscij fo-
rent, ut sequatur: Et quærentes eū tenere, timuerunt
turbas. Eodē pertinet et inibi sequēs parabola de in-
uitatis ad nuptias. Iudæi partim excusant, partim ser-
uos iuitantis ad cōuiuuium, contumelijs afficiunt. Iure
igitur his præteritis, promiscua gentiū turba implen-
tur triclinia nuptialia. Quid enī faciās ijs, qui pro-
uocati ad salutē, obstinate scuiunt in amice consuleren-
tem? Nec aliò spectat parabola de conductis mercæna-
rijs ad operam præstandam in uinea. Murrnant
enim Iudæi aduersus nos, qui serius uenerimus, et ta-
men in Euangelij gratia simus illis æquati. Arbitror
et parabolam de filio pdigo, horsum spectare, in qua
filius, qui legis iustitiam obseruarat, indignatur ad-
uersus fratrem, post longas erroris ambages resipi-
scentem, & ob hoc à clemente patre cum gaudio re-
ceptū in familiam. Iudæus sua benefacta cōmemorat
ethnico resipiscenti, non exprobrantur admissa uitæ
prioris. Consimilis argumenti sunt, ut arbitror, pa-
rabolæ de drachma perdita & inuenta: de oue erra-
tica ad gregem reducta: de fiau post trienniū adhuc ste-
rili, in proximū annum succidenda, nisi stercoratiōe
adhibita, desineret esse sterilis: de pueris in foro seden-
tibus, & alterne inter sese conanentibus: Tibijs æa-

RATIO VERAE THEOLO=

nimus, & non saltastis: lugubria cecinimus uobis, & non plorastis. His tam uarijs rationibus seruator optimus, simul & Iudaeorum pertinatiam exitio dignam testatam esse uoluit, & apostolorum animos, non nihil adhuc Iudaisino infectos, instruebat, ne ab ethnicis, in Euangelii consortium recipiendis, abhorrerent: quando Petrus posteaquam audierat à Christo: *Ite in orbem uniuersum, & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti: post acceptum spiritum caelestem, non audet Cornelium admittere, nisi uisione admonitus. Proinde apud Ioannem capite decimo, prae monet eos dicens: Ego & alias oues habeo, quas oportet me adducere, & fiet unum ouile. Rursus apud Lucam: Regnum caelorum uim patitur, & qui uis uim facit in illud: Vi irruerunt ethnici, qui foris erant: ob diffidentiam exclusi sunt Iudaei, qui intus erant. Hierosolyma uersa est in Sodomam: & ubi antea diceba-*

Argumen tur, nō populus, dicti sunt filij dei. Hæc quæ dicta sūt
ta innocē= antehac, ita pertinent ad illa tempora prisca, ut nihi
tie Chri lo secius ad omne tempus queant accommodari. Nulli
sti. ætati desunt sui pharisæi, nulli non est periculum, si
 dei beneficijs abutatur.

Proximum uidetur his, animaduertere, quot modis Christus suam innocentiam omnibus testatam esse uoluerit, ne quid esset, quo posset aliquis huius doctoris autoritatem eleuare. Ex parentibus mo=
 dias,

dicis, sed probis tamen & inculpatis nasci uoluit: nō quod apud Deum parentum commissā liberis impuentur, sed quod uulgo soleat atrocius obijci filiis, si quid designarint parentes, quā ipsi scelerum auctoribus. Quin & utricum probum habere uoluit, de quo legis apud Matthæum: Ioseph autem cum esset uir iustus. Angeli cœlitus testantur de puero. Magi muneribus numen agnoscunt. Pastores, quæ uiderant, prædicant. Symeon amplectitur tot seculis expectatum infantem. Attestatur Anna castissima uidua. Pater Deus semel atque iterum de cœlo clamat: Hic est filius meus dilectus, ipsum audite. Toties de eo testatus est Ioannes. Agnoscunt & confitentur dei filium & demones, etiamsi grauatur ab his prædicari. Turba toties admiratur in eo diuinam potentiam. Testatur & ministri apud Ioannem capite septimo, in hoc missi, ut illum comprehensum adducerent. Nunquam sic locutus est homo, ut hic loquitur. Confitetur Martha: Tu es Christus filius dei, qui in hunc mundum uenturus erat. Confitetur Samaritana: Propheta est tu. Confitentur apostoli: Tu es Christus filius dei uiui. Nam quisquis Deum agnoscit, liberat eum ab omni crimine. Testatur & Pilatus: Purus ego sum à sanguine iusti huius, uos uideritis. Testatur & huius uxor: Ne quid tibi rei sit cum iusto isto. Attestatur afflatus prophético spiritu Caiphas: Expedit uobis, ut unus moriatur ho-

mo pro populo, & non tota gens pereat. Agnoscut huius innocentiam & inimici iudices, multorum testimonio reiecto: declarant & ipsi testes, ut mentrentur subornati, non habent quod obijciant, nisi de templo soluendo, ac denuo erigendo: atque hoc ipsum seculus obijciunt, quam ab eo dictum fuerat: & obijciunt, quod non intellexerant. Confitetur & infelix Iudas Peccavi, tradens sanguinem innoxium. Confitetur ad crucem centurio: Vere filius dei erat iste. Confitentur & scelerati Pharisei, qui crucifixo nihil habebant quod exprobrarent, nisi quod templum dei demoliturus fuisset, et in triduo excitaturus. Adeo fuit immunis ab omni crimine, ut nihil in illum probabiliter uel confingi posset.

Sub hac obseruabit pie curiosus lector, quibus modis, quoue consilio Christus mundum uniuersum, in tot religiones dissectum, in sua decreta pertraxerit. Neque Consilium enim machinis bellicis subegit regna mundi, non philosophorum syllogismis, aut rhetorum enthymematrahedo tis, non opibus. Nihil ex humanis praesidijs huic negomundum in gocio uoluit admisceri, quod totum caelo deberi uoluit. suas leges. Primum ad fidem faciendam adiuuabat tot uaticiniorum consensus, quibus astipulatur Ioannis testimonium neque enim subito nouauit orbem, difficillimum est, ex hominum mentibus reuellere, quod a pueritia ibimus, quod publico consensu traditum est a maioribus. Diu praelusit Ioannes baptismo poenitentiae: praeluse

runt

rūt apostoli, nondū Meſſiam annuntiantes, ſed tantū
 inſtare regnum cœlorū. Per homines tenues et idio-
 tas rē aggreditur, ne quid hinc ſibi uindicaret mūdus:
 quos ipſos diu rudes ac diffidētes tolerat, ne uiderētur **Thomas.**
 temere credidiſſe. Thomas pertinaciſſie diffidit, nec
 niſi contrectatis clauorū et lanceæ ueſtigijs, dicit: Do-
 minus meus & deus meus. Quin aſcenſurus in cœlū,
 omnibus exprobrat duriſſimā cordis, ac difficultatem in-
 credendis ijs, quæ uiderant. Exorſus eſt à gente ſcele-
 ratiſſima Iudæorū, & pertinaciter rebelli. Cœpit nō
 à Nazareth, ne autoritatē eleuaret patria: ſed à Ca-
 pernaū, ciuitate luxu & opibus perdita. Nihil aperte
 reprehendit, quod eſſet cum autoritate publica re-
 ceptum. Vix enim eſt quiſquam, qui hoc æquo patiat
 animo. Legis teſtimoniū ubiq; comprobat, licet aliter
 interpretans. Accommodauit ſeſe hiſ, quos ad ſeſe tra-
 here ſtudebat. Vt homines ſeruaret, homo factus eſt:
 ut peccatores ſanaret, cū peccatoribus familiariter uer- **Oia factus**
 ſatus eſt. Vt Iudæos alliceret, circūciſus eſt, purifica **ſum oibus.**
 tus eſt, obſeruauit ſabbata, baptizatus eſt, ieiunauit,
 uicit manſuetudine, uicit beneficentia, uicit ipſa ueri-
 tate, cuius uis omnibus incantamentiſ efficacior: uin-
 cūtur hiſce rebus et malæ beſtiæ. Nihil ferè aſſeuerat,
 quod nō ſcripturæ teſtimonio confirmet. Quin et con-
 uicio lacſitus, aut ratiōibus agit, aut ſcripturis. Etenī
 apud Matthæū apite duodeamo, cū atrociſſio cōuicio
 diæretur ope Beelzebub exigere dæmonia: Omne, in

RATIO VERAE THEOLO=

quit: regnum diuisum contra se: desolabitur. Et in iudicio cæsus: Si male dixi: iquit: testimonium perhibe de malo: Si bene: cur me cædis? Addidit miracula: sed hæc ipsa nihil aliud erant quàm beneficia. Nec ul-
 Fides ad= lum ædidit miraculum, cui non certam fidem adiun-
 dita mira= xerit. Turba teste ferè gessit omnia. Leprosos mittit
 culis. ad sacerdotes, non ut mundarentur, sed ut magis cõ-
 staret esse uere mundatos. Cæcus uulgo notus sana-
 tur, accersuntur parentes, reuocatur ipse, nec aliud
 his omnibus rebus agitur, nisi ut fides astrueretur mi-
 raculo. Vbiq̃ue declarat, quicquid patitur, præscium
 ac uolentem sese pati: & nobis pati, non sibi. Nec il-
 lud mediocrem fidem illius doctrine conciliauit, qd̃
 ex omnibus suis benefactis nihil unquam præmii ca-
 ptauit, non gloriam, non opes, non uoluptatem, non
 regnum, ut in eum ulla corrupti officii suspicio cõpe-
 tere posset. Nec ante missum spiritum cœlestem Euã-
 gelica tuba per orbem uniuersum intonuit, ne quid
 ipsi uiuo queri uideretur. Porro nullum est efficacius
 testimonium inter mortales, quàm sanguinis. Morte
 sua & suorum, fidem asseruit suæ doctrine. Nam de
 concentu totius uitæ iam antea non nihil attigimus. Cæ-
 terum de genere doctrine, quod ferè constat ex simi-
 libus, quæ ex rebus uulgo notissimis ducuntur, & ob
 id non solum efficax est, uerûetiam ad imperitæ quo-
 que multitudinis captum accommodum, aliquanto
 post non nihil dicemus.

His

His fermé præfidiis Christus, & post hunc apo= Christi.
 stoli, Iudaicæ gentis expugnauerunt peruicaciam. præfidia.
 His rationibus contemptus in speciem et idiota, Græ
 ciæ philosophiæ tumentis uicit supercilium: his tot
 Barbararum nationum armis inuictam, feritatem
 subegit: his totius orbis tyrannos ac satrapas fidei iu
 go subdidit, & in suas leges pertraxit, iuxta uaticini
 um Esaiæ, quo mansuetissimus gentium expugnator *Esa. xliij.*
 Christus ita depingitur: Ecce puer meus, quem elegi
 dilectus meus, in quo bene complacitum est animæ
 meæ. Ponam spiritum meum super eum & iudicium
 gentibus nunciabit. Non contendet, neq; clamabit,
 neq; audiet aliquis in plateis uocem eius. Harundinē
 quæsatam non confringet, & linum fumigans non
 extinguet, donec euiciat ad uictoriam iudicium, &
 in nomine eius gentes sperabunt. Hic non audis arte
 contortos syllogismos, non audis minas ac fulmina,
 non audis ferro armatas copias, non audis strages et
 incendia. Sed iudicium audis, mansuetudinem audis,
 audis lenitatem erga imbecilles, in quibus ulla spes es
 set bonæ frugis. Victoriæ audis, non machinis extor
 tam, sed iudicio quæsitam. Victorem audis, non for
 midabilem uictis, non expilatorem & grauem iis,
 quos subegit. Quid igitur? Talem audis, ut in eo gen
 tes officiis deuictæ, salutis suæ spem fixerunt. Quis
 autem non uidet, quibus rebus res publica Christiana
 nata, aucta, constabilitaq; est, iisdem esse tuendam ac
 E 5 uindiciandam

Paulus. uindicandam, ubi collapsa sit, praesertim ab iis, qui se in Christi & apostolorum uices suscepisse profiterentur? Iam paucis, si libet, conferamus, quemadmodum ad magistri formam apostolorum uita doctrinaque respondeat. Quanta uafricia Paulus ubique chamæleon ta quempiam, ut ita loquar, agit, & in omnia uertitur, ut undique lucri non nihil addat Christo? Ut nunc sublimis semet anteponit omnibus apostolis? nunc semet abiiciens, indignum aut apostolico nomine. Nunc è tertio caelo reuersus, gloriatur illic audita sibi, quæ nefas sit hominem homini prodere. Nunc ad infirmorum humilitatem sese deiiciens, profitetur se nihil scire præter Iesum: & hunc crucifixum. Aliquando sapientiam habet, qua loquitur inter perfectos, quos solido cibo pascit, rursus Corinthios ut imbecilles, lacte pascit. Ut alicubi supplex ac demissus blanditur iis, qui merebantur obiurgari, ac suæ dignitatis obliuiscitur, dum illorum consulat saluti. Rursus alibi quàm seuerè minatur: An experimentum queritis in me habitantis Christi? Nusquam sibi dominatum arrogat, functionem suam ubique ministerium appellat, se ministrum ac dispensatorem. Et epistolæ ad Timotheum prioris cap. tertio, episcopatum opus uocat: Qui episcopatum, inquit, desiderat, bonum opus desiderat. Quicquid cum laude gessit, Christo deoque transcribit. Imò omnium seruus esse non grauatur, modo iactura dignitatis apostolicæ cedat in lucrum Christi.

Nostri

Nostri temporis episcopi quidam suos habent pro seruis empticiis, imò pro pecudibus: Paulus suos ubi que aut filios uocat, aut fratres. Philemoni se socium facit, Onesimum huius seruum, cumq; fugiuum, fratrem appellat. Est autem hæc comitas in primis efficax, ad illabendum animis hominum, sic qui feris à curandis student, primum ad illarum ingenium & affectus per omnia sese accommodant, sic uinum blã de illabitur in corpus hominis, ac mox diffusum per omnes uenas, uim suam explicat, & totum hominem in suum ius rapit. Proinde laude illectat, quibus uult mederi. Rhomanis natura ferocibus scribens, in ipso protinus epistolæ limine fidem illorum prædicat, uita pristina uitæ sub aliena persona ingerit: Quia cū cognouissent deum &c. ac mox: Tradidit illos deus in desideria cordis eorum. Tandem delinitis audet ingerere prioris uitæ memoriam: Quem ergo fructū habuistis in illis: in quibus nunc erubescitis? Eodem consilio dum Athenienses studet ab inueterata superstitione reuocare, non protinus sic ingressus est, Insanitis Athenienses, dæmonia scelerata pro deo colitis: sed narrat, quemadmodum nouus hospes cognoscendi studio obambularit, contemplaturus, quos ritus, quodq; religionis genus sequerentur illorum prophana simulacra θεῶν καὶ ἀνθρώπων uocans ancipiti uerbo, qd'et ἱεῖρα signa dei ac diuorum quadret. Porro cū sciret superstitionem à proauis ac trita uis

traditam

RATIO VERÆ THEOLO=

*traditam, subito reuelli non posse, & publicis etiam
 legibus uetari, ne quis peregrinas religiones inuehe
 ret, mira commoditate decriptam inscriptionis par=
 tem torfit ad occasionem prædicationis euangelicæ.
 Non inueho nouam religionem, ignotum quendam
 deum à uobis coli, uestræ testantur aræ, colite post=
 hac notum, quem coluistis ignotum. Ac mox sermo=
 nem suum confirmat non testimonio prophetarum,
 quorum leuis erat apud Athenienses autoritas, sed
 Arati poëtæ Græci. τὸ γὰρ ἡ γένος ἔσμεν. De
 inde quod Athenienses hæctenus & impietati & in
 puris moribus fuissent obnoxii, in tēporū culpam re
 uicit. Postremo Christum non protinus deum uocat,
 sed uirum, per quem deus statuisset orbem restituere,
 huius rei non uulgare documentum esse, quod hūc
 mortuum reuocasset in uitam. Galatas relapsos iterū
 parturit, donec formetur in eis Christus. Et Rhoma=
 nos admonet, ut infirmum in fide non reiiciant, sed
 suscipiant. foueantq; donec grandescat. Idem mox
 inculcat capite decimoquinto: Debemus autē nos fir=
 miores imbecillitates infirmorum sustinere, & non
 nobis placere. Ac paulo post: Propter quod suscipite
 inuicem, sicut & Christus suscepit uos in honorem
 dei. Qua lenitate Christus tolerauit, fuitq; uos, eadē
 uos tolerate eos, qui nūc sunt quod aliquando fuistis.
 Rursus epistolæ prioris ad Corinthios capite decimo
 iubet eos sui similes esse, qui obsequio modis omnibus
 sese*

sese accommodaret omnibus. Non quærens, inquit, quod mihi utile est: sed quod multis, ut salui fiant. Iam quo affectu Galatas, qui ab Apostolo sic merito, ad pseudapostolos descuerant, qua mansuetudine reuocat ad mentem meliorem? diceres non Apostolum se uire in eos, qui pœnam commeruerant, sed materiam filii morbo ægrotare. Et ad huius lenitatis exemplum inuitat eos capite sexto: Fratres & si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, uos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne & tu tenteris. Sed aduerte lector quantum ipsa etiam Pauli seueritas lenitatis habet admixtum? Nam epistolæ ad Theßalonicenses posterioris, capite tertio, notari iubet eum, atq; etiam uitari, qui perânaciter recusaret parere salubribus monitis quorsum autem? ut pereat? nequaquam, sed ut pudeat. Paulo satis est, si resipiscat, si se agnoscat, si sui pudeat peccatorem, quid hoc supplitio mitius? & tamen hoc ipsum mitigat Paulus: Et nolite, inquit, illū pro inimico ducere, sed corripite ut fratrem. Iam epistolæ ad Timotheum prioris capite quinto, uetat ne seniore lapsum odiosius obuiget episcopus, sed obsecret ut patrem, iuuenes errantes ut fratres admoneat, anus ut matres, puellas ut sorores. Sed dixerit aliquis. Periculum sit, ne multos multa male doceat hæc lenitas. Imò lenitas hæc orbē nouauit, quod nulla unquam seueritas potuisset. Si in regno administrando

RATIO VERAE THEOLO-

do sepe numero plus efficit clementia quàm austeritas: si id multis regibus, atq; in his filio Solomonis experimento compertum est: quanto magis hæc decet eos: qui pro dominis patres appellantur: & quibus datus est gladius: non quo perimant: sed quo sanent? Cæterum ad Titum capite tertio: iubet his artibus captari etiam ethnicos: Nemini, inquit, maledicere nõ litigiosos esse: sed modestos: omnem ostendentes mäsuetudinem ad omnes homines. Rursus ut hic eorum personam in se transfert: qui à turpi uita conuersi sunt ad Christi religionem: Erasmus enim: inquit: aliquando & nos insipientes & increduli: errantes: seruientes desideriis: & uoluptatibus uariis: in malitia & inuidia agentes: odibiles: odio habentes inuicẽ. Nunquam huiusmodi fuerat Paulus, sed talem se factũ fuisse, ne quid illos offenderet. Sic & Petrus epistole prioris capite quinto, episcopos ceteros ut collegas ac socios admonet, imò obsecrat, ut se gregi credito pastores exhibeant, non dominos, & Christi negocium agant, non suum. Idem Actorum capite secundo, in concione, qua primus ac primum auspiciatus est apostolicam functionem, qualenitate reiicit conuicium, quod dicerentur musto oppleti delirare, prophetæ testimonium adducens? Mox argumentis docet prophetæ uaticinium non cõpetere in Dauid, sed in Christum, & tamẽ ne quid hic offenderet sermo, æu blandiens mitigat: Viri fratres, inquit, liceat auda

eter

Et dicere apud uos. Mox animo consternatis, nihil aliud indiat, quàm ut resipiscant, ac baptismo reuuentur. Deinde ueluti etati imputans illorum male facta: Seruamini, inquit, à generatione ista praua. Deinde proximo capite, facinus immane Iudeorum: qui Christum occiderant, uide ut extenuet: Et nunc fratres scio, quod per ignorantiam fecistis, sicut & principes uestri. Atque hos filios prophetarum appellat, quibus præcipue sit promissus Christus. Lubet audire quantum hæc profecerit ciuilitas? iam accreuerat numerus credentium ad quinque millia. Nos & hanc doctrinam, ad hæc exempla surdi cæciq; nihil aliud quàm territamus, ac minamur, cogimus, non docemus, trahimus, non ducimus, ad nostram gloriam, ad nostrum compendium omnia referentes. Quantamuis Christo iacturam conciliamus citius, quàm uel unciolam de nostris commodis decidi patiamur. Vis scire euentum? Christi religio, quæ olim tã late florebat, uides quàm in arctum contracta est? Verum hæc aliàs crebro sunt à nobis disserta, nunc quod institutum est, persequamur.

Illud item animaduertendū, quibus rationibus, et Quibus
 quàm diligenter premunit suos, ad Euangelii nego- rebus o-
 cium ituros, ut intelligant, qui hodie predicādi Chri porteat in
 stū munus suscipiūt, quibus rebus oporteat instructos structum
 esse. Regnū cælorū uocatur, à quo cōuenit procul ab esse præ-
 esse cupiditates terrenas, que regnū obtinent in iis, dicatorē.
 qui

RATIO VERAE THEOLO=

Luxus

~~qui mundum diligunt, eas omnibus, quanto studio, suorum animis exemerit, opere precium est considera-~~

re. **Luxum** & uoluptatum affectum exemit parabola de diuite comeſtatore, & Lazaro mendico, quorū alter à temporariis deliciis ad æternos cruciatus detractus in tartara, alter ab huius uitæ malis in æternam quietem translatus, ob oculos ponitur. Diuitiarum

Auaria

studium eximit parabola diuitis, horrea sua dilatantis, sibi que suauem ac mollem uitam in multos annos pollicentis, cum eadem nocte mors immineret misero, semel ereptura, quicquid ille tot annorum sudore congeſſiſſet. rursum, dum prohibet nos eſſe ſollicitos de crastino, dum iubet recondi thesauros æternos, nec tineis, nec furibus obnoxios, dum præcipit, ut cœlestis patris bonitate prouidentiaq; freti, liliorum ac passerulorum more in diem uiuamus: dum Marci capite decimo. occasione iuuenis, qui mœrens disceſſerat, simulatq; iuſſus est relinquere diuitias, habebat autem opimas: uersus ad suos, ait, eſſe facilis: ut camelus eat per foramen acus, quàm diues ingrediatur regnum cœlorum. atq; id ut experimento quoq; persuaderet, discipulos ſollicitos de panibus, commune facit eius, quod paulo ante uiderant, paucis panibus ac piscibus: aliquot hominum milia saturata: & ita saturata: ut corbes multi reliquiis onusti, tollerentur à conuiuio. ad hæc, cum eos nullo instruetos uiatico: legat ad primā prædicationē: & reuerſi faſſi sunt: sibi nihil deſuiſſe.

Parentum & cognationis affectum (quando= Cognatio
quidem hic quoq; nō raro solet auocare nos à studio
pietatis) multis modis reuellit: iubens, ut toti pende=
ant à patre cœlesti, neq; quenquã patrem appellent
in terris: item negans se agnoscere discipulũ, qui non
patri ac matri, sororibus ac fratribus: deniq; qui non
uxori quoq; renunciarit, ubi poposcerit negociũ re=
gni dei. Ipse licet matrem habuerit unice piã, tamen
huic nusquam blandus est. De uino interpellanti:

Quid tibi, inquit, mecũ est mulier? In templo obiur=
gatus: Quid est, inquit, quod me querebatis? An nē
sciebatis, quod in his quæ patris mei sunt, oportet me
esse? Rursum apud Matthæum capite duodecimo, in=
ter docendum multitudinem, imperiosius interpella=
tus matris & fratrum nomine, cupientium eum con=
uenire, quã non blande respondit: Quæ est mater
mea, & qui sunt fratres mei? Rursum in cruce, mulie=
rem, nō matrẽ appellat, sui loco Ioannem supponēs.

Ceterum honoris studium & ambitionis morbũ, Ambitio
qui generosis & erectis ingenijs maxime solet inna=
sci, quot modis ex animis discipulorum reuellit? haud
ignarus, hanc fore præcipuã pestem proæru ecclesia=
sticorũ. Et hoc affectu passus est suos tangi, quo effica=
tius eximeret. Ambitionis erat, quod filij Zebedæi
per matrẽ, in hoc subornatam, postulant, ut Christo
proximi sedeant in regno cœlorũ. Ambitionis erat,
quod inter se disceptant, quis esset futurus primus in
F regno

RATIO VERÆ THEOLOÆ

regno cœlorũ. Proinde audiūt à domino: Pricipes gē
 tium dominantur eis: & qui potestatem habēt, exer=
 cent in suos? nō sic erit inter uos, imò quicūq; uolue=
 rit inter uos maior fieri, sit uester minister: & qui uo=
 luerit inter uos primus esse, erit uester seruus. Nec
 hoc contentus, obijcit exemplum sui: Sicut filius homi=
 nis non uenit ut sibi ministretur, sed ut ipse ministret
 alijs, & animam suam det pro multis. Quantum
 hæc oratio discrepat ab ambitionis affectu? Exhibet
 puerũ humilem ac pusillum, negans quenquã ingres=
 surum regnũ cœlorum, nisi qui sese ad eius modulum
 submitteret. Rursum Matthæi capite uigesimotertio,
 scribarũ et pharisæorum fastum et ambitionẽ palàm
 insectatus, quod dilatatis phylacterijs, ac fimbrijs
 ampliatis, ostētantes sese captarent primos accubitus
 in cœnis, & primos confessus in synagogis, atq; in fo=
 ro gauderēt honoris gratia salutari Rabbini: Vos autē,
 iqt, nolite uocari Rabbi: unus est enī magister uester,
 oēs autē uos fratres estis. Et patrẽ nolite uobis uocare
 sup̄ terrã, unus est enī pater uester, q̄ i cœlis est nec uo=
 cimini magistri, qa magister uester unus est Christus.
 Qui maior ẽ uestrũ, erit minister uester. Porrò q̄ se=
 met extulerit, huiliabitur: qui se huiliauerit, exaltabi=
 tur. Idẽ agit, Lucæ cap. de amo quarto, parabola de iui=
 tatis: iter quos q̄ sibi postremũ locũ delegerat, iubetur
 ascendere. Eodẽ pertinet, qd̄ inuitat, ut submissi blẽ=
 dũ ac molle iugum suũ accipiant: Discite, inquit, à me
 quod

quod mitis sim et humilis corde, et inuenietis requi=
 em animabus uestris. Tumultuosa res est superbia, *Superbia*
 contendit de honore, uindex est, & dum nulli cedit,
 nunquam à pugna uacat. Quauquam nulla doctri=
 na efficacior, quàm ipsius uita. *Doctrina*
 quem enim homun=
 culum non pudeat erigere ceruicem, cum ille uere sum=
 mus, præinctus linteo, lauat pedes discipulis suis?
 Capitur, ceditur, conuicijs afficitur, ac ueluti flagi=
 tiosus in crucem tollitur. Denique per summam de=
 iectionem sui, promeruit ad summam euehi digni=
 tatem. *Generis fi*

Porro permultitument generis nobilitate, qui *ducia*
 morbus omnium quidem communis: Iudeis tamen
 peculiarius adhæsit, qui sine fine iactabant patrem
 Abraham. Ne cœperitis, inquit, dicere: Filij Abrahæ
 sumus. dico enim uobis. Potens est Deus de lapidibus
 his suscitare filios Abrahæ. Et aliàs filios Abrahæ uo=
 cat, quicumque Abraham factis referrent, ipsos qui se
 gloriarentur Abrahæ filios, diaboli filios esse, qui pa=
 rentē hunc impijs factis æmularentur. Omnis igitur
 Christianorum nobilitas recte factis æstimanda est,
 non stemmatis. Is demum pudendæ conditionis est,
 quisquis seruit uitijs. Centurionem alienigenam præ=
 fert Iudeis. Samaritanū leprosum anteponit Iudeis.
 Rursum Samaritanū uulnerati uiatoris curatorē, an=
 teponit sacerdoti et Leuitæ. qui Samaritanos ut extre=
 mos hoies aspernabātur, seipsos p semideis gerebāt.

RATIO VERAE THEOLO=

Saeuitiae malum funditus exigit, tot parabolis ad clementiam et ignoscendi facilitatē prouocans, apud Matthaeum cap. decimo octauo, de seruo qui noluerit remittere conseruo, cum ipse domini communis lenitatem esset expertus: dum inibi iubet errantē fratrem clauiculum absq; arbitris corrigi: dum septuagies septies resipiscenti, totidem iubet ignoscere. Rursum cū Lucae capite nono, Samaritanis Christum nō recipientibus. Iacobus & Ioannes: Vis, inquiunt, ut iubeamus ignē è caelo descendere, qui consumat istos? Ab hoc impetu protinus eos reuocat ad affectum mī suetudinis, et acriter increpitis illis: Nescitis inquit, cuius spiritus estis. Filius hominis non uenit ad perdēdas animas, sed ad seruandas.

**Fiducia
sui.**

Est & alius affectus, qui inter ipsa benefacta bonis etiam uiris insidiatur, ni cauerint, fiducia nostris: nō tollerat hunc in suis Christus. Parum pius est, qui sibi pius uidetur. Phariseum sua merita praedicantē è proximo, fastidit: Publicanū è longinquo sibi displicentē, agnoscit. Itē apud Lucam cap. decimo sep. adhibita similitudine declarat, nihil gratiae deberi seruis, etiamsi per omnia suo functi fuerit officio: Sic & uos inquit, cū feceritis omnia quae praeccepta sunt uobis, dicite. serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Nec aliud agit proxio capite parabola de talentis ab hero cōmissis. Sors est aliena, quātulacumq; est: quicquid hinc quaeritur industria nostra, domino quaeritur,

ritur, non nobis. Dispensatio nobis est credita: male nobis, si cessauerimus: non est quod gloriemur nostro nomine, si cum officio rem gesserimus. Huc spectat, quod legimus apud Matthæum capite decimono, cum cuidam interroganti, quid boni sibi faciendū esset ut haberet uitam æternā: Quid me inquit, interrogas de bono? Vnus est bonus, deus. Sēsit morbū hominis, sibi bonitatis laudem arrogantis: cum omnes nostræ iustitiæ coram oculis dei, nihil aliud sint, quā pannus mulieris mēstruo profluuiio pollutæ. Ad hæc apud eūdem capite uigesimo quinto, solos illos agnoscit, qui ipsi sua benefacta nesciunt. Domine, quando te uidimus esurientem, & pauimus: sitientē, & dedimus tibi potū? Quando autem te uidimus hospitem, et collegimus te: aut nudū, & cooperuimus te? Aut quādo te uidimus ægrotum, aut in carcere, & uenimus ad te? Hoc est certissimum ueræ pietatis argumentum, si conatus pro uiribus omnia, tibi uidearis expers pietatis. Iniusti mirantur, si quod officium præterijssent: adeo sibi non uidebātur impij. Ne eos quidem agnoscit, apud Matthæum capite septimo, qui sese commemorant, & demonia per illius nomen eiecisse, futura prædixisse, multaq; stupenda gessisse: Amē, inquit, dico uobis, nescio uos. Huc alludit, ni fallor, parabola, quā apud Lucā cap. duodecimo proponit, admonens, ne quis iustitiæ suæ fiducia prouocet ad iudicem, iuris rigorem experturus, componat magis cum aduersario.

RATIO VERÆ THEOLO=

litem. Nec aliud agit Ioannis capite decimoquinto, cū ait: Non uos me elegistis, sed ego uos elegi, & posui uos ut eatis, & fructum adferatis. Atque inibi paulo superius, se uitem uocat, discipulos palmites, Si quid à nobis adfertur bonæ frugis, totum stirpi transcribendum est, sine qua nihil sumus nisi ignis alimonia. Ac mox capite proximo, discipulos nonnihil sibi placentes, cum aiunt: Nunc scimus, quod sis omnia, nec opus est ut quisquam te interroget, per hoc credimus, quod à deo sis profectus: ut mox repellit, nec sinit in eo manere affectu? Nunc inquit, reditis. Ecce ueniet hora, & iam uenit, ut me deserto, dispergamini alij aliò. Nec Petrum tulit, humana fiducia magnifice de se pollicentem (Etiam si omnes offensus fuerint, ego certe non labascam: Amen, inquit, dico tibi, quod hac nocte priusquam gallus bis canat, ter me negabis) aliàs discipulos, iactantius referentes, quàm in primo prædicationis tyrocinio res successisset, demonijs quoque subiectis, Amen, inquit, dico uobis, uidi Luciferum tanquam fulgur de caelo cadentem. Nolite gloriari super hoc, quod spiritus subiciuntur uobis: de hoc potius gloriemini, quod nomina uestra scripta sunt in caelis. Nec solus Petrus se fortem fore prædicarat: uox illius, uox erat omniũ: nec ille solus diffusus est, diffugerunt cæteri quoque metu territi. Est autem hoc ferè mortalium ingenijs insitum, ut sibi quisque plurimum tribuat, alijs par=

aus:

eius: atque id uitij magis adest rudibus, aut paululum
 modo ingressis quàm exercitatis & absolutis. Vnde
 de inter immites bestias prouerbio numerantur ij, qui
 intra annum septem artium liberaliũ titulum ac pro
 fessionem susceperunt. Nec inscite dixit quidam, qui
 Athenas se contulissent, primum reddi sapiētes, mox
 philosophos, hoc est, sapientiæ cupidos: postremo i=
 diotas & indoctos, quod usu ueniret, ut ubi quàm ma
 xime profecissent, tum demum intelligerent sese ni=
 hil scire. Proinde Paulus, qui Christi spiritum affa=
 tim hauserat, ubique mira sollicitudine deterret ab
 hoc morbo, qui nos non solum indoctos reddit, uerũ
 etiam indociles. Quicquid in nobis est uirtutis, ubi=
 que dei donum & gratiam uocat, spiritui Christi, &
 Christo tribuit. Sic ad Ephesios capite secundo: Gra
 tia, inquit, saluati estis per fidem, & hoc non ex uo=
 bis. Dei enim donum est non ex operibus, ut ne quis
 gloriatur. Rursum ad Corinthios secundæ, capite=
 de amo: Qui gloriatur inquit, in domino gloriatur.
 Quid est, in domino gloriari? nimirum quicquid re=
 cte fit à nobis, gratuita Christi beneficentiæ ascribe
 re. Sed apertius etiam eiusdem epistolæ capite tertio:
 Fiduciam autem talem habemus per Christum ad de=
 um, nõ quod sufficientes simus cogitare aliquid à no=
 bis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex deo est.
 Insuper epistolæ ad Rhomanos capite nono, declarat
 salutem non aliter nobis contingere, quàm per iusti=

RATIO VERÆ THEOLO=

*niam, quæ ex fide est. Porro iustitiam ex fide uocat, cum nostris factis nihil omnino tribuimus, sed pro uiribus ad optima conantes, quicquid succedit, agnoscimus muneris esse gratuiti. Hanc alibi iustitiam dei uocat, cui opponit iusticiam hominum: Suam, inquit uolentes constituere iustitiam, iustitiæ dei non sunt subiecti. Sic enim scribit capite tertio: Iustitia autem dei per fidem Iesu Christi, in omnes & super omnes qui credunt in eum. Non enim est distinctio: Omnes enim peccauerunt, & egent gloriæ dei: Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum in sustentatione dei, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore: ut sit ipse iustus, et iustificans eum, qui ex fide est Iesu Christi. His cōcinunt quæ scribit cap. quinto, Si enim unius delicto mors regnauit per unum, multo magis abundantiam gratiæ & donationis iustitiæ accipientes in uita regnabunt. Vides ut ubiq; gratiam & donationem uocat nostram iustitiam. Quid autem adiecit? Per unum Iesum Christum, Quamquam quid aliud agit tota hac epistola, quam ut gentibus pariter ac Iudeis sui fiduciam adimat, ac sibi diffisos, totos ad Christi uocet præsidia. Nostræ iustitiæ nihil aliud sunt, quam pannus menstruo profluuii contaminatus, nostra sapientia stulticia est, nostra
puritas*

puritas impura est. At hæc omnia nobis est Christus
 & iusticia, & pax, & sapientia: idq; ex largitate pa-
 tris, qui prior & gratis dilexit nos: et hoc ipsum gra-
 tis prestitit, ut illum redamemus. Huc pertinet, quod
 Paulus ubiq; se seruum Iesu Christi uocat. Quicquid
 seruus facit cum officio, domino tribuitur: cuius iussu
 id facit, si cessat, poenam meretur, sin obit mandata,
 nihil ex pacto debetur præmii, cum totus sit domini.
 Nec aliò spectat, quod functionem suam nunc dispen-
 sationem appellat, nunc ministerium. Vt fideliter di-
 spenses, tamen alienum est, quod dispensas, ut gnauim-
 ter administres, domini rem administras. Quin hoc
 quod uocatus eset ad munus apostolicum, Rhomanis
 scribens, gratiam uocat: Per quem, inquit, accepimus
 gratiam, & apostolatum. cum Corinthiis agens, mi-
 sericordiam appellat: De uirginibus, inquit, præce-
 ptum domini non habeo: consilium autem do, tanquã
 misericordiam consecutus, ut sim fidelis. Hunc igitur
 affectum cum primis noxium ac pestilentem, pe-
 nitus studet ex animis nostris reuellere. Itaq; Rhoma-
 nis scribens, magistri parabolam de uite & palmiti-
 bus refert, comparatione oleæ & oleastri insitici.
 Nihil Iudæis profuit ramos esse natiuos, qui ob incre-
 dultatem excisi sunt, nihil profuerit nobis, insitos
 esse oleæ, & radicis eiusdem factos esse participes, si
 commiserimus, ob quæ mereamur excidi, Fracti, in-
 quit, sunt rami, ut ego inserar, bene, propter incre-

RATIO VERAE THEOLO=

dulitatem fracti sunt. Tu autem fide stas, noli altum sapere, sed time. Ac mox: Nolo enim uos ignorare fratres mysterium, ut non sitis uobisipsis sapientes. Quid est uobisipsis sapientes? nihil aliud quam, uobisipsis fidentes. Neque uero periculum est, ne diffisuribus nostris, segnius eluctemur ad fastigium uirtutis, imò cum persuasum habeamus, dei praesidio nihil non posse fieri, & illius opem nulli deesse, nisi qui recusat: tanto alacriores ingrediemur hoc stadium, ab eodem & cursus initium, & progressum, & exitum felicem expectantes. Nemo uerius fidit deo, quam qui suis praesidiis omnino diffidit. Nulli plus adest roboris, quam qui numinis ope totus nititur.

Pudor hu- Præter hæc, est mirabilis pudoris humani, quæ se=
manus. penumero non possunt contemnere, qui possunt opes ac uoluptates contemnere: proinde beatos pronunciat, cum illis exprobrarint homines, confictis calumniis eos traducentes. Addit exemplum sui: Si patrem, inquit, familias Beelzebub uocauerunt, quanto magis domesticos eius? Non est discipulus supra magistrum. Et in Actis, gloriæ sibi ducunt apostoli, publicitus flagris caesi, quos deus dignos habuerit, ut pro Christi nomine contumeliis afficerentur. Atque alibi uices mutuas pollicetur: Quem mei puduerit, inquit, apud homines, huius me quoque pudebit apud patrem meum, & qui me professus fuerit apud homines, hunc uicissim agnoscam apud patrem. Paulus non aliis de rebus

rebus gloriatur, quàm de cruce domini Iesu Christi, quã mūdus summū probrū esse ducit. Idē nouit per infamiã et bonã famã, euāgelii negociū agere, sic, ut si qd gloriæ cōtigisset, Christo trāscriberet, si qd ignominia, gloriæ loco duceret, ob Christū male audire.

Restabat extremus affectus, adeo nobis insitus na **Persecu-**
tura, ut inexpugnabilis uideri posset, nisi nihil non tio-
posset Deus. Quis enim humanis præsidis cōtemnat
metum iudiciorum capitalium, sæuitiam tyrannorū
crudelissima supplicia: deniq; mortem etiam probro
sam apud homines? Hac quoq; in parte suos seuros
esse iubet: præcipiēs, ne meditentur apologiam, qua
se tueantur pro tribunalibus: se suggesturum, quod
dicto fuerit opus, se suppeditaturum facundiam, cui
non queant aduersarii resistere, non formidādos eos
qui corpus ualeant occidere, animam nō possint, qua
incolumi, nihil totius hominis perit, quando pollici=
tus est, ne pilum quidē capitis nostri periturum. Ab
his igitur affectibus liberos, quid est quod uel corrum
pere possit, uel terrere? rursus qui his obnoxius est,
non potest constanter Christi negocium gerere. Vi
det episcopus, quid expediat gregi, et uult illi consul
tum, sed protinus reclamant affectus: Si hac pergas,
decrescet census, offendes principem, non asequeris
galerum cardinalicium, habebis delirus. Nec ta=
men est irritandus quisquam, sed si Christi res secus **Pro Chri**
obteneri non potest, magno animo ferenda sunt rerū **sti nomie**
dispendia

RATIO VERÆ THEOLO-

quiduis au dispendia, famæ probra, capitis discrimina. Apосто=
dendū cū linusquam prouocant magistratus aut prināpes, nā
ipsa uocat exprobrant populo pristinae uitæ dedecora, tantum
res. ad Christum, ad uitæ nouitatem, ad salutem inuitant:
 & omnibus: quantum licet, sese accommodant, quo
 plures pelliciant ad Christum. Quod si fluctibus re
 rum humanarum sic inuoluemur, ut quo Christus et
 animi uotum inuitat, pertendere non possimus, tamē
 huc pro uiribus enitendum erit. Opibus onerauit te
 fortuna, fortasse non expedit abiicere: posside contē
 ptim: & ut Pauli uerbis utar, posside tanquam non
 habeas, minus angeris, si quid decurtatum sit, minus
 metues, si quid immineat dispendii. Contigerunt ti=
 bi parentes clari, contigit uxor insignis: habeto tan=
 quam non habeas, & minus auocabit à pietate horū
 possessio. Contigit principis fauor: ne hinc intume=
 scas, sed abutere potius, quatenus licet, in rem Chri=
 sti. Inuolutus es aulæ negociis, explica te pro uirili,
 nihilo secius interim ex hoc malo decerpens, si qua
 bonæ rei sese obtulerit occasio. Semper interim Mar
 tha murmuret aduersus Mariam, inuidens illius oāo:
 Super omnia adsit innocentia, quam pudeat & ma=
 los inæssere. Adsit charitas, ad benemerendum de o=
 omnibus exposita, & alacris. Adsit animi lenitas,
 quæ seuitiam impiorum uel mitiget, uel toleret. Adsit
 simplex prudentia, & prudens simplicitas, quæ sic
 declinet iniuriam, ut ipsa nullum afficiat iniuria. Ad
sit certissima

fit ærtissima fides, quæ de Christi promissis nihil ad-
dubitet. Hos animos si præstiterint ii, qui in apostolo
rum uicæ succedunt, tum uere mereatur diæ regnum
cælorum, ecclesia Christi. Nunc adeo pleriq; absunt
ab hac imagine, ut sint qui hæc uelut absoletarideant
ut sint qui diuersa doceant.

Quoniam autem huc tendit uniuersa Christi do- **Exempla**
ctrina, ut ipsi pie sancteq; uitam traducamus, conue- **uitæ è sa-**
niet ad omnes uitæ actiones exemplum ac formam è **cris literis**
diuinis libris uenari: præcipue uero ex euangeliis, è
quibus potissimum nostra ducuntur officia. Obseruan-
dum igitur, ut ipse Christus se gesserit erga uarios ua-
rie, erga parentes, puer & natu grandis (puer obtē
perat, docēs contemnit) erga discipulos, erga phari-
seos elatos, erga præcontantes insidiosè, erga plebē
simplicem, erga afflictos, apud suos, apud exteros,
apud magistratus: quibus etiam rationibus suos ubiq;
præmunerit, quomodo se gerere debeant erga co-
gnatos & amicos, quos ne salutari quidem uult cum
euangelicæ prædicationis dispendio, erga beneme-
rentes & exapientes euangelii gratiam, erga reijā-
entes, erga perseutores, erga Iudæos, erga gentes, er-
ga fratrem imbecillum aut errantem, erga fratrem in-
corrigibilem, erga iudices impios, erga gregem sibi
commissum, cæteraq; , quæ nobis in cotidiano uitæ
usu solent in cadere. Horum, si uideretur, locos aliquot cō-
memorabimus ob imperitiores, quo faalius reliqua
per se possint annotare. **Duo**

Fides &
charitas.

Duo quedam peculiariter & perpetuo inculcat Christus, fidem & charitatem. Fides præstat, ut nobis diffusi, fiduciam omnem collochemus in deo. Charitas hortatur, ut de omnibus bene mereamur. Primum apud Matthæum capite nono, alienam etiam fidem imputat paralytico: Videns autem Iesus fidem illorū. Ac paulo post, cæcis opem ac misericordiam implorantis, non prius succurrit, quàm de fide stipulatus. Creditis, inquit, quod hoc possim facere uobis? cumque respondiissent se credere, tum deniq; tetigit oculos eorum, dicens, Secundum fidem uestram fiat uobis. Rursus ibidem mulieri, contactu uestis sanitatem asecuta: Confide, inquit, filia: fides tua te saluam fecit. Apud eundem euangelistam cap. decimoquarto: discipulis expauesactis: ac uociferantibus præ timore Habete: inquit: fiduciam, ego sum: nolite timere. Ac mox Petrus fide fultus: ad exemplum præceptoris ambulat super aquas. Idem hæsitans: pessumit: et audit: O parum fidens: quare dubitabas? Ac proximo capite: uelut coactus per Cananæ fiduciam ut cui nollet: prestaret hoc beneficii: exclamat: O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut uis. Apud Lucam capite decimosextimo: leprosum fidei uult acceptam referre sanitatem. Surge, inquit, uade, quia fides tua te saluum fecit, Rursum Ioannis capite quarto, reguli fides salutem impetrat filio morienti: Credidit, inquit, homo sermoni, quem dixerat ei Iesus, & ibat.

Iam

Iam autem eo descendente, serui occurrerunt ei, & filii salutem nunciant. Iterum, Matthæi capite decimo sexto, discipulis de panibus sollicitis ὀλιγοπισίαμ exprobrat. Apud eundem capite decimo septimo, discipulis admirantibus quid obstiterit, quo minus poterint sanare lunaticum: Propter incredulitatem, inquit, uestram non potuistis. Ac mox declarans, quanta sit fidei uis: Si habueritis, inquit, fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic: transi hinc, et transibit, neque quicquam erit uobis impossibile. Apud eundem capite uigesimo primo, discipulis admirantibus, ficum ad execrationem Iesu exaruisse, Amen, inquit dico uobis: si habueritis fidem, nec hæsitaueritis, non solum quod accidit ficui facietis, sed etsi monti huic dixeritis, tollere & proiice temet in mare, fiet. Et quicquid postulaueritis in precibus uestris, accipietis. Item apud Marcum cap. decimo, cæcus sanatus audit: Fides tua te saluum fecit. Apud Lucam capite octauo, discipulis ob tempestatis uim periclitantibus, Vbi, inquit, est fides uestra? Ac mox eodem capite, exanimato archisynagogo ad nunciatam filia mortem, dominus Iesus, Noli, ait, timere, crede tantum, & salua erit. Tanta res est fides, ut ex huius uel inopia, uel imbecillitate ferè nascatur, quicquid uitiorum, Christianorum mores corrumpit.

De charitate uero quid attinet iudicare? Quid enim Charitas.
aliud

aliud docet, quid aliud tota sua uita inculcat Christus nisi summam charitatem? unum hoc erat, quod nos docturus uenerat. Siquidem apud Lucam capite duodeamo: Ignem, inquit: ueni ut mittam in terram: & quid uolo, nisi ut accendatur? Magnum aliquod fuerit necesse est, cur dei filius descenderit in terras. Non uenit ut regnum occuparet orbis, non ut philosophiam nobis traderet, Ideo uenit tantus legatus, ut ingens amoris incendium exataret, & ob id ignem uocat. Magna est naturæ charitas: at hæc præ Christi charitate glaciæ est. Iam apud Ioannem, totum hoc quod loquitur, quod agit apud discipulos, imminente mortis tempore quid aliud sonat, quid aliud spirat, quàm igneam ac flagrantissimam charitatem? Quis tam saxeus est, ut illa legat absq; lachrymis? Hæc est charitas illa, morte fortior, quæ amantem ad mortis usq; cõtemptum inflamat: quæ efficit, quod nulla possunt humana præsidia. Huius unius symbolo uoluit suos discipulos à cæteris discerni: Per hoc, inquit, cognoscant omnes, quod discipuli mei estis, si charitatem habueritis inter uos mutuam. Deus, inquit Ioannes, charitas est, ab hoc exadit, quisquis exadit à charitate. Proinde Matthæi capite uigesimo quinto, declarans & ob oculos ponens, quibus factis debeatur cœlum, uide quid commemorat, num uestem sordidam? num ieiunia? num aëborum delectum? num psalmorũ uim demurmurati? num eruditionem? num miraculæ
 nihil

1-Io-xiiij.

nihil horum. quid igitur? Pauistis, inquit, esurientē, potum dedistis sitienti, excepistis hospitem, nudum texistis, ægrotum inuistis, carcere inclusum subleuastis alloquio. Nihil autem aliud sunt hæc, quam officia charitatis. Euolue testamentum omnē nouum, nihil usquā reperies præceptum, quod ad cæremonias pertinet. Vbi de cibis aut ueste uerbum ullum? Vbi de inedia, aut similibus, ulla mentio? Solam charitatem suum præceptum uocat. Ex cæremonijs oriuntur dissidia, è charitate pax. Apud Metthæum obmurmurant Christo pharisæi, quod fame perpulsi, sabbato uellerent spicas: quibus David obijcit exemplum, qui nō ueritus sit sacrosanctis uesti panibus: Quod si nossetis inquit, misericordiam uolo, & non sacrificium, nunquā condemnassetis innocentes. Dominus est enī filius hominis etiam sabbati. Atqui hæc erāt à deo præcepta, & tamen non uult obseruari, quoties charitatis officium est præstandum. Quid igitur dicēt hominuli obscuro, qui ob interdictum esum carniuum, aut his frigidiores cōstituā uncūlas postulant, ut totus homo ueniat in capitis periculum? Apud Ioannem capite nono, magnas excitant tragœdias, quod cæco reddidisset oculos die sabbati. Apud eundem cap. quinto, paralytico sanato obmurmurant, qui iussu Christi grabatum suum sabbato sustulisset. Apud Matthæum uero capite nono, taciti secum obganniunt, quod peccata remitteret. Obmurmurant alibi, quod sabba-

G to sanasset

RATIO VERAE THEOLO=

to sanasset mulierem contractam, qui bouem aut asinū in puteū delapsū, non uereretur educere sabbato. Christus clamat non hominem ob sabbatū esse cōditum, sed sabbatum ob hominē esse repertum: & tu uis tuas leges tantum ualere, ut citius pereundum sit homini Christiano, quàm ab ijs latum digitū discedat? Rursus obmurmurāt apud Matthæum cap. de amonimo quinto, quod discipuli manibus illotis abum caperēt. Hic uero non solum pius dominus excusat suos, uerū etiam crimen in ipsos retorquet, qui ob corban, quod auaritia sacerdotū reppererat, negligebant dei præceptū. Nam dei uocat, quod ad naturalem pietatem attinet. Succurrere parentibus, charitatis est: ab hac auocabant, modo nō nihil accresceret gazophylacio. Christus clamat. Non quod intrat in os, polluit hominem: et tu exigis à Christiano, ut ingenti ualetudinis dispendio uescatur piscibus? Imò præ te non ducis pro Christiano, qui corporis habitu cōpulsus, quocūq; die, quocūq; cibo uescens, gratias agit deo. Adeo placet Christo beneficentia, quam eleemosynam appellat: ut, apud Lucam capite de amonimo sexto, collaudat iniquum dispensatorem, qui fraudato domino, subuenerit debitoribus. Iam quid aliud nobis commendant apostoli suis epistolis? Et nos ad hæc omnia penè surdi, plus quàm Iudaicis constitutionibus oneramus Christi sanguine liberos? ob has calumnia mur immerentem? Verum hæc insectari, nō est huius instituti. Reliqua car-

ptim

ptim, ut quicquid occurrerit attingemus, si prius in
dicauerimus, quàm ad hanc formam apostolorum do
ctrina mores que respondeant: cum primis autem
Pauli, quo non alius præceptorem Christum expres=
sius retulit. Atque utinam qui in apostolorum uicem
successerunt, & Christi uicarios se nominari glorian
tur, merito sermonem Pauli sibi queant usurpari, quo Corin. 1.
hortatur Corinthios ad ueram pietatem: Rogo, in=cap. 4.
quens, uos, imitatores mei estote, sicut & ego Chri=
sti. Id que totidem uerbis repetit, eiusdem epistolæ
capite undecimo. Est igitur operæ precii, animaduër
tere, quàm nulla sit apud hunc pagina, quæ nõ scate=
at crebra mentione fidei & charitatis, quas aliquo=
ties iunctim, aliquoties separatim suis commendat.
Iungit, epistola prioris ad Corinthios capite decimo
sexto, hoc uelut epilogo claudens prolixam exhorta=
tionem: Vigilate, inquit, stete in fide, uiriliter agite
& confortamini, omnia uestra in charitate fiant. Rur
sum epistolæ ad Timotheum secundæ, capite primo:
Formam, inquit, habes sanorum uerborum, quæ à me
audisti, in fide & in dilectione, in Christo Iesu. Vi
des ut duas germanas pietatis uniuersæ uexilliferas
copulauit, fidem et charitatem. Atq; his duobus nomi
nibus potissimũ Theßalonicēses in epistola ad ipsos
secunda: Quoniam, inquit, supercrescit fides uestra,
& abundat charitas. Iungit & in priore: Et annũciã
te nobis fidẽ, & charitatẽ uestram. Itẽ epistola ad Ro

RATIO VERÆ THEOLO=

manos capite decimoquinto: Deus autem spei repleat uos omni gaudio & pace in credendo, ut abundetis in spe. Nonne tres herouas coniunxit, fidem, sp̃e, & charitatem? Iam in Rhomanis nihil prius laudat quàm fidem. qua putat illos pulcherrime nobiles fuisse: Fides inquit, uestra anuntiatur in uniuerso mūdo. Quinetiam ex Abacuc testimonio adeo iusticiæ summam fidei refert acceptā, ut quod Abraham uir tantus deo placuerit, non alij rei quàm fidei uelit imputari. Atque hanc sententiam Geneseos testimonio confirmat: Credidit Abraham deo, et imputatum est illi ad iustitiam. Idem capite nono, quod gentes ex idolatris asciti sint ad ueram pietatem, adscribit fidei. Rursus quod Iudæi, qui sibi persuaserant se solos deo proximos esse repulsi sunt, non aliud arbitratur esse in causa, quàm quod diffiderent promissis Euangelicis. Gentibus non obstitit uita, præter simulacrorum cultum, tot facinoribus ac flagitijs inquinata. Iudæis nõ profuit anxia legum obseruatio, nec æterni numinis cultus. quamobrem? quia non ex fide, inquit, sed tanquam ex operibus. Totam autem disputationem, in qua fides primas agit, hac clausula finit: Omne autem quod non est ex fide, peccatum est. Tanta fidei uis ut uirtus, ac destituta, uertatur in uitium. Ad hæc epistola ad Corinthios posteriore, demonstrat hoc esse uehiculū, quo totus uitæ cursus feratur ad æterna: Per fidē, inquit, ambulamus, & nõ per sp̃ciem.

Nec

Nec alium scopũ sibi præfixerat Paulus in apostolica functione, quàm ut gentes omnes sub fidei iugũ adduceret, quam obedientiam, siue ut Græce scripsit, ὑπακοὴν appellat, obiter admonēs Christianam fidem non aliter esse firmam ac solidam, quàm si repulsis argumentationibus curiosis, simpliciter et absque disquisitione fidat pollicitis Christi: Per quem inquit, accepimus gratiam & apostolatum, ad obediendum fidei in omnibus gentibus. Porrò scribens Ephesijs, soli fidei uult salutem acceptam ferri: Gratia, inquit, estis saluati per fidem, & hoc non ex uobis. Porrò epistola quæ inscribitur ad Hebræos, qua tuba, qua sermonis ubertate fidei prosequitur encomiũ, omnia pene ueterum heroũ facinora fidei merito tribuens?

Iam de charitate quid attinet locos aliquot adducere, cum totus ubique Paulus nihil spiraret, nihil crepet, nihil tonet, nisi flagrantissimam charitatem? Meras flammæ loquitur, & tamen ardentius quiddam tibi sentire uideare, cum legis quod humani sermonis balbuties non queat effari. Ignea Pauli lingua, sed peccatoris incendium subindicat magis, quàm explicat. Porrò quando charitas omnia conglutinat, non est locus dissidio, ubi ubi regnum tenet charitas, quæ quantum in ipsa est, facit omnium omnia cõmunia. Ab hoc igitur omine ceu felicitissimo, suas epistolas omnes aspiciatur, præcipui cuiusdam boni uice gratiã suis imprecans & pacẽ. Nec alijs uerbis salutem apostoliã

senatus princeps Petrus: Gratia uobis, & pax. Atq; oxordijs saepenumero respondent clausulae: nam cœ finiturus epistolam ad Romanos: Deus, inquit, pacis sit cum omnibus uobis, amen. Cum iubet ut inuicem sese consalutent osculo sancto, quid aliud commendat quàm fraternam concordiam? Nam ego sic interpretor, Christianum osculum pectoris esse, nō oris. Ad motis generis salutare, uulgare est: coniunctis animis bene uelle omnibus, osculum est, homine Christiano dignum. Quid? an non eodem modo finit epistolam ad Corinthios posteriorem? Id ipsum, inquit, sapite, pacem habete. Quid est autem, id ipsum sapite, nisi, sitis eodem animo? Id quo altius infigat animis, repetens εἰρήνὴν ὑμῶν inquit. Ne his contentus, addit premium haud quaquam uulgare aut mediocre. Et deus pax erit uobis. Cum olim deus exceratum deus uirtutum est dictus, nobis deus pacis dicitur. Talem uiderat Esaias, cū principem pacis appellat. Ad hęc quasi nunquā esset satis commendata concordia, adiicit: Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas dei, & cōmunicatio sancti spiritus sit cum omnibus uobis, amen. Tribuatur hoc a sui, ni similem admodum claudit priorem ad eodem epistolam: Charitas, inquit, mea cum omnibus uobis in Christo Iesu, amen. Raram quandam charitatem precatur Corinthiis, cū suam precatur. uis audire quā Paulus amarit Christum? Cupio, inquit, dissolui, et esse cū Christo. Quid

Esai. 9.

uita charius, dulciusue? at huius dispendio cupit iungi Christo. an nõ sacro quodã charitatis afflatu lymphatus tibi uideatur, cū in hunc sermonem erumpit, Rhomanis scribens capite octauo? Quis nos separabit à charitate Christi? quã nec morte, nec angelorum uiribus ait posse dirimi. Iam quo affectu fuerit in pios, satis arguit, optans anathema fieri à Christo pro Iudæis, Christo p̄tinaãter reclamãtib. An alius est finis epistolæ ad Galatas, cū ingens quoddã et admirabile præmiũ uult polliceri ijs, qui à præscripto Euangelicæ doctrinæ non recederent, nihil aliud precatur quàm pacem? Quiaunq; inquit, hanc regulam secuti fuerint, pax super illos. Similia precatur Collossen sibus: Et pax, inquit, Dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda uestra, & intelligentias uestras in Christo Iesu. ac mox: Hæc agite, et Deus pacis erit uobiscum. Quorsum autẽ pertineat ex medijs huius epistolis exærpere, quæ pacem & concordiam nobis commendent: Epistolæ ad Ephesios capite secundo, Christum ipsum pacem uocat: Ipse, inquit, est pax nostra, qui fecit utraq; unũ quem & alibi μεσίτω appellat, quod ueluti reconciliator medius iter ædat iter deũ et homines. Ioannes itẽ in epistola sua deũ ipsum charitatẽ uocat, adeo Deo cõiunctã, ut quisquis alterutrum habeat, aut careat, utriusq; uel copiam uel inopiam sentiat. Rursus ad Ephesios capite quinto, sic deo peculiarem facit charitatem, ut hac indole putet

RATIO VERAE THEOLO=

agnosci germanos ac ueros dei filios: Estote, inquit, imitatores dei, sicut filii charissimi, et ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos. At in epistolæ ad Timothæum prioris, capite primo, uide quantum tribuat charitati, quam totius legis perfectionem appellat. Finis autem præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. nimirum cum uoce sui præceptoris concordans, qui summam totius legis sitam pronunciat in dilectione dei, & proximi. Rursus epistolæ ad Rhomanos capite quinto Christiani pectoris robur. adeo nõ cedentis malorũ pællis, ut afflictioibus p Christo susceptis: etiã gloriatur: charitati ascribit: Quia charitas, inqt, dei diffusa est in cordibus nostris per spiritũ sanctum, qui datus est nobis, iam, ad eosdem cap. octauo, tantum tribuit charitati, ut huius præsidio nihil non cedat in bonum. Vbi friget charitas, nullæ quamlibet numerosæ leges, sufficiunt: ubi feruet, nulla opus est lege: Diligentibus, inquit, decum, omnia cooperantur in bonũ. Ama, et fac quod uis, non enim peat sincera charitas, ipsa sibi lex est, & ubiq; dictat, quid sit optimum factu. Proinde in epistolæ ad Corinthios prioris capite decimotertio, & item decimoquarto, quo ore tonat charitatis laudes: hanc uiam appellans excellentissimam, quæ uere magnos reddat in negotio Christi. hanc dotibus cæteris anteponit, quæ plurimum profit, quæ ubiq; sit usui, quæ sola non excidat, quæ

una

una non peccet: sine qua ceterae uirtutes mancae sunt
 & inutiles. Rursus epistolae ad Corinthios prioris
 capite septimo, adeo fauet concordiae, ut nec imparia
 matrimonia dirimi uelit: & alibi, nec seruum bap-
 tizatum, à domino impio distrahi: sic arbitrās summā
 uocationis nostrae concordiam esse, non disidium, In
 pace, inquit, uocauit uos deus. Hanc igitur uirtutem:
 quot modis inculcat Paulus? Qua sollicitudine deter-
 ret ab his, quae concordiam scindunt, & gignūt dis-
 sidia? Nulla est autē seges tam felix, in qua sese non
 miscent hae zizania. Iudæis ipse deus erat dissen-
 sionis occasio, quem dum recusant cum aliis habere com-
 munem, soli deserunt habere. Siquidem hoc stoma-
 chatur, epistolae ad Rhomanos cap. tertio, an Iudæo-
 rum deus tantum? nonne & gentium? At quod tum
 Iudæis usu uenit, cauendum ne & nobis usu ueniat.
 Tot sunt discrimina religionem profitentium, et ær-
 tatim singuli religionis laudem sibi uindicant, perin-
 de quasi solos istos agnoscat Deus, populum ignoret
 Pax, ait Ambrosius, est nostra religio. Vbi uideris
 regnare discordiam, intellige aut abesse, aut certe la-
 borare religionem, quàm uero conueniat inter istos,
 ipsi uideant. Rursus non in uita solum, uerumetiam
 in sacris studiis uitanda cōtentio. Fons autem omnis
 disidii, superbia est: dum sibi quisq; plurimum tri-
 buit, alteri minimum, dum nemo concedit alteri, hoc
 est quod toties cum Corinthiis delitigat Apostolus:

G S . Obsecro,

RATIO VERAE THEOLO=

1. Corin.

Obsecro: inquit, uos fratres, per nomē domini nostri Iesu Christi, ut id ipsum dicatis omnes, & non sint inter uos schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & eadem sententia: cæteraq; quæ sequuntur. Ac mox capite tertio. Cū enim sit inter uos zelus & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Rursum capite undecimo, obiurgat illos, quod ne dominicam quidem cœnam concorditer agerent, quæ summæ concordie symbolum habebat: Cōuenientibus: inquit, uobis in ecclesia, audis dissidia esse inter uos, & ex parte credo. Ac proximo capite corripit eos, quod ex ipsis etiā dotibus sacri spiritus, dissidiorum reperissent occasionem. Proinde mox, exemplo corporis ac membrorum, ad consensum reuocat, nihilq; non trahit ad argumenta pacis, unum deum omnibus communem, unum Christum pro omnibus ex æquo mortuum, unum spiritum pro suo arbitratu cuiq; suas dotes impartientem: unum baptisma per quod Christi corpori inserimur omnes, unū panem, de quo edimus omnes, unum calicem, cuius omnes ex æquo sumus participes. Sic enim loquitur capite decimo: Quoniam unus panis & unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane & de uno calice participamus. Item capite duodecimo, Hec autem omnia operatur unus atque idem spiritus, diuidens singulis prout uult. Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum

ris cum sint multa, unum tamen corpus sunt, ita & Christus, Etenim in uno spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, siue Iudaei siue gentiles, siue serui siue liberi, et omnes in uno spiritu uocati sumus. Præterea ad Galatas scribens, adeo uult hæc dissidiorum semanaria abolita esse per baptismum, ut quisquis Christo sit initiatus, nouam creaturam appellet. Porro dissidiorum autores etiam uitari iubet, epistole ad Rhomanos capite decimo sexto: Rogo autem uos fratres, ut obseruetis eos, qui dissensiones & offēdiacula, præter doctrinā quā uos didicistis, faciunt, & declinate ab illis. Mox quæ fontem huius mali commonstrans, addit: Huiusmodi enim Christo domino nostro non seruiunt: sed suo uentri. Vidimus & nostræ ætate tumultum nō uulgarem inter Christianos: quæ comperi nō ab aliis exatatum: quàm quorum quæstui uidebatur offectura purior Christi doctrina: atius omnia subuersuros dixisses: quàm futurum: ut ab intestinis semel gustatis temperarent: adeo mordicus tenent lucrū, quod ex remissionibus impudenter prædicatis: quod ex cōpositionibus: quod ex dispensationibus: quod ex fumo pontificii nominis: quæ uenditāt: quod ex applicationibus meritorum: quod ex consciētiis male illaqueatis: quod ex falsa religiōis opinione: quod ex errore mulierularum & indoctæ plebe culæ colligitur. Multis ambitio fuit in consilio: ut hæc excitarēt tragœdiam: qui tantū suæ gloriæ tribuunt:

ut malint

RATIO VERAE THEOLO

ut malint aboleri Christi doctrinam, quàm ipsos uideri quicquam nescisse. Plerosq; duplex habebat morbus, quæstus, & ambitio. Paulus itaq; sentiens, quanta pestis sit dissensio, nihil prius, nihil ardentius, nihil crebrius inculcat, iteratq; , quàm concordiam, quàm pacem, quàm mutuam charitatem, non solum cum religionis consortibus, quam Ὠλαδελφία appellat, uerum etiam cum iis, qui à nostris mysteriis essent alieni. Sic enim admonet Theſſalonicenses, epistola prioris capite quinto: Videte ne quis malum pro malo reddat alieni: sed semper quod bonum est, sectemini erga uos inuicem, & in omnes. Plusq; am concordiam habet cum omnibus, qui de omnibus etiam bene mereri studet. Rursum ad Rhomanos capite duodecimo: Si fieri potest, quod in uobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes: non uosmetipsos ulciscentes charissimi, sed date locum iræ, obiter indicans, nõ posse consistere concordiam inter feros: ubi mox iniuria reaprocuratur iniuria, ubi nemo sit qui quicquam usquam de suo iure concedat, nemo qui maleficium uelit beneficio uincere. Etenim si semel aperta sit hæc fenestra nostræ iracundiæ, ut liceat intolerabilem iniuriam iure ulcisci, nemini commoto non iusta uidebitur sua causa, suus cuiq; blandietur animus. Proinde quo longius nos ab hac fossa arceat Christus & huius imitator Paulus hortatur ut iniuriam pensemus officio: Benedicite, inquit, persequentibus uos, benedicite

benedicite, et nolite maledicere. Ac mox. Si esurierit inimicus tuus. ciba illum, & si sitierit, potum da illi: hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius. Noli uinci à malo, sed uince in bono malum Et ubi sunt interim illi, qui cum Christianæ religionis antistites uelint haberi, benemerentem ueneno letali tinctis linguarum spiculis confodiunt, idq; pertinaciter, idq; ex composito, idq; deuotis animis, idq; pietatis prætextu, quæ scelestissima nocendi ratio.

Quod docuit Paulus, ipse præstitit: nam epistole ad Corinthios prioris, cap. quarto: Maledicimur inquit & benedicimus: persecutionem patimur, & sustinemus, blasphemamur, & obsecramus, nimirum illum imitans, qui in ipsa cruce pro crucis autoribus deprecatus est patrem. Quanto uero stomacho Corinthios obiurgat, quod ob rem pecuniariam in ius uocarent alius alium, ac non potius fraudem ac detrimentum admitterent rei, quam tranquillitatis & concordie. At quoniam iuxta comicum, Obsequium amicos, ueritas odium parit: fit Paulus omnia omnibus, quendam, ut ita dicam, polypum agens. Gaudet cum gaudentibus, flet cum flentibus, uritur cum offensis, infirmatur cum infirmis. Est enim & pietatis obsequium, quod aliquousq; sese accomodat alienæ uel infirmitati, uel opinioni. Ex Ioãnis epistola superuacuum arbitror adducere testimonia, cum ille nihil aliud sonet quam charitatem & concordiam. Petrum audiamus
professionis

RATIO VERAE THEOLO=

professionis nostræ principem secundum Christum:
 is epistolæ prioris capite quarto: adhortans ad præ=
 cipua pietatis officia: sobrietatem: uigilantiam: &
 preces: omnibus his anteponebat charitatem: So=
 brij, inquit, estote: & uigilate in precibus. Sed in pri=
 mis mutuam inter uos charitatem habentes: eamq; cõ=
 tinuam: siue ut Græcus sermo magis sonare uidetur:
 uehementem: eamq; quo nobis reddat commendatio=
 rem: Charitas: inquit: operiet multitudinem peccato=
 rum. Quàm pulchre interim magistro suo respondēs
 à quo peculiariter audierat: tu me sequere: Remittite
 inquit ille, & remittetur uobis, & Dimissa sunt illi
 peccata multa, quoniam dilexit multum. & Remit=
 te nobis, sicut & nos remittimus. Cur hodie qui pec=
 catorum sarcina degrauiantur, ad uenias, ad compo=
 sitiones, similiaq; remedia uocantur potius, quàm ad
 hoc, qd' à Christo, quod à primariis apostolis ostensũ
 est? Cur dubia certis anteferimus? Cum his siq; exor=
 dia nascētis ecclesiæ cõferat, nihil aliud reperiet, quã
 auspicia charitatis, Confident pariter oēs unanimes
 eodem in loco, armantur linguis igneis: multitudinis
 credentium erat cor unum, & anima una, conferun=
 tur in commune facultates omnium. De cerimoniis
 nulla unquã mentio. Iam quemadmodũ fidei & cha=
 ritatis comes est animi fortitudo, ueraq; pietas, ita cũ
 illæ languent, aut absunt, feruet superstitio: & quem=
 admodũ sincera pietas animi puritate nititur, ita su=
 perstitio

Cerimo =
 nie.

perstitio ceremoniis sese uenditat. Illam spiritus uocabulo frequenter notat Paulus, hanc carnis: nã id sensit, opinor, cū scriberet Galatis: Sic stulti estis, ut cū spiritu ceperitis, carne consummami? ab euangelica fide charitateq; exorsi, ad Iudaismum relabimini. Aliter quidem, sed idem admonet Rhomanos, cap. duodecimo, ut neglectis Iudaicis ritibus, ad pietatis studium in animo sitæ, sese conuertant: Obsecro itaq; uos fratres, per misericordiam dei, ut exhibeatis corpora uestra hostiã uiuentẽ, sanctam, deo placentẽ, rationale obsequiũ uestrum. Id à se factum testatur, cū ad eosdem capite primo scribit ad hunc modum: Cui serui in spiritu meo, in euangelio filio eius. Adhuc Iudaifans colebat deum, sed statis ieiuniis, sed neome niis, sed sabbatistis, sed lotionibus, sed ciborum deletu: nunc aliud culturæ genus amplexus, neq; in monte, neq; Hierosolymis adorat patrem, qui gaudet iis adoratoribus, à quibus adoratur in spiritu. Rursus capite septimo: Ita ut seruiamus in nouitate spiritus, et non in uetustate literæ. Quod alibi carnem dicit hic literam uocat. Idem agit epistolæ ad Timotheũ prioris, capite quarto, Corporalis inquit, exercitatio ad modicum utilis est, pietas autem ad omnia ualet. Quid ait, ad modicum? quod huic expedit, illi non expedit, quod hic decorum est, alibi est indecorum, quod hodie laudatur, mox ueniet in probriũ. Animi pietas omniũ est communis, & nusquam nõ
habet

RATIO VERAE THEOLOÆ

habet locum. Ad hæc, quis nescit simulata sanctimonia nihil esse capitalius? at ea nulla persona magis imponit, quam ceremoniarum, plebes potissimum iis rebus ducitur, quas uidet. Vis audire quanta pietatis pestis inuehatur falso pietatis prætextu? audiamus Paulum ita uaticinantem, epistolæ ad Timotheum secundæ cap. tertio: Hoc autem scito, quod in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemii parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione. sine pace, criminatores, incontinentes, immittes, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, uoluptatum amatores magis quam dei, habentes speciem quidem pietatis, uirtutem autem eius abnegantes. Quid addit Paulus? hos imitare? nequaquam, sed hos deuita. Ex his enim sunt: qui penetrant domos: & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis: quæ ducuntur uariis desideriis. Obsecro te lector, an tibi non uideatur digito demonstrare quosdam ex istorum ordinibus: qui ipsis mundi uisceribus immixti: monachos se uocant: & regum luxum affectantes medicitatem prætexunt. Atq; utinam tam essent pauci ut horum inuidia leuiter grauaret bonos: nunc adeo multi sunt: ut boni qui sunt: malorum turba pariter & tyrannide obruantur.

Festi dies

Audi quid Paulus sentiat de festis diebus Iudeorum: quid de aborum discrimine: quarum rerum gratia illi

*tia illi nec mortem recusabant , ad alia scelera facile proclives. Qui sapit diem, domino sapit: & qui nō manducat, domino non manducat : unusquisque in suo sensu abundet, Ac mox ibidem: Non est regnū dei esca & potus, sed iustitia & pax, & gaudium in spiritu sancto. His conānunt quæ scribit Corinthijs epist. prioris, apite deāmo: Omne quod in macello uenit, māducate, nihil interrogantes propter scientiam. Domini est terra & plenitudo eius. Rursum ap. sexto. Esca uentri, & uenter escis, & hunc & has destruet Deus. Iam ad Colossenses capite secundo, quanto stomacho deridet istorū dogmata, qui sic præscribunt? ne tetigeris, ne gustaris, neque contrectaris, quæ omnia ipso pereunt abusu, iuxta præcepta ac doctrinas hominum, quæ uerbotenus quidem habent speciem sapientiæ, per superstitionem ac humilitatē animi & lesionem corporis, non per honorem aliquē adexpletionem carnis. Ac Paulus quidem ubique cōcordiæ consulens, monet ut perfectorū firmitas ferat alienam infirmitatem, sed ad tempus, sed hac lege, ut proficiant, et infirmi esse desinant, sed in his rebus, quæ ex superiori uita penitus infixæ sunt, quàm ut subito reuelli possint, Indignatur Paulus aduersus eum, Cuius cibo uulneratur animus fratris, ob quem mortuus est Christus : sed idem indignatur aduersus eum, qui ex huiusmodi rebus æstimat alienam consentiam: Ad quid, inquit, libertas mea iudicatur ab
H aliena*

RATIO VERAE THEOLO=

*aliena conscientia? Est aliquoties tempus, ubi docta
 charitas sese attēperet, alienæ ibeallitati, sed ut præ=
 ceptor sese demittit ad discipuli captū, ut medicus se=
 se ægroti affectibus accommodat. Quale uero est cum
 ipsi gignimus offendiolorū materiam? cum ab his su=
 perciliū duāmus? cū hoc ipso nobis uidemur meliores,
 qd' sumus imbecilliores? quod ultro inæssimus eos, à
 quibus discere debuimus? ultro præimus ijs, quos se=
 qui conueniebat? Quid igitur, inquiet aliquis, dam=
 nas ceremonias? absit: Laudo ritus, quibus & olim et
 hodie chorus ecclesiasticus peragit sua mysteria: re=
 præsentant aliquid, & addūt maiestatem cultui diui=
 no: quanquā in his quoq; modus esse debet. Non pro=
 bo uero quod humanis cōstitutionibus tota penè Chri=
 stianorū uita ceremonijs oneratur: quod his nimium
 tribuitur, pietati minimū: quod his freti simplices, stu=
 diū ueræ religionis negligunt: quod ob has magnis
 tragœdijs sanditur trāquillitas Christiani corporis.*

*Annotandum, quod Christus ubiq; serè miseretur
 turbæ simpliās, in solos phariseos, scribas, et diuites
 uæ formidabile itonat: uidelicet indicās, in episcopis,
 theologis ac priāpibus esse sitū, ut populi uigeat aut
 frigeat pietas. ab illis oē malū oritur. Miseret populi,
 qui dū pharisei suum agunt negociū, destitutus ober=
 rat in morem gregis, à pastore deserti, disiectiq;.*

*Christus more Iudæorū ieiunasse creditur, uel hoc
 argumēto, quod eo noīe calumniantur discipulos, nō
 ipsum:*

ipsum: ut legis apud Matthæum capite nono, significās omnem occasionem calumniæ uitandam ijs, qui pastores agunt, aut principes.

Christus bis duntaxat sc̄uisse legitur: in primores Matthæi cap. uigesimotertio: & apud eundem cap. uigesimoprimo, in negociantes in templo: satis testās his fontibus uniuersam ecclesiæ pestem orituram.

Nullos esse magis capaces euāgelicæ doctrinæ, quā simplices, mites ac modestos, aperit: ubiq; pusillos amplectens, & horū esse regnum cœlorum prædicans.

Non admittendum cuiusquā hominis consilium, quod auocet à pietate: docet exemplo suo, cū Petrum paulo ante collaudatū, Sathanam appellat, & qui cōsultor præire uolebat, imitatione mortis sequi iubet, quæadmodū legis apud Matthæum cap. decimosexto.

Quedā & præter ius faciendā, ne turbetur ordo publicus, submonet cap. decimosextimo, iubēs solui didrachmū, cū testatus esset immunes esse regni filios.

Nihil insanabilius esse impietate, pietatis imagine personata: docet apud eundem euangelistam cap. uigesimoprimo: Amen inquit, dico uobis, quod publicani & meretrices præcedunt uos in regnū dei. Pharisæi nusquā non reclamāt Christi doctrinæ, sanctimonix falsa specie turgidi. Publicani & meretrices morbum agnoscentes suum, ad medicum accurrunt.

Ac mox ibidem: In factis, non uerbis: in affectu, nō cultu: in obedientia, non ceremonijs sitā esse uerā

RATIO VERAE THOLO=

pietatē, docet pposita parabola de duobus filijs, è qui-
bus laudatur is, qui qd' uerbis detrectarat, re præstitit.

Episcopis, et ijs, qui legitimis funguntur hono-
ribus, etiam parum probis, tamen obtemperandum
esse, modo recta doceant, admonet apud eundem cap-
uige simo tertio: Super cathedram Mosi sederunt scri-
bæ & pharisei &c. Audiendus est qui docet Euange-
lium, etiam si non uiuat euangelice. Ceterum eodem
in loco taxat eos, quod, humanis constitutionibus one-
rent populū, subindicans in huiusmodi negligendos:
quandoquidem aliās & apostolos defendit aduersus
phariseos, calūniantes qd' illotis manibus abū capēt.

Non temere neq; subito irruumpēdum ad munus
Euangelicæ prædicationis, docet ipse, tot testimonijs
ante conprobatus, Ioannis, columbæ, patris: à bap-
tismo se cæssit, ieiunauit, tentatus est, uicit: atq; ita demū
undiq; spectatus atq; instructus, nō statim summa do-
cuit, sed ab Ioannis prædicatione fecit initiū, ad resipi-
scentiam & superioris uitæ pœnitundinem prouocās.
Nullus enim opē mediā desiderat, cui nō displicet sua
ualetudo.

Quod autē ultro quosdā acersit, uelut Iacobū, An-
dreā, Petrū ac Matthæū, quosdā seq uolentes, reijcit:
nos admonitos uoluit, nō quoslibet esse reapiēdos ad
nostræ religionis cōsortiū, sed eos dūtaxat, q synæro
sīpliaq; accedūt aīo. Id quidē certo liquebat ei, cui pate-
bāt omnia: nobis idē coniecturis peruestigandū est.

Christus

Christus ut omnibus prædicauit, ita neminẽ unquam blandimentis aut humanis promissis ad se pellexit neq; quenquã ui adegit, cũ esset omnipotens. Benefactis traxit, exẽplo uitæ traxit, Idẽ factum ab apostolis. Proinde uidendũ, recte ne sentiant ij, qui Turcas bellias duntaxat machinis student Christianos facere. Imò potius tonet apud illos theologorum uox, apostolicæ similis: luæat uitæ candor. sic fiunt uere Christiani.

Apud Matthæum capite octauo, Geraseni, conspectis miraculis, rogant Iesum, ut exæderet suis finibus, quod ad ipsorum affectus esset inutilis. Ita nostris quoq; temporibus pleriq; sunt, qui taæri uelint doctrinam Euangelicam, ut cum ipsorum uitæ instituto pugnantem.

Christus adhuc infans fugit in Aegyptum, uir uultro sese offert satellitibus, indicans esse tempus fugiendi, ac subducendi sese, cum imminens periculum nõ uidetur facturum ad gloriam Christi.

Apostolos suos diu rudes & incredulos, lenissimo pertulit animo, donec paulatim proficerent: ita sacerdotes summa mansuetudine ferre debet populum infirmum, donec sensim ad meliora prouehatur.

Idem se facilem ac popularem & expositum omnibus præbuit, ne publicanorum quidem ac peccatorum fugiens cõuiuia: sed nusquã non agens euãgelij negotiũ. Ita cõuenit episcopũ, aut horũ uicarios, oĩbus sese

RATIO VERÆ THEOLO=

accommodare, sed hoc interim agentes, non ut ipsi di-
tiores euadant, uerum ut suos reddant meliores. Asci-
uit te princeps in regiam, ut sis à confessionibus, aut à
contionibus: ne id agas, ut episcopatum auferas, sed
ut pauciora peccentur inter aulicos.

Carnis necessitudines obstare ijs, qui rem euange-
licam gerunt, testatur apud Matthæum capite deamo-
tertio, inter suos pauciora proferens miracula ob illo-
rum incredulitatem: Nonne, inquiunt, hic est fabri
filius? nonne mater eius dicitur Maria, et fratres eius
Iacob, & Ioseph, & Simon, & Iudas? & sorores
eius omnes apud nos sunt? unde ergo huic omnia ista?
Atq; alibi cognati illius parant eum in uinacula conij-
cere, dicentes: In furorem uersus est, ut legimus Mar-
ci capite tertio. Proinde qui uirtute uelit prodesse m-
tis, maiore cum fructu peregre faciet, quam domi.

Discipulos, non habentes quod pro se responde-
rent, ubiq; defendit aduersus phariseorum calumni-
as: uelut apud Matthæum capite duodecimo, dum sab-
bato uellunt spicas: rursum capite deamoquinto, dum
illotis manibus cibum capiunt: iterum alibi: dum nõ
ieiunant: quemadmodum Ioannis discipuli.

Non adnittendum, ut à quibusuis lauderis: sed dñ
taxat à probatis, & ab ijs: qui non laudent nisi hone-
sta: docet diuersis locis. Nam Marci capite primo, in
templo uociferanti demonio respondet: Obmutescere
& exi ab homine. Apud eundem capite tertio: spi-
riti-

ritibus clamantibus: Tu es filius dei: additis minis interdicit, ne se proderent.

Iudam admonuit, non reiecit, nec ab osculo solito submouit, neq; prodidit, à quo erat prodendus: tantū tribuit amicitiae, ac domesticæ familiaritati: docens nō temere doserendam semel initam amicitiam. Sic & Martinus tulit Brixium suum.

Quod Petrus à negatione resipiscit, Christo in illū oculos defigēte: Iudas pœnitūdine facti ductus, abijt ac suspēdit se laqueo: duplicē indicat pœnitentiā, frugiferā, et in frugiferam. Felix autē peccator, quē lapsū aspiciat Christus. Infelix: qui semet ab illo auertit, ut uideri nō possit. Est aliquid, seruatorē uel minus sequi.

Quid nobis agendū sit, si quando ingruerit extrema malorū procella, aut mortis necessitas, quæ neminē non manet: docet ipse, sub tempus mortis secedēs, uigilans, instanter orans, prostratus in terrā, ueluti suis præsijs destitutus, totus à patris auxilio pendeat. Martyr q̄ suas metitur iure, impar erit supplicijs.

Christus raro edidit miracula, quæ præter admirationem nihil haberent utilitatis, qualia ferè sunt, quæ nunc fingunt de diuis. Sanauit ille, pauit, liberauit à periculis, quæ omnia beneficentiæ sunt. Proinde qui magnus uideri uult in ecclesia, huiusmodi factis magnum sese declaret, quæ iuuent, non quæ populi malo uires ipsius testentur.

Nunquam cessandum à doctrina sacra, licet non

H 4. profi=

RATIO VERAE THEOLO=

proficiat omnibus: docet parabola seminantis: nunquam non ferendum. Satis est si quædã proueniunt.

Christus cū suis discipulis: ut ab amicis ultro porrigentibus: quædam accepit, ita nihil exegisse legitur: aut captaße: nec nisi pro uitæ usu præsentis: Ita qui præsumunt gregi Christiano: gratis doceant: non deerunt: qui ultro suppeditēt: si modo frugi sint: & ultra naturæ necessitatem nihil requirant.

Nihil accipiendum ab iis: qui pertinaciter aspernantur salubrē admonitionem: ne uideamur illorum fauere peccatis: docent apostoli: qui ex doctrina domini: pedum quoq; puluerem excutiunt in eos: qui non reapiunt euangelium.

Non esse statim prohibendos: qui administrant ecclesiæ sacramenta: aut qui doctrinam Christi prædicant, etiam si uita parum respondeat: subindicat Marci capite nono: uetans prohiberi: q̄ miracula ædiderat sub nomine Christi: cū ipsum non sequeretur.

Boni pastoris esse: nonnunquam se in altissimum ocium abdere ac secedere: quo liberius præabus ac sanctæ lectioni uacet: ut iis rebus redintegratus: uegetior redeat ad episcopi munus: docet Marci capite sexto: suos abducens in locum desertum: ut aliquātisper requiescerent.

Quales oporteat esse secessus episcoporum, multis docet locis: non ad uoluptates secedens, aut uenationes, sed ad orandum: ad familiarius colloquendum cū suis

suis: tales erant secessus olim praesulum, quos ob infrequentiam monasteria uocabant.

Solam ficum execratus est Christus, quae foliis uelut imposuit esuriēti: significans nullum hominum genus sibi esse inuisius, quam hos, qui sub pietatis praetextu sunt impii, & religionem titulo cultuq; profitementes, uiuunt irreligiose.

Quicquid ad salutem nostrā pertinet, id crebris precibus à deo flagitandum, docet ipse subinde orans. Quicquid obtigerit boni, id deo ferendum acceptum, docet ipse frequenter gratias agens patri, idem inculcat parabolis aliquot, uelut illius, qui cogit improbitate sua nocturnum amicum surgere. Item uiduae, iudicem inexorablem assidua interpellatione defatigantis, idem non uno in loco praecipit discipulis suis: Petite & accipietis.

Indolem egregij pastoris etiam in puero submicare, ac scintillulis quibusdam sese prodere: docet ipse, puer duodecim annos natus, in templo sapientiae suae specimen ac gustum praebens: item in nuptiis praeludens miraculo, & ante baptismum iam caeu meditans euangelicum munus, ac praegestiens ad futuram praedicationem.

Qui uelit praedicationis euangelicae negotium suscipere, cum oportet ab omnibus carnis affectibus esse repurgatum, neq; quicquam nisi caelestia sapere. Christus in baptismo spiritu impletus est, huius impe-

RATIO VERAE THEOLO=

turaptus est in desertum : hinc à tentatione uictor, spiritus impeturaptus est in Galileam, quemadmodum legis apud Lucam capite quarto, hinc ingressus Nazarenam synagogam, explicato uolumine Esaiæ, locum nactus est de spiritu: Spiritus domini super me eo quod unxit me. ad Euangelizandum pauperibus misit me. Nicodemum iubet renasci, non ex carne: sed ex spiritu: non è terra, sed è cælo. Apostolis, post resurrectionem ad prædicationem ire iussis, afflat spiritum sanctum. Rursum ab ascensione mittit spiritum igneum.

Quidam ob hoc ipsum sancti uolunt haberi, quod semet abdunt à uulgi conspectibus. At exemplo Christi, qui uere Christianus est, non horret consortium imbecillium, modo spes sit ulla resipiscentiæ, in conuiuio contrectatur à muliere peccatrice: colloquitur priuatum cum muliercula Samaritana, quæ cum Sexto uiuebat adultero, conuiuatur cum publicanis. Cur enim horreat fidus, & amicus medicus homines morbidos, modo spes sit sanitatis.

Beneficium gratis, & absq; spe redituri scænoris esse collocandum, docet apud Lucam capite decimo=quarto: nec ullam benefactorum mercedem expectandam, nisi in resurrectione iustorum, parabola proposita, monēs nō esse inuitādos cognatos, aut uicinos aut diuites: sed pauperes, debiles, cæcos & claudos.

Cum uulgus horum, qui sibi pii uidentur, in pre=
culis

culis aut superstitionis ceremoniolis summam pietatis collocet, Christus apud Lucam capite decimoquinto, præcipuum pietatis officium, deoq; gratissimum declarat esse, si quis peccatorem ad resipiscentiam adducat, eandem sententiam tribus parabolis inculcans, ouis centenariæ receptæ, drachmæ decimæ reperiæ, & filii prodigi resipiscentis.

Atq; inibi summus ille pastor, q̄ solus omniũ prorsus ab omni uitiorum labe fuit immunis, docet peccatorem ex animo resipiscentem, cū gaudio recipiendū cū uulgo his insultemus, & cū æterna nota reapiamus, perinde quasi nos uacemus omni crimine.

Vbiq; facta dictaq; sua refert ad autorem patrem exemplo dato, ne quid nos homunculi nobis arrogemus, neue nostræ innitamur prudentiæ.

Quicquid uita communis obtulit, hoc fere uertit in ocaasionem docendæ pietatis. Ostenso Cæsaris numismate & imagine, detorquet huc, ut ex imagine mentis meminerimus, quid debeamus deo. Turbas frequentius affluentibus ob conuiuium exhibitum, hortatur ad cibum, qui non perit. Rursus apud eundem Ioannem, efflagitantibus signum aliquod, quod cum manna coelitus olim delapso, conferri possit, ad sui corporis epulas uocat, longe quouis manna sacratiores. De insigni sceleratorũ quorũdam supplicio renunciantes per ocaasionem inuitat ad poenitentiam. Pueros oblatos uertit in exẽplũ m̄suetudinis.

Templi

RATIO VERAE THEOLO=

Templi structuram ostentantibus, meminit de morte & resurrectione sua. Mulieris elogium, clamantis beatum uterum, qui talem gestaſſet infantem, beata ubera, quæ tali puero lac porrexiffent, huc deflectit, ut potius beatos ostendat, qui concipiunt sermonem diuinum, & hinc fructum ædunt nunquam periturũ. Quamquam hæc ratio latius patet, quàm ut fit omnibus exemplis explananda.

Quod apud Ioãnem capite duodecimo, pharisei destinant & Lazarum interficere: typum habet, qđ improbi non solum oderunt Christum ipsum, sed eos quoq; per quos Christi nomen illustratur.

Annotandus est apud eundem circulus, in quo se re se uoluit, ubiq; & societatem & fœdus Christianum commendans, præsertim capite duodecimo, & decimotertio, se declarat idem esse cum patre, adeo ut qui filium norit, norit & patrem, qui filium spernat, spernat & patrem, nec separatur ab hac communione spiritus sanctus. Sic enim legis in epistola: Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, pater, sermo & spiritus, atque hi tres unum sunt. In idem consortium trahit suos, quos palmites suos appellat, obsecrās ut quemadmodum ipse idem erat cum patre, ita & illi idem essent secum. Impertuit iisdem cõmunẽ patris suumq; spiritum, omnia conaliantem.

Non credit Petro suas oues pascēdas, nisi ter amorem Christi professo, subindicans, episcopo nihil spectandum

Etandum præter salutem gregis, & Christi gloriam. Ac mox ostendit, quo debeat se præparare, fidus ac uerus pastor, subiiciens: Amen dico uobis, cum eses iunior, cingebas te, & ambulabas quò uolebas, cum autem senueris, porriges manus tuas, & alius cinget te, ductq; quò non uis. Neq; enim pastor uerus esse potest, quem gloriæ studium, quem lucrũ, quem principum aut etiam mortis metus depellat ab officio.

Adhunc modum conueniet in singulis mysticorum uoluminũ locis philosophari, præsertim in euãgelii, nam hæc exempli gratia duntaxat in medium adduximus, quo uiam indicaremus alius, forsitan his meliora reperturis.

Sed bona difficultatis pars sita est in ipso sermone Tropi ser- Tropi ser
nis habitu, quo traditæ sunt nobis sacræ literæ. Nam monis sa-
tropis & allegoriis, ac similibus, seu parabolis fere cri-
opertus est, & obliquus, nonnunquam usq; ad æni-
gmatis obscuritatem: siue id Christo uisum est, quo
prophetarum sermonem, cui Iudæorum aures aße-
uerat, referret, siue hac difficultate segnitiem nostrã
exercere uoluit, ut postea gratior esset fructus, non si-
ne negotio quæsitus, siue hoc consilio sua mysteria
prophanis & impiis operta celataq; esse uoluit, ac
sic, ut interim piis scrutatoribus non intercluderetur
asequendi spes, siue genus hoc dictionis potissimum
placuit, quod ut ad persuadendum cum primis efficax
est, ita doctis pariter & indoctis expositum & fami-
liare,

liare, maximeq; secundum naturam, praesertim si si-
 militudines ducantur ab iis rebus, quae vulgo notiss-
 mae sunt, quod genus ferme fuisse leguntur Socraticae
~~Neq; uero tantum ad docendum ac persuadendum~~

Parabola.

~~efficax est parabola, uerum etiam ad commouendos
 affectus, ad delectandum, ad perspicuitatem, ad ean-
 dem sententiam, ne possit elabi, penitus infingendam
 animo.~~

**Filius pro-
 digus.**

Nam uehementius afficit animum adhibita
 parabola de filio prodigo resipiscente, in qua narra-
 tur adolescens à patre postulare portionem substan-
 tia, quae ad se rediret: deinde sibi sifus, committere se
 regioni longinquae: mox oblitus indulgentissimi pa-
 tris, cum turpissimis scortis, ac nepotibus prodigere
 rem, parentis benignitate datam, deinde coactus ex-
 tremam rerum omnium penuria, tandem amentiam su-
 am agnoscere, & relictae uitae tangi desiderio. Reuer-
 titur filius, agnoscit erratum. Occurrit pater, in am-
 plexus filii effundit sese. Profertur noua uestis, pro-
 fertur anulus, occiditur uitulus saginatus, tota domus
 letitia perstrepat. Nec aliter gaudet senex recepto iu-
 uene, quam si reuixisset à rogo. Non exprobratur te-
 meritas poscentis: non luxus ac nequitia profunden-
 tis. Non meminit iam horum paterna pietas: cui satis
 est: quod resipuerit, quod sibi redditus sit filius. Haec
 inquam acrius feriunt animum, quam si quis citra pa-
 rabolam dicat, deum libenter reaperere peccatorem,
 modo ex animo poeniteat superioris uitae: nec expro-

brari

brari peccatū ei: q̄ ipse uehemēter oderit sua cōmissa.

Rursus adhibita ex Genesi parabola mystica: cū *Gene. 26.*
 Abraham passim fodit puteos. Philistaei: iniecta ter=
 ra: obturant fossos: refodit eosdem Isaac: ac plures in *Putei A=*
 super addit: qui uenas habeant uiui laticis: nonne iu=
 cundius audieris: quā si simpliciter dicas: ex diui=
 nis libris petenda prācepta recte uiuendi: ab his ab=
 horrere: qui terrenis bonis addicti sunt? Itē qui nude
 declaret: quibus uirtutibus oporteat episcopum esse
 prāditum: frigidius audietur, quā si totum Aharon
 apparatus à Mose diligentissime descriptum, ad alle=
 goriam accommodet. Itidem, si narres, cupiditatem
 hominis obiecta occasione sollicitare ad peccandum,
 cui ni ratio imperet, magis obtemperans uoluntati di=
 uinae, quā humano affectui, uoluptatem breuem
 emi exitio: prāterea saepe fieri, ut affectus sub prā=
 textu necessitatis, aut alicuius honestae rationis, obre=
 pat atq; iponat: minus delectabit, aut afficiet audito=
 rem, quā si admoueat Geneseos historiam: Deum
 prācipientem, serpentem insidiantem: Euam, ma=
 ritum ad peccati consortium sollicitantem, mox gusta=
 ta uoluptatis comitem poenam. Ad hanc si narret ali=
 quis, toto pectore recedendum à uitis, & ab impro=
 borum hominum commertio, semper que ad meliora
 proficiendū, donec peruentum sit ad prāmiū promissum
 iis: qui perseuerauerint usq; ad finē. uehemētius
 commouerit

RATIO VERAE THEOLO=

commouerit auditores, si accommodet allegoriam Hebræorum, Mose duce ex Aegypto fugiētium, & à turpi duraq; seruitute sese in libertatem uindicantiū: deinde transmissō mari, per uarias mansiones æu grādus uirtutum tendētium ad terram, lacte ac melle manantem. Rursus qui docet rem arduam esse ueram pietatem, nec osātanti contingere : sed multo negotio, multaq; lucta uix parari, multum addet gratiæ, si pugnas ac tumultus, quos Hebræi cum Iebusæis, cū Philistæis, cæterisq; barbaris hostibus habuerunt, ad allegoriam accommodarit. Ad hæc si simpliciter pronuncies, nihil esse tranquillius, nihil iucundius animo sibi bene conscio, cui non iam obstrepant malæ cupiditates: magis dormitabit auditor, quàm si addas allegoriæ inuolucrum, Ex Abraham & Sara non nasci Isaác, nisi cum huic corpus esset emortuum, & illi desissent muliebria. Sed hæc omnia è ueteris instrumenti libris repetere, non fuerit scribentis compendiū, satis est exemplis aliquod ostendisse, esse quæ gratius per crystallum ac succinum pelluceant, quàm si nuda conspiciātur. Et nescio quo pacto, quæ sacra sunt plus habent maiestatis, si sub inuolucro proferantur oculis, quàm si prorsus relecta uisuntur. Sic gratior est ueritas deprehensa, quæ nos prius torserit enigmatis inuolucro, Animal primum quadrupes, mox bipes: postremo tripes. Iam qui dicat, quicquid in nobis boni sit, id à Christo nobis autore proficisci, intelligetur

Simile.

telligetur quidem: uerum si huc accommodet similitudinem de stirpe uitis, & palmitibus, de capite & membris, de radice & ramis: mox uelut imagine depicta, res oculis subijcitur. Quemadmodum autem Christus sermonem propheticum expressit, ita Paulus ceteriq; apostoli Christi sermonem referunt, parabolis rem oculis subijcientes, ac sepe repetitam infigentes animis. Sic Paulus subinde nos templa deo dicata, et tēpla sancti spiritus appellat, quae prophanare sit nefas. Sic totum hoc negotium de reiectis Iudaeis, de ascitis gentibus peragit parabola olcae & oleastri, radicis & ramorum. Doctrinam, quae semel tradita multos inficiat, fermentum uocat, multitudinem conspersionis nomine notans: synceros azimos uocat, corruptos fermentatos. Stare dicit, qui firmo & infracto sunt animo: cadere, qui peccant aut uacillāt: dormisse, qui mortui sunt: aut dormire, qui negligentes sunt suae salutis: expergisci, qui resipiscunt uigilare, qui attente & alacriter agunt salutis negotium. Noctē appellat uitā, erroribus ac uitijs obrutam: diem, uitā honestam & inculpata. Nonnunquam diem appellat exactum iudicium, quod & ignis uocabulo designat aliquoties: Cuiusque opus quale sit, ignis palam faciet. Dotes diuini spiritus thesauros appellat: nostra corpora, imò nos, uasa fictilia. Massam uocat genus humanum, figulum deum: uasa destinata honestis usibus dicit pios, impios uasa dicit in contume-

RATIO VERAE THEOLO

liam parata. Corpusculum hominis nunc domicilium, nunc uestem, nunc tabernaculum appellat. Legem Mosaicam ad certam tempus traditam declarat similitudine pædagogi, & pueri heredis. Beneficium collocatum, sequentem uocat: fructum ex officio redeuntem, messem appellat. Concordiam nunc typo corporis & membrorum commendat, nunc ædificij apta lapidum structura coagmentati, seseque librantis usque ad commune fastigium. Quicquid in quaque re crassius est, carnem, corpus aut literam uocat: quicquid subtilius & propius ad animi uim accedens, spiritum appellat, aut mentem: doctrinam ad imbecillum captum attemperatam, lac dicit: doctrinam perfectiorem, solidum cibum. Non uno uero in loco Mosaicam legem inefficacem esse factam, successione doctrinae euangelicae, docet parabola matrimonij & diuortij. Ad corinthios epistola prioris, capite decimo quinto, totam resurrectionis causam, non Aristotelicis aut Platoniceis entymematis, sed similibus explicat, corpus humo conditum semini comparans: segetem aut arborē enatam, typum adducens corporis glorificati: iam superuacuum sit referre, quoties ab athletic ac militibus ducit similitudinem, à stadijs, à pugilibus, à bello. Eiusdem epistolae capite nono, quot similis eandem inculcat sententiā, pro officio impenso deberi gratiam? Quis militat suis stipendijs unquam? quis plantat uineam, & de fructibus eius non edit? quis pascat gregem

gregē, & de lacte gregis non uestatur? Item, nō alliga-
bis os boui triturāti. Ac rursus: Si nos uobis spiritalia
seminauimus, magnū est, si nos carnalia uestra me-
tamus. Atq; iterū: Nescitis quod qui in sacrario ope-
rantur, de sacrario cibum habent. Et qui altari assi-
stunt, imolatorum participes sunt. Verū hæc forte se
prolixius persequimur, quā methodi ratio ferat. Pro-
inde ut cursus institutū absoluaui: Christus aliquo-
ties fallit suos ad tēpus allegoriarū enigmatibus, quo
post altius inhæreat, quod uolebat intelligi: ueluti cū
Matthæi cap. de cāmo sexto, monet cauendū à fermento
pharisæorum: illis de panibus omīsis succurrit, cum
ille de uitanda pharisæorum hypocrisi loqueretur.

Rursus cum apud Lucam, diuendita tunica, iubet
emi gladiū: cumq; respondētibus duos adesse gladios,
ait, sufficit: per occasionem animū addit Petro, ut gla-
dio rem aggredere: cū hoc ageret Christus, ut hūc
affectum, ui tuendi sese aduersus persecutiones, peni-
tus ac radicatus ex animis suorū euelleret.

Item cum apud Ioannem, admirantibus ingen-
tem templi structuram, ait: Soluite templum hoc, &
in triduo excitabo illud: nec apostoli senserūt illū de
corpore suo loqui, occidendo, & in triduum reuicturo.
Ad hæc cū ait apud eundem: Modicū et nō uidebitis,
& iterum modicum & uidebitis me: ueluti per eni-
gma significauit, se breui moriturum sed mox à resur-
rectione semet illis exhibiturū usq; ad diem ascensio-

RATIO VERAE THEOLO=

*nis: sic haud scio, quo consilio uisum est æternæ sapi-
 entiae adumbratis simulachris, et insinuare se pijs mē-
 tibus, & prophanis, ut ita dicam, imponere. Quot
 seculis expectant Hebræi suum illum toties promissum
 Messiam? quid autem expectabat uulgus? Eximi-
 um quempiam regem, qui late proferret ditionis sue
 fines qui Iudeos in libertatē assereret, qui opibus bea-
 ret genus suum, qui gentes à Mosaica lege alienas, i-
 gni ferroq; popularetur. Sed ó uanam ac delusam isto-
 rum expectationem. Venit Christus, humilitatis ac
 paupertatis exemplum: uenit tyrannidis mundanæ
 contemnendæ magister: uenit adhortator ac dux ad
 tollendam crucem. Proinde delusi crassæ mentis ima-
 ginatione, quanto studio expectauerunt uenturum,
 tanto odio uenientem auersati sunt. Apud Matthæum
 uero quod parabolis regnum cœlorum nobis adum-
 brat? seminantis uarie, rursum seminantis bonum se-
 men, grani sinapis: fermenti exigui, in ingentem fa-
 rinæ massam abditi: thesauri in agro defossi, in signis
 margaritæ. Ad hunc ordinem referri poterat, quod
 Paulus Christum semper imitans, omnia trahit à
 communi sensu ad sensum penitiosem, qui semper
 est uerissimus, atque etiam saluberrimus, ac latissime
 patens iuxta uulgarem opinionem. Iudeus est, qui præ-
 putij pelliculam habet amputatam. Iuxta Pauli inter-
 pretationem Iudeus est, qui mentem habet à terrenis
 cupiditatibus repurgatam; contrà præputiatus est,
 quis=*

quisquis crassis affectibus ducitur. Iuxta popularem
sententiã Abrahamæ filij sunt, quibus ab Abraham ge=
nus ducitur: iuxta Christum ac Paulum filij Abrahamæ
sunt, qui pietatem ac fidem Abrahamæ moribus refe=
rant. Item Israëlita dicitur, qui ad Israëlitis genus per=
tinet. Christo non est Israëlita, nisi qui uitæ innocen=
tia deo cognatus est. Iustitia uulgo dicitur, ubi quis le Iustitia.
gum præscripta seruauit: apud deum iustitia nõ est,
nisi legis obseruationem animi puritas synceritasq;
commendat illi, qui penitus intuetur intimos pecto=
ris recessus. Sacrificium obtulisse dicitur, qui uictimã
mactauit, aut ut hodie fit, qui cõsecrauit eucharistiã:
deo uere sacrificat, quisquis iram, quisquis libidinẽ,
quisquis ambitionem, aliasq; consimiles pæcunias ac=
piditates mactat ac premit. Templum deo sacrum di=
citur ædificium, pontificum uerbis et unctione dica=
tum: templum uere sacrum est, animus dei simula=
chrum intus referens, nec ullum turpitudinis idolum
admittens. Idolatria uulgo dicitur, quoties thus in=
cenditur signo cuiuspiam prophano: uera idolatria est,
quoties ob fœdam uoluptatem, ob turpe lucrum, ob uĩ=
dicte cupiditatem, ob tyrannidem cõtemnitur Chri=
stus. ~~Apostate dicuntur, qui transfugerunt ad Turca~~ Apostate.
~~rum partes: ueri apostate sunt, quorum tota uita pu=
gnat cum Christo, ac mundo seruit.~~ ~~Blasphemi uul~~ Blasphæ
~~go dicitur, ubi quis impia uerba euomit in deum: sed miã.~~
~~Paulus ex prophete sententiã blasphemiam appellat,~~

RATIO VERÆ THEOLO=

~~quoties ob impiam uitam eorum, qui dei cultum pro-~~
~~ficientur, debonestatur nomen dei.~~ Cur enim uere a=
mur dicere, deum infamari malis Christianorum mo=
ribus, cum in Euangelio dicatur pater glorificari bo=
nis operibus discipulorū? Adhanc rationem dici pos=
sit iuxta popularem existimationem monochos appet=
lari, qui certo genere cultus ac uictus, certisq; cæremo=
nijs esse se profiteantur, cum deo monachus non sit,
nisi cuius animus mundanis cupiditatibus planè sit
mortuus. Verū et hoc paucis exemplis indicasse satis
arbitror, quando suus cuiq; animus abūde multum
exemplorum supeditabit.

Paroemiæ His finitima cognataq; sunt prouerbia, quod ge=
nus est: Cecinimus uobis tibijs, & non saltastis: ceci=
nimus lugubria, & non plorastis: quo significatum
est, pharisæos nec Ioannis austeritate, nec Christi ci=
uilitate fuisse prouocatos ad pœnitentiam.

Tropi.
Idiomata. Sunt autem tropi, qui nō pertineant ad gramma=
ticos aut rhetores, sed pertinent ad idioma sermonis:
quod si ignoretur, frequenter aut fallit, aut moratur
lectorem. Ac Græca quidem lingua complures habet
cum latina communes, quosdam habet sibi pealia=
res. Cæterum Hebræa plurimas habet loquendi for=
mas, ab utraq; dissonantes. Commune est nobis cum
Græcis, quod dicimus, benefacere eum qui bene me=
retur de quopiã: at non item cōmune, quod illi dicūt,
εὐπαθεῖν, id est, bene pati, pro beneficio affici.
cōmus=

Commune est cum illis, quod pro ἔχω χάριμ dicimus, habeo gratiam. Non est commune quod illi pro eodem dicunt οἶδα χάριμ, id est, noui gratiam: aut μεμνήσομαι χάριμ, id est, meminero gratiā, pro eo qd' Latine diceretur, referā gratiā. Emendate dicitur Græcis, ἔλαφεμ ξενίσας ἀγγέλους, qui insciens accepit angelos: at non item Latine, latuit, accipiens angelos. Iam apostoli, tametsi Græce scripserunt, tamen non parum referunt ex proprietate sermonis Hebraici. Porro Septuaginta, qui ueteris instrumenti libros nobis Græce tradiderunt, per multa referunt ex Hebraici sermonis proprietatibus, quæ ferè sunt ab Hieronymo mutata, qui ueterem sustulit translationem, quam in opere De locutionibus adducit Augustinus (si quis uelit illius gustum capere) adeo ut qui sit eius sermonis rudis, etiamsi probe Græce calleat, non assequatur aliquoties sententiam loquentis. Cuius generis, sunt, ut unū aut alterum exemplum doændi gratia producam: iurat in cœlo, pro eo quod erat iurat per cœlum: & credit in eo, pro eo quod erat, fiduciam habet in illo, & confitetur in eo, confitetur, siue agnoscit illum, in hoc cognoscent, in gladio percussit, per hoc cognoscent, gladio percussit: ero illi in patrem, erit mihi in filium, ero illi pater, erit mihi filius, duos & duos, pro binos: magis fortior est nobis, fortior est nobis, mulier si fuerit uiro alienigenæ, pro eo quod erat, si

Hebraici
sermonis
idi omata.

In p per.

RATIO VERAE THEOLO=

nupserit uiro alienigenæ: homo homo, pro quisquis: uiri uiri, pro cuiuscunq; uiri, quæ fecit uirtutem eorum, pro, quæ fecit exercitibus illorum. nam hoc arbitratu est Augustinus ad Hebraicam idioma pertinere, cū mihi uideatur idiomatis Græcanici. Hebraicum est, pronomen ex superuacuo addere: Beatus populus, cuius dominus deus eius: ostendit, pro fecit: bonas bonas, pro ualde bonas: Maria Cleophæ, pro Maria uxor Cleophæ, Iacobus Alphæi, Iacobus Alphæi filius: eclipsis est familiaris Hebræis. Itē, omnis caro, pro omnes homines, centum animæ, pro centū hominibus. uerbum, pro factu: Quid uerbum hoc fecistis honor pro subsidio: misericordia pro beneficentia. Porro quod usu uenit in his, quæ uersa sunt ex sermone Habraico, idem accidit in his, quæ translata sūt ex sermone Græco. quoties interpres, illius lingue reddit idioma. Verum huius generis formas aliquot sparsim indicauimus in Annotationibus, quas scripsimus in nouum testamentum. Et Aurelius Augustinus libris aliquot idem egit. quibus titulus est, De locutionibus, Quamquam in hoc argumento felicius ille uersari poterat, si, quod annotauit, ex Hebræorū potius quam Græcorum fontibus haussisset, Exant et annotationes Titanii Græci scriptoris, ut apparet, neoterici in hoc ipso genere.

Iam aliis quoq; tropis frequenter explicatur difficultas. Nam quod Matthæus et Marcus prodiderunt

Honor, p
subsidio.
Græca
sermonis
idiomata
Annota=
tiões Era=
smi.

runt latrones, qui cum Christo erant crucifixi, conuiciatos ei fuisse: cum Lucas tradat alterum duntaxat id fecisse, sic explicat nodum Augustinus: ut dicat esse

ἑτεροσιν numeri, latrones dicti pro latro.

Rursus, Christum triduo fuisse in sepulchro, per synecdochen explicant: quemadmodum & illud: qd' apud Marcum post tres dies resurrecturus scribitur, cum diluulo tertii diei resurrexerit.

synecdo=

apud Marcum post tres dies resurrecturus scribitur, che-

cum diluulo tertii diei resurrexerit.

Quoties autem explicato hyperbati anfractu: sensus obscuritatem discutiunt & Origenes et Chrysostomus, & Hieronymus, & Augustinus? Hos, opinor, non legerat insignis Scotista quidam, qui nuper in publica concione falsissime, ut ipsi uisum est, derisui mei similes, qui laborarent in monstrando sermonis ordine: iam olim, inquit, ex Alexandro grammatico didici construere.

Hyperba

ton-

Quin & hyperbole nõ raro succurrit, uelut illic Ascendunt usq; ad cœlos, & descendunt usq; ad abyssos, cum uehementem tempestatem undarum intelligi uellet Psalmista. Neq; continuo mendacium est, quod ultra ueri fidem diatur, sed in hoc adhibetur tropus, ut acrior & ardentior sit oratio. Ac ne quis absurdum putet, in diuinis libris hyperboles meminisse: facit hoc non raro Origenes, facit Chrysostomus, facit Augustinus & Hieronymus. Huius generis sunt illa, Facilius est camelum per foramen acus transire quàm diuitem intrare in regnum cœlorum: cum nihil

Hyperbole.

F
I
G
V
R
A
T
E

RATIO VERÆ THEOLO=

D
I
C
T
A

aliud intelligi uellet, quàm esse difficillimum, ut diues obtemperet euangelicæ doctrinæ. Item apud Lucam: ubi parabola iubet ad conuiuium adhiberi debiles, cæcos & claudos: nihil aliud significatur, quàm abiectos & calamitosos esse subleuandos beneficio gratuito. Rursum ubi prohibet, ne quem inter uiam salutæt apostoli: cum hoc uoluerit intelligi non cõmittendũ eis, ut ob humanos affectus, ullis dispendiis euangelij negocium remorentur. Vbi uetat, ne peram aut baculum tollant in uiam, sensit eos his præsiidiis liberos esse oportere, quibus uulgus se munit, iter initurum. Neq; enim dubium: quin apostoli peras & bacubs habuerint, cum Paulus & lacernam & bibliothecã reliquerit Troade. Vbi suos iubet liliorum exemplo uiuere, sentire uoluit, abiiciendam anxiam sollicitudinem reponendi in posterum commcatus. Vbi iubet præberi maxillam leuam percutienti dexteram quid aliud uult, quàm non referendam illatam iniuriam? Idem sentiendum, opinor, de relinquenda tunica ei, qui pallium abstulerit: & ultro ambulando bis mille passus cum eo, qui ad semet mille compulisset. Vbi negat esse suum discipulum, qui non oderit patrem & matrem, plus dixit quàm intelligi uoluit: neq; enĩ sensit habendos odio parentes: sed omnes affectus posthabendos negoão pietatis ac salutis, Vbi iubet ungi faciem oleo: ne uideamur ieiunare, nihil aliud sensit, quàm in benefactis nõ cõptandam ostentationem.

Nam

Nam arbitror, apostolos non solitos ungere faciem, cum ieiunarent. Origenes indicat hyperbolen esse. quod in Genesi scriptum legimus: Lauit in uino stolā suam: & in sanguine uiae pallium suum. Quis enim abluit uestes suas in uino? Verum his uerbis nihil aliud intelligi uoluit: quā insignem & exuberantem agri fertilitatē. Idē hyperbolen esse putat: qd' Paulus scripsit, Rhomanorū fidē predicatā in uniuerso mūdo: cum multis esset ignota regonibus. Diuus Augustinus in epistola ad Publicolam: quae inter ceteras numero censetur, centesima quinquagesima quarta, putat in illis uerbis Christi: quibus prohibet, in totum ne iuremus, neque per coelum, neque per terram: neq; per aliud quicquam: hyperbolē esse plus enī dixit, quā sensit: quo uehementius deterreret à piurio. Augustini uerba, si qs requirat, subscribam: Si tamen illud nos adhuc mouet, quod in nouo testamento dictum est, ne omnino iuremus. Quod quidem mihi propterea dictum uidetur, non, quia uerum iurare, peccatum est, sed, quia peierare, immane peccatum est, à quo nos longe esse uoluit, qui, omnino ne iuremus, admonuit. haftenus ille. Veluti cum interminamur pueris: ne natent, dicimus: si uel aspexeris lacum, occidam te. Quam interpretationem si recipimus: consimili ratione explicabuntur & illa, ne diuertas ab uxore: ne resistas malo, ne irascaris, uehementer enim uult suos abesse ab iniusto diuortio, quibus

bus diuertendi ius in totum ademit. Procul abesse uult ab inferenda iniuria, quos ne laesos quidem uult ulcisci sese. Nimum abesse uult ab homicidio, à conuiciis ab ira iniqua, quos nullo modo uult ira commoueri. Iam quod Ioannes in euangelii sui calce scripsit, totum mundum non fore capacem librorū, qui de Christo scribendi forent: Cyrillus & Chrysostomus ingenue fatentur, hyperbolen esse. Opinor & cum prohibet, ne quem uocemus patrem in terris, præterea cum ait: nec iota nec apiculum unum legis omittendum, qui non impleatur, intelligens, nihil omnino prætercundum ex promissis diuinis, quæ constare possunt, etiamsi apices aliquot sublatis fuerint. sed huius quoque generis aliquot exempla monstrauimus in Annotationibus, quibus nouum testamentū

Ad uulgare = explanauimus. His cognata sunt illa, quæ an tropis
rē sensum constent, nescio, certe ad uulgarem sensum accom=
accommo- modanda sunt potius, quàm ad uiuum: ut aiunt, exi=
danda. genda. ueluti cum prohibet omnino iurare, sentit nō
 esse iurandum, ut uulgus deierabat ob quaslibet cau=
 sas. Cum prohibet sollicitum esse de crastino, sentit iuxta uulgi morem: qui æu deo diffusus, anxie torque=
 batur cura futuri temporis. Cum prohibet resistere malo, sentit: malum non esse propulsandum malo, ut uulgus hominum solet. alioqui licet reprehendere peccantes, licet & coercere. Cum prohibet, ne uocentur Rabbi, sentit, ne Phariseorum more, qui su=
 percilio,

Percilio turgebant ob hūc titulum. Cum prohibet in precibus multiloquium, sentit, non esse precandum iuxta quorundam exemplum, qui existimabant, deum multitudine uocum capi, magis quā affectu mētium: alioqui legimus & Christum orasse prolixè. Sic iubet non irasci, sentiens iram uulgarem, quæ tēdit ad iniuriam. Sic damnat eum, qui fratri suo dixerit, fatue: sentiens, qui, quod uulgo solet, contumeliæ gratia id fecerit: Alioqui Christus ipse motus ira legitur, atque alibi suos discipulos, & Paulus Galatas stultos appellat, sed arguens, non inæsens. Habet & pietas iram suam, habet & charitas sua conuicia. Huiusmodi ferme sunt cum apud Matthæum ait: Misericordiam uolo, & non sacrificium: omnino sacrificium uolebat: quod ipse indixerat, sed prius est præstare misericordiam, quā offerre sacrificium. Rursum cum ait: doctrina mea non est mea: suam negat esse, quam patri ut homo ferebat acceptam. Rursum cum ait: nondum fuisse spiritum, quod Iesus nondū esset glorificatus, non sentit simpliater, non fuisse spiritum, sed in apostolis nondum apparuisse spiritum illum euangelicum.

~~Quin & ipse sermo Latinus habet sui quædam Latini
idiomata, quæ parum attentis, aut minus eruditis in sermonis
ponunt aliquoties, quod genus est illud apud Marcū idiomata
capite quinto, cum ab archisynagogo uenire dicuntur,
qui ab illius ædibus ad illum uenirent: quem locū
habemus~~

Ironia

habemus iam olim deprauatum ab iis, qui non agnoscant Latinæ linguæ proprietatem, qua dicimus, ad me ibimus, pro eo quod erat, ad domū meam. Cæterum addubites forsitan, an in apostolicis & euangelicis literis reperire liceat ironiam: cum dubium esse non possit, quin in ueteri testamento reperiat, nimirum libri Regum tertii, capite decimo octauo, Helias irridēs prophetas Baal, Clamate, inquit, uoce maiore: deus enī ē, et forsitan loquitur, aut in diuersorio est aut itinere, aut certe dormit: ut excitetur. Potest et in his uerbis Christi accipi ironia: Dormite iā et requiescite: iuxta Theophylacti Vulgariensis episcopi sententiam. Rursum apud Paulum epistole prioris ad Corinthios cap. sexto: Contēptores qui sunt, hos ad iudicandum constituite, per ironiam dictum uideri potest, præsertim cum sequatur. Ad pudorem uestrum dico. Fortassis & illa Christi uerba non multū absunt ab ironia: Non est bonū sumere panē filiorū, & proiicere canibus. Nec illa: Non ueni ad uocandū iustos, sed peccatores. neq; enim uere sensite eos esse iustos, sed exprobrat q̄ sibi iusti uiderentur.

Figure.

Sunt & aliæ figuræ cōplures uerborū ac sententiarū, quæ ad cōpositionē, aut grauitatē, aut iucunditatē orationis faciūt, sine quibus ut cōstet sensus scripturæ mysticæ, tamē efficiunt, ut iucūdius atq; efficacius influant in animos nostros, ac felici ustractetur: tradaturq; Eas diuus Augustinus nō grauatus ē mul-

tis

tis uerbis indicare in libris sacris in ope cui titulus, De doctrina Christiana. De omnibus diligēter tradiderūt. Donatus ac Diomedes, sed his diligētius. Quītilianus libro Rhetoricarū institutionū nono. At ne quis hāc literaturæ partē fastidiat, ut grāmaticam ac triuialem, Augustinus in opere De doctrīa Christiana iubet non indiligenter addisci, uelut uilem ad intelligendos libros canonicos.

Iam amphibologia uitium quidē est orationis, sed Amphibologia. quod sepe numero uitari non potest, etiamsi Fabius, quoad fieri potest uitandum esse monet Augustinus adeo uitari uult, ut existimet manifestariū solæcisimū c tius admittēdū, quāmbiguā dictionē: & osum dici mauult, quāmos, si unum aliquod significamus eorum, quæ multa dicuntur ossa, non ora, qua quidē in re non illi prorsus assentior, nisi cum apud imperitam plebem uerba fiunt. Nec aliud sensit Augustinus, cuius ætate uulgus promiscuum utcunq; Latine tum intelligebat, tum loquebatur: alioqui: ubi in libris suis Augustinus unquam dixit osum, amphibologiæ uitandæ gratia? Verum hæc incommoditas frequentius accidit in lingua Græca quāmbatīna. Proinde nos compluribus locis & indicauimus, & ubi licuit, submouimus. Tollitur autem ferè uel compositione, siue ordine sermonis commutato, si ex contextu nascatur: uel dictione ancipiti, per periphrasin explicata, quod ipsum Augustinus exemplis aliquot profequitur

quitur. Verum abusus uocis nonnunquam ancipitem reddit orationem, sed qui non tam linguae sit peculiaris: quam scriptori, ut sunt & inter autores sua cuiusque propria. Nam frequenter haerebit in Quintilianis sermone, qui praeter Ciceronem nihil legerit. Sic Paulus alias carnem uocat cognatos, aut sanguinis affinitatem: alias totum hominem carnem appellat nonnunquam crassior hominis, aut alterius cuiusquam rei pars, caro dicitur interdum affectum hominis ad uitia sollicitatem, carnem appellat, ite corpus sepe uocat, qd' ex membris constat, aliquando corpus idē illi ualeat, quod caro. Spiritum alicubi uocant summū illū ac caelestem: alibi mentis impetū, spiritum dicūt. Rursus alias dona spūs sancti dicūtur spiritus: nonnunquā aēr hic motus, spiritus dicitur, ut ibi: Spiritus ubi uult spirat. Tū penē idē est, quod ait Paulus: Spiritus quidē meus orat, mens uero mea sine fructu est. Huius generis sunt & illa, cū fidem dicūt pro fiducia: cū Latinis fides sit uel pollicētis, ut dare fidē: uel praestantis aut nō praestantis promissū, ut soluere fidē, praestare fidem: fidentis aut credentis nō est, nisi cum sic loquimur: habeo tibi fidem: abrogat illi fidem. Item cum Paulo dicitur aedificare, qui prodest: & destruere: q nocet. rursus cum benedictionem uocat, beneficium sponte collatum. Sed de his plura sparsim dicta sunt nobis in Annotationibus, & in argumentis, quae scriptimus in epistolas apostolorum, nō nihil attigimus.

Verum

**Exempla
de abusu
uocum.**

Verũ in allegorijs, ut huc redeamus, quoniã his oĩs **Allego**
 ferè cõstat diuina scriptura, per quã æterna sapientia **rie.**
 nobiscũ ueluti balbutit, præ apua iura ponẽda est: quæ
 nisi succurrũt, præfertũ ueteris testamẽti uolumibus,
 maxia pars fructus perierit lectori. Aliquoties perni-
 ciosus est uerborũ sensus, nisi adhibeas allegoriæ re-
 mediũ: quod genus illud: Beati qui se castrauerũt pro
 pter regnũ dei. et illud Pauli: Hoc enĩ fãuens, carbo õs
 igneos cõgeres super caput eius. Augustinus & illud
 huius esse generis opinatur: Nisi quis ederit carnẽ me-
 am, et biberit sanguinẽ &c. Hic igitur ut dictũ est, cõ-
 ducet rerũ naturalium cognitio: tũ in poẽtiã allego-
 rijs per etatẽ prælusisse, aut etiam ab oĩ genere rerũ
 ducẽdis ac tractãdis similibus, qua de re et nobis olim
 libellus æditus est. Sunt qui noui quoq; testamẽti histo-
 riã ad allegoriam trahunt: quod ego sanè uehementer
 approbo, cũ aliquoties sit necessariũ, sæ pijsie festiuũ
 et elegans, si quis modo sãte rẽ tractat. Nam mihi ui- **Ambro**
 detur Ambrosius in hanc partẽ, ut illius pace dixerĩ, **fius**
 imodicus esse non unquã, ueluti cum Petrum ad pru-
 nas calefacientẽ se, negat corporis frigus sensisse: cũ
 id tẽporis frigus esse non posset, sed mentis hoc fuisse
 frigus elegãter hoc, quod ait in allegoria uersans: Sed
 frigus erat, ubi Iesus nõ agnoscebatur, ubi non erat,
 qui lucẽ uideret: ubi negabatur ignis cõsumens: cæte-
 raq; in hanc sententiã. uerũ nihil uetat, quo minus &
 narrationis cõstet fides. Addit autẽ: si tempus cõside-
 K remus,

RATIO VERAE THEOLO=

remus, frigus esse nō poterat. ac paulo post: frigus er= go mētis nō corporis. Etenī licet ī ea regiōe satis tepe at coelū illis mēsibus, tamē nox ī aestuantissis etiā pla= gis suū frigus habet. Huic simillimū est, qd' subijcit de Petri nega= negatione Petri, magis argute q̄ uere patroanās ei, tio. quē Christus ad hoc ipsum labi passus est, ut ipse resi= piscens, miserante Christo, confirmaret fratres suos, & tamen adeo nouū uideri uult, potuisse peccare Pe= trū, ut peccatū illius nec ab euangelistis cōprehēdi po= tuerit, p̄inde quasi satis idoneum sit argumentū, illos nō assecutos, de quo uarie narrarūt, cū idem plurimis accidat locis. Deīnde cū apud Matthēū ac Marcū pro dēti puellæ, respōdet. Nescio qd' dicas: huc detorquet, quasi nō negarit dominū, sed à muliebri pditione se separarit. Quod si maxie q̄ surgeat, illū abnegasse, q̄ esset de numero eorū q̄ fuerant cū Iesu Galilæo, aut, ut à Marco scriptū est, Nazareno, tamē huc uerba de flectit, quasi negasset se nosse Galilæum, aut Nazare nū, quē dei filiū nouerat. Rursū q̄ apud Matthēū ha= betur: Nō noui hoīnem: eodē torquet, quasi discipulus hoīs non esset, q̄ discipulus dei uellet haberi. Nā quod cōfirmādæ rei gratia adducit ex Paulo: Paulus aposto lus nō ab hoībibus, neq; p̄ hominē, sed p̄ Iesum Christū et deū patrem. etiā si non nesciā secus ab alijs explicari: mihi uidetur, non naturā significasse Paulus, quān Christo nō ademit: sed infirmius qddā et humiliter in telligi uoluisse hoīs uocabulo: ueluti cū ait: An secun= dū hominē hæc loquor? Atq; hæc q̄dem licet plausibili

ter et argute diceretur in schola declamatoria, tamen in rebus sacris neq; ludendū est, neq; deæt argutari, neq; expedit torquere quicq̃: ne dū falsa defendimus, ueris fidēa brogemus. Sīplex est, iuxta Tragia sententiā, ueritatis oratio: nihil aut Christo neq; simplicius, neq; uerius. Fortassis huius generis est, q̃ Augusti in homelia quadam de muliere in adulterio deprehensa, quīq; uiros, et sextū uirū, non uirū ad allegoriā accōmodat, meo iudicio coactius. Iam in nuēris passi philosophatur, de nuēro trigesimo, sexagesimo, et cētesio rē Hebraicā ad Græcos aut Latinos numeros accōmodātes. Itē de quīq; millibus hominū satiatis, de quinq; panibus, de duobus pisabus, de talentis decē, quīq; & uno: de farinae satis tribus. nō qd' negē alicubi in numeris latere mysteriū, sed qd' in quibusdā ascita detortiq; uideātur adferri: & tamē has cōmentatiūcūlas aliquoties basim esse uolumus, cui seria dogmata superstruamus. Sīplicissimū est, qd' idēuerissimū esse puto, decē, quinq; & unum posita esse pro plurimo, medio cri, & minimo. Est ubi summā parabolæ satis sit attigisse, etiam in ijs, in quibus allegoria uitari non potest, uelut in parabola patris familias, aduersus nocturnum furē uigilātis, quæ nihil aliud deliniat, quàm eius diei subitum & inopinatum aduentum. Sunt qui fastidiant omnes allegorias, tanquā rem arbitriariam, somnijq; simillimā: à quibus ut uehementer dissentio, cum uideam absque his plerosq; sensus, aut absurdos esse,

RATIO VERAE THEOLO=

aut pniaosos, aut futiles, leues ac frigidos: cũq; cõstet
Christũ allegorijs usum, & Paulũ aliquot ueteris in=
strumẽti locos per allegoriã interpretari: ita nõ possũ
nõ improbare quorundã ineptum allegorismũ, q̄ fin=
gũt, qd' explicent allegoria. Viator seßus insedit ter=
go ingẽtis draconis, arboris truncũ esse ratus, is exci=
tatus deuorauit miserũ. Viator est homo, draco mun=
dus, qui sibi ñtentes perdit. Satis est ea, quæ reperiũ
tur in sacris literis, ad allegoriã accommodare, si res
ita postulet, ut ipsi nihil affingamus. Audiui quendã
theologũ Parisiensem, qui de filio pdigo parabolã in
quadragita dies protraxit, ut æquaret quadragesimæ
numerũ, affingẽs iter abeuntis, ac redeũtis quasi nũc
in diuersorio uesceretur artocrea è linguis confecta,
nũc præteriret molã aquatilẽ, nũc luderet alea, nunc
cessaret in ganea, nũc aliud atq; aliud ageret, et ad e=
iusmodi cõfictas nãnias, pphetarũ et Euãgeliorum
uerba detorquebat. Atq; ñterim imperitæ mltitudini,
& crassulis magnatibus deus esse uidebatur. Nec sine
causa ridet Hierony. eos, qui poëtarũ fabulas ad Chri=
stũ detorquẽt: nisi si qd ad mores cõmode deflectetur:
ueluti fabula Protei in icõstantes, Phaëtõtis in temera=
rios. Tãtali in auaros & parcos. Mide in diuites stoli=
dos. Danaës in ius pecunia c oruptũ. Ixionis et Da=
naidũ in frustra laborãtes. Quãdoquidẽ dubiũ nõ est
quĩ ueteres in hũc usum pleraq; cõmentisint. Nullum
aut familiarius docendi genus, nec efficacius, quã per
similiũ collationem: ea Christus à rebus uulgatissimis

sumit, qui suā doctrinam q̄maxie popularem esse uoluit. Quis enī nō uidit iaci semē in terrā? quis nō conspexit piscatores, iadētes retia: quis nescit palmites amputatos exarescere? Atq; hęc uulgata mire nouat, ad suā philosophiā accommodans? De Scotidarū argutissimis subtilitatibus, paucorū est differere, in his propt̄ ū est quibuslibet philosophari. Vides exorientē solē, exhilararis: qd uoluptatis sensurus, si cordis oculis exoriatur sol ille iustitię? Molesta res est morbus corporis, quāto molestior animi morbus? Horres cōtagiū pestis corporalis, mltō magis uitanda morū pestilentiū cōtagio. Res elegās tibi uidetur, hortus oī florū et arborū genere uernās: quale spectāculū anīus inocētia uirēs, ac uirtutū oī genere exuberās? Vides serpentē, habes exēplū Christianę prudētię: uides columbā, habes imaginē Christianę sipliātatis. uides ceruū, habes symbolū, admonēs auide sectādas diuinas literas. uides agnū, habes typū innoxie māsuētudinis. urget hyems, admoneris ut in rebus aduersis, fortunę melioris expectatione te sustineas. blāditur æstas. admoneris ut te prepares aduenturas erūnas. grauis est senectus, aspiras ad immortalitē, grata est iuuentus, admoneris, ut uenturę senectuti uirtutum & eruditionis pares præsidia. Ita quicqd hic uisibilis mundus offert oculis corporis, eius ideā reperies in rebus animi. Cæterū qui bus ex fontibus petendę sint allegorię, parti explicat Dyonysius in opere, cui titulū fecit, De diuinis nomi-

RATIO VERAE THEOLO=

nibus: partī Augustinus libro De doctrina Christiana tertio, ppositis & explicatis Tychonij septē regulis, aliquanto plus honoris habēs, primū infanti, dein de heretico, quā nos habeamus scriptoribus quibusdā orthodoxis. Fortassis et à nobis: nōnihil conferetur, si quādo uacabit. absoluerē libellum: olim cœptum, de

**Allegoriae
theolo
gicae.**

Theologiis allegorijs. Interim unū illud addā, non satis esse circūspicere, quō iuxta sensum historicū, q̄ simplex est: quomodo iuxta tropologicū, qui ad mores et uitā cōmunē ptinet. quomodo iuxta allegoricū, q̄ capit ac totius corporis mystia tractat arcana: quō iuxta anagogicū. q̄ cœlestē attigit hierarchiā, diuersis ī

Differēt=
e ī singu
lis sēsibus
Al's tum
p̄ tamen.

rebus uarie reluceat aeterna ueritas (nam ad hūc modū uideo quosdā diuidere) uerum etiā considerandū erit in singulis horū, qui gradus sint, quæ differentiæ, quæ tractandi ratio: quot modis tractat Origenes Abraham à deo tentatū, et in historia uersās, quos tamē locos iuenit. Ut ne dicā interim, qd' typus p̄ uarietate rerū, ad quas accōmodatur, p̄ diuersitate tēporum uelut aliā accipit figurā: sicut porcorū siliquæ, q̄bus perditus ille filius cupit explere uentrē famelicū: ad opes, ad uoluptates, ad honores, ad mundanā eruditionē possumt accōmodari: & tamē adhuc uersaris in tropologia. Quin tota parabola potest ad Iudæorū populum, ac gentes illius tēporis applicari. Gentes resipiscunt, & recipiuntur, obmurmurāt Iudæi: placat utrosq; pater cōmunis. Iā ex personarū q̄bus accōmodatur parabola, tēporumq; uarietate, noua penē facies sermonis

nascitur: quã de re nõnihil attigimus in superioribus. Porro in tractandis allegorijs, felicissimus artifex est Origenes, sedulus magis quã felix Ambrosius, si q̄s forsitan requirat exemplum quod imitetur.

Qui et illud in primis admonẽdus est theologiæ Citatio.
 cãdidatus, ut apposite atque cõdiscat sacræ scripturæ testimonia, nõ e sumulis, aut elẽchis, aut sordidis cõu-
 un-gulis, aut alijs id genus collectaneis, iam sexcenties aliũde aliò cõfusis ac refusis: sed ex ipsis fontibus. Nec imitetur quosdã, quos nõ pudet oracula diuinæ sapiẽtiæ uiolẽter detorquere ad alienos sensus, aliquoties et ad cõtrarios. id ne fiat prima sit cura, librorũ oĩm uete-
 ris nouiq; testamẽti sententiã ex priscis illis it̄preti-
 bus p̄discere. Audiui quosdam in palestris Sorbonicis Palestræ
 nõ uulgariter exercitatos, q̄ in frequentissia cõaone Sorboni
 mltã philosophabãtur, nõ intellecto themate, qd' ex cæ-
 more p̄posuerant, ne ad literã quidem, ut uocãt: ma-
 gnoq; pudore doctorũ hominum tumultuabãtur, extra
 oleas, ut est in Græcorũ prouerbio, currẽtes. Sunt qui
 secum adferunt sua decreta, & uulgaribus opiniononi-
 bus infecti, his seruire cogunt arcanã scripturã, cum
 ex hac potius petẽdasint animi decreta. Quod elegã-
 ter admonet Hilarius libro De trinitate primo, cui o-
 ptimus diuinorũ uoluminũ lector est, q̄ dictorũ intelli-
 gentiã expectat ex dictis potius quã iponat, et retule-
 rit magis q̄ attulerit: neq; cogat id uideri dictis cõtine-
 ri, q̄ ante lectiõẽ præsũpserit it̄elligendũ. Sunt qui

RATIO VERAE THEOLO=

Ecclesia.
Mundus.

eã ad publicos affectus ac mores pertrahūt, et cū huic regule seruire cōueniat, ubi deliberatur, qđ oporteat fieri, huius patrocinio tuētur id, quod uulgo fit. Iam est occultius quidem, sed hoc ipso nocētius deprauādi genus, cū abutētes diuinæ scripturæ uocabulis, ecclesiã, quæ Christi corpus est, interpretamur sacerdotes mūdū, quo uocabulo mali affectus designātur, interpretamur laicos Christianos, p̄inde quasi hi ad ecclesiã non pertineāt, interim quod de Christianis omnibus est dictū, pp̄rie monachis accōmodātes, in mūdo ponētes, quos Christus selegit è mūdo, et uelut à mundo semotos iudicātes, qđ nō aliter sunt extra mundum quā renes extra corpus animātis, cū qđ de cultu diuino dictum est, ad solas ceremonias deflectimus, qđ de sacerdotis officio, ad solas preculas utcūq; dictas trahimus. Interim tota dissertione uis fit sacris literis, et putribus fundamētis inanis ædificiū moles imponitur. Proinde qđ recte uolet uti scripturis, non sat habeat, quatuor aut quinq; decerpisse uerbula, quin potius arcūspiciat, unde natū sit, qđ dicitur. Frequēter enī huius aut illius loci sensus ex superioribus pēdet. Perpēdat à quo dicatur, cui dicatur, quo tēpore, qua ocaſione, qbus uerbis, quo anio, qđ præcēserit, qđ cōsequatur. Quādoqđ ex hisce rebus expēsis collectisq; deprehēditur, qđ sibi uelit, qđ dictū est. In his hæc quoq; seruāda regula, ut sensus, quē ex obscuris uerbis elicimus: respōdeat ad orbē illū doctrinæ Christianæ, respōdeat.

spōdeat ad illius uitā, deniq; respōdeat ad æq̄tatē naturalē. Hoc loco subindicādus ē, error eorū, q̄ ē sacris uoluminibus, in q̄bus p̄ tēporū, rerum ac p̄sonarū uarietate diuersa narrātur, tantū, eas particulas decerpūt, quæ ad ipsorū faciūt affectus: cū humanā legē nullus intelligat, nisi q̄ singula illius capita perpenderit. Audi sermonē diuinū, sed totū audi: Episcopus es, delectat te quod huic dixit Christus: Et tibi dabo claues regni cœlorū. sed attēdito, qd' eidē à cruce reuocāti dictū ē: Vade retro satana, nō sapis quæ dei sūt, sed quæ hominū. Memēto qd' idē dictū est. Tu me sequere. Sūmus es pōtifex, iuuat dici uicariū Christi, sed interim in mentē ueniat exēplū Christi, mors Christi, in cuius affectū succedat oportet: q̄ succedit in uices ac titulū. Sacerdos es, placet tibi qd' dictū est apostolis: Quorū remisieritis peccata, remittūtur eis. sed aduerte qd' præcessit: Accipite spiritū sanctū, attēde qd' iisdē est dictū: Ite et docete oēs gentes. Delectat qd' ait Paulus, presbyteros duplici honore dignos, sed adde qd' addit ille, qui bene præsūt. Applicas in tuū cōmodū, qd' in ueteris testamēti libris iubētur decimæ dari Leuitis, sed adde qd' dari iubētur iis, qui à sortibus diuise terre fuerāt exclusi, dari iubētur iis, qui semp̄ assistebāt sacris, & huic uni rei uocabāt, dari iubētur iis, quorū pars erat dominus Deus. Ab rebus his quātū absūt qui nūc plus quā decimas exigūt à plebe. Cristas erigimus: qd' sacerdotes regale genus dixerit Petrus, at

RATIO VERAE THEOLO=

multis nō uenit in mentē iisdē præstādum esse, qd' dixit Christus: Vos estis sal terræ, uos estis lux mundi. Places tibi, q̄a tibi quoq; dictū imaginariis, qd' Christus dixit Petro: Pasce oues meas. sed interim memēto q̄ hoc dixit, ter esse stipulatū amorē sui, et amorē eximū. Præfides aliis episcopis, uerū tuberis & amore præcellere: tuberis exēplo summi pastoris omniū incolunitatē uitæ tuæ dispēdio tueri. Gaudes tibi locum in terris esse Christo pximum, at memēto tuū esse offiā ut sis illi et uitæ sanctimonia pximus. Ad eū modum si sacris literis utemur, tū demū erunt nobis salutarē. Quidā ipudēter scripturā diuinā trahunt ad sensum alienissimū, uelut is, qui q̄ dictū est de tētoriiis hostiū apd' Abacuc: Turbabuntur pelles terræ Madiā: detorsit ad Bartholomeū excoriatū, q̄ habet historia: licet ea fide careat. aut is, qui q̄ habetur in libro Iudith: Gyrātes uallē, uenerunt ad portā, stultissime deflexit ad argumenta quatuor librorum Petri Lōbardī, qui scripsit sentētias theologicas. Quodq; in hoc etiā est subtilius, uult in iisdē uerbis allusum esse ad ipsius nomē & ad nomē: nec nō referrē, nisi ipsi suas nēnias emulgassēt, neq; deessēt, qui talia serio lectuēt. Sunt q̄ ludāt uerbis scripturæ diuinæ, ac uelut fit in cōtontibus poëtarum, ad alienum sensum æu p̄ iocum abutūtur. Quod aliquoties facit diuinus Bernardus, uenuste magis quā grauer, meo quidē iudicio. Sic enī ibiberat uir ille præclarus sacras literas, ut nusq̄ nō occur=
sarent

Bernar=
dus.

farent. Nā q̄ hodie quidā, si quādo festiui studēt uide
 ri, uerba mystica deprauāt ad iocos sauriles, nō solū
 indoctum ē, uerum etiā ipium, & supplicio dignū, Im
 pingit hoc Hieronymus Origeni, qd' aliquoties uim fa
 ciat scripturis, opinor, ut nos prorſus abducatur à lite
 ra, plerūq; sterili. Quin potius nemo ferme ueterum
 nō alicubi torquet, quoties cū aduersario dimicāt: at
 que ipse etiā Hieronimus, qd' uno in loco p̄p̄modum
 fatetur. In his igitur cautius obseruādum, num quauis
 facta sit uerbis sacris, nisi si quis fas esse putat id fa
 cere, quoties capiēdus ē hostis, aut à uitiiis deterrendus
 infirmorū animus. Mihi uidetur rectissimū, ut caste,
 ut opportune sacris uerbis utamur. Si primum cura
 ris, ut id facias quā optie, postea fiet, ut & facile fa
 cias. Id cū ubiq; præstari uelim, maxime tamē præ
 stare cōuenit, ubi res est cum aduersariis nostræ reli
 gionis: aut ubi refellitur falsitas, & asseritur ueritas:
 aut ubi mystica scripturæ sensus enarratur. Fit enim
 alioqui, ut nō solum nō euincamus, quod astruimus,
 uerum etiam risui simus aduersario, & tamen mea
 sententia nusquam magis peccatum est à ueteribus.
 Huius generis arbitror, quod Ambrosius libro de spi
 ritu sancto secundo, capite sexto, ex loco qui est apud
 Paulū in epistola ad Philippenses cap. tertio: Qui spi
 ritu seruiamus deo, ratiotinetur aduersus Arriāos, spi
 ritum sanctum aperte deum dici, cōnectens has duas
 uoces $\tau\omega\upsilon\epsilon\upsilon\mu\alpha\tau\iota$ & $\delta\epsilon\omega$ cū Græco sermone magis
 exprimatursensus diuersus, uidelicet nos colere deū

RATIO VERAE THEOLO=

no corporeis uictimis ac ceremoniis, sed spiritu, præfertim cū spiritui nō addatur suus articulus. Rursus q̄ idē enarrās locū, q̄ est in epistola Pauli ad Timotheū secūda, capite secūdo: In domo aut magna nō solū sūt uasa etc. magno stomacho reuicit et exhibilat interpretationē Nouatiani, q̄ magnā diuitis domū interpretatus sit mūdū, q̄ cōstat ex bonis ac malis: et ad hoc euincendū, adducit illud euangelicū: Vos de mūdo nō estis sed ego elegi uos de mūdo, cū hoc oraculū nihil faciat aduersus Nouatianū, qui de mūdo sensit hoc uisibili, qui omnererū genus cōplectitur: cōtra Christus figurate mūdū appellet cupiditates, q̄bus obnoxiiū est hōminū uulgus, res fluxas ac tēporarias pro æternis seclantiū. Nec erat cur odio Nouatiani destomacharetur in bonā interpretationē, quā sequitur et diuus Chrysostomus, licet alienus ab hæreſi Nouatiani. Præterea qd' Beda ex mulierculæ Cananæe uerbis, Misere mei domie fili David, colligit, illā pfecta fide et deum credidiſſe Christū & hominē. qd' id tēporis, opinor, nec ipsos apostolos credidiſſe quasi deum agnoscat quisq̄s domini nomie cōpellet, aut quasi subsidiū huiusmodi nō soleat et à sanctis uiris peti. Rursum qd' Augustinus uerba Baptiste, quæ legūtur apud Ioannē capite primo: Et ego nesciebā eū, sed qui me misit baptizare in aqua, ille dixit mihi: Sup quē uideris spiritū descēdentē, & manentē sup eū, ipse est q̄ baptizat in spiritu sancto. abūde efficax telū arbitratur ad fundendas

fundēdas uniuersas Donatistarū phalāges, interpretans, unū hoc eatenus latuisse Ioannē, qd' Christus auctoritatē baptismi sibi pprie seruaſſet, cū cætera noſſet oīa. Nouerat eē filiū dei, nouerat eē deū et hominē nouerat eē Christū, nouerat ueniſſe redimēdo seruādoq; generi hūano: nouerat eſſe eū: q ueniſſet baptizaturus aqua et ſpiritu ſancto. Quid igitur eū docuit pater indicio colūbæ? nimirū illud, qd' baptismū ſuū ſibi ſeruaturus eſſet: nec ulli ſuorū ceſſurus. Atq; in hāc ſententiā plixē diſſerit, ſatis quidē plauſibilter apud eos, qbus pſuaſum erat inſanire Donatiſtas, ſicut inſaniebāt. Nā ipſa etiā ſermonis ſpecies arguit illū eā diſputationē, ad præſentiū anōs & aures, eiūſq; temporis ſtatū accōmodaſſe. Verū ſi res ſerio foret agēda ſi cominus collatis armis cōgrediēdū eſſet cū aduerſario, nō uideo qd hęc tela poſſint, qbus apud ſuos fretus, quaſi triumphū agit. Siquidē ut interim nō exauctiā altius, quare baptismus ſit pmiſſus omnibus: cū cæterorū ſacramētorū functio tā paucis mādata ſit: præſertim cū iisdē ab eodē utrunq; dictū ſit: *Ite baptizate omnes gētes.* & *Quorū remiſeritis peccata: remittūtur eis.* Ad hęc, an ſicut adimitur ius abſoluendi, ita poſſit adimi ius baptizādi: deinde, an quē eccleſia reſecat, hoc anō reſecet, ne poſt ullo munere eccleſiaſtico fungatur: præterea an Donatiſtæ ſenſerint eos, qui olim uere baptismū acceperint & ad impietatē relapſi ſint, ruruſ eſſe baptizādos, an eos qui in hæreſi,

& ab

RATIO VERAE THEOLO=

& ab hereticis aqua tincti sunt, uere baptismū acceperint. Non exquirā, an quæ de sacramēto & charactere tradidit Augustinus, nitantur argumētis sat efficacibus: nec enim in re quicquā ab illo dissentio, & Donatistas non pro hereticis solū, uerū etiā p̄ scismaticis, & insanissimis latronibus habeo. Et facile mihi persuadet, qualibus qualibus argumētis, qd' uel citra probationē ullā psuadet autoritas ecclesiæ, et scismatis odiū, tantū illud expēdimus interim, an hic locus euāgelicus satis efficax sit ad coarguendū Donatistarū errorē. Primū enī nihil cōmouerit aduersariū, q̄ Augustinus toties asseuerat et inculcat, Ioannē hoc solū ignorasse, qd' Christus sibi pprie seruaret baptismū. Neq; enī id satis arguit, qd' ait: Hic est q̄ baptizat cū addat, in spiritu & igni, nō distinguēs autorē baptismi, sed genus baptismi. Nā qd' Ioānes baptizabat autore deo baptizabat: alioq; si qs ex his uerbis, ipse ē qui baptizat, cōtēdat neminē baptizare præter Christū: quomodo Paulus dicit baptizatā à se Stephanæ domū? Quomodo Christus mādat apostolis, ite et baptizate, si solus ipse baptizat? Neq; ptinus cōsequēs est, si Christus ē omniū sacramētorū autor, ideo p̄ quēuis illa cōferri. Donatistæ assumebāt hereticos extra ecclesiæ cōsortiū esse, extra quā nō sit baptismus. Ad quā rē cōprobandā, multis scripturarū testimoniis utitur Cyprianus, & argumentis itē plurimis, cūq; hoc cōplures episcopi, quorū suffragia recensentur

in actis synodi Carthaginēsis. Mihi qdē modis omnibus probatur, qd' definiuit ecclesia, tantū in hoc hęc adduximus, ut ostēderemus exēpli gratia locū ad uictoriam detortum.

Quod nūc dicturus sum, haud scio an uel præcipu Loci theodam allaturū sit utilitatē, si q's dextre præstiterit, id est logici pa huiusmodi, ut locos aliquot theologicos aut tibi pares randi. ipse, aut ab alio quopiā traditos accipias: ad quos oīa quæ legeris, uelut in nidulos quosdā digeras: quo prōptius sit, ubi uidebitur, qd' uoles uel promere, uel recondere: uelut (ut exēpli causa rē notē) de fide, de ieiunio, de ferēdis malis, de subleuādis infirmis, de ferēdis impiis magistratibus, de uitādo simpliciū offendi culo, de studio sacrarū literarum, de pietate erga paretes, aut liberos, de Christiana charitate, de honorādis primatibus, de liuore, de obtrectatiōe, de castimonia, atq; aliis id genus: nā innumerabiles fingi possūt His in ordinē cōpositis, iuxta rerum pugnatiam, aut affinitatē (ut in Copia quoq; nostra quondā indicauimus) quicquid usquā insigne est, in omnibus ueteris instrumenti libris, in euangelis, in Actis, in literis apostolorum, quod uel conueniat, uel dissonet, ad hos erit redigendum. Quod si cui uisum erit, poterit ex antiquis interpretibus: postremo uel ex ethnicōū libris huc conferre, quod usui futurum existimarit. Hac usū fuisse ratiōe diuū Hieronymū, ex ipsius scriptis mihi propemodū uideor animaduertere. Siue qd
crit

RATIO VERAE THEOLOGÆ

Collatio lo erit differendū, aderit ad manū parata supellex: siue
corum. quid explicandū, facilis erit locorū collatio. Quādo=
quidē hec nō Origenit antū, sed & Augustino optiā
ratio est interpretādi diuinas literas, si locū obscurum
ex aliorū locorū collatiōe reddamus illustrē: et mysti
cā scripturā mystica, sacra sacra exponat. Quā qui=
 dē ex re nō solū illud cōmodi capietur, ut sensus alibi
 nō itellctus p̄cipiatur, uerū adiūgetur autoritas. Nāq;
 quāuis ubiq; diuinæ scripturæ autoritas uel unico uer
 bo nobis satis facit, tamē aliquādo fit, ut de it̄preta=
 tiōe possit ambigi, præsertim cū ueteres etiā nō raro
 dissentiāt. Proinde si plura cōsentiēt, ad fidē facient:
 sin dissentiēt, aut etiā pugnabūt, excitabūt nos ad ex
 actius scrutiniū: qd' genus sit, cū in euāgelio Christus
 uetet irasci, tamē in psalmis legimus: Irascimini &
 nolite peccare, quare seq̄tur aut Christū nō sē sisse de
 quauis ira, aut psalmographi sermonē sic accipiēdū,
 nō ut præcipiat irasci, sed si inciderit ira, ne p̄cedat
 usq; ad iniuriā. Itē qd' alicubi Christus p̄mittit suis, ut
 ad iter tollāt perā ac baculū, alibi rursus etiā his inter
 dicit. Hæc pugna nōnūquā est in uerbis tantū, nōnun
 quā in factis, nōnūquā mixtim ex utrisq;. De uerbis
 exemplū modo dedimus, de factis illud esse potest: qd
 cū Petrus plagas & carcerē à Iudæis patienter tole=
 rarit, erga Ananiā, & huius uxorē Saphyram, non
 est usus eadē lenitate sed acriter increpitis, præsens
 exitiū denunciāuit. Rursus plebem incredulam leni=
 ter

ter ac mansuete reuocat ad resipiscenciam: hos non admonet ut resipiscant, sed illico plectit: & tamen Simonem empturientem domum spiritus sancti, quamquam esset iam baptizatus, non plectit, sed admonet ut resipiscat, nonnullam ueniee spem ostendens mutato. Mixti generis exemplum hoc esto. Christus in euangelio uetat omnino iurare, & tamen in epistolis suis toties iurat Paulus. Christus iubet dextram maxillam percutienti, exhibere leuam: ipse percussus in iudicio, cum percussore etiam ex postulat: Paulus adeo non exhibet alteram, ut pro alapa conuicium impingat pontifici iudici, non ita multo mitius alapa. Item cum legamus: Perdes omnes qui loquuntur mendacium, tamen quosdam probatos uiros mendacio usos legimus, uelut Abraham & Iudith. In his igitur facta sanctorum pugnantia, ut uidetur, cum doctrina sacrorum uoluminum, admonent nos in uerbis alium subesse sensum, quam sermo prima specie prae se ferat. Quin et hunc usum adferet haec locorum collatio, ut idioma ac tropos arcani sermonis certius agnoscamus. Atque hisce iam rebus instructus, iugi meditatione uersetur in diuinis literis: has nocturna curet uersare manu, uersare diurna: has semper in manibus, semper habeat in sinu: ex his semper aliquid aut auribus istrepat, aut oculis occurrat, aut animo obuersetur. In naturam ibit: quod usu perpetuo fuerit infexum.

~~Nec mea sententia, fuerit inconsultum, diuinos li~~ De ediscē

L bros do.

RATIO VERAE THEOLO=

bros ad uerbū ediscere, uel nō intellectos, autore Au-
 gustino: quod equidē sic interpretor, etiam si sensum
 mysticū nondū percipias. Nā facere, quod apud mona-
 chos aliquot fieri uidemus, nec aliter ediscere psal-
 mos, quā psitacus ediscit uoces humanas, plus habet
 tædij quā fructus. Neq; enī facilius tantū ac tenacius
 inhærescunt memoriæ, quæ intelligimus, uerū etiam
 maiore cū utilitate. Id primū fieri uelim in noui testa-
 mēti uoluminibus, quæ tātō præsentius faciunt ad no-
 strā professionē, ut hodie uel sola sufficere possint, ni-
 mirū uulgata iam, & animis omniū infixæ Christi do-
 ctrina. Nā olim, Iudæis ad fidē adducendis, necessario
 erat adhibenda ueteris autoritas instrumētī: nunc no-
 bis cū Iudæis minimum est negocij, & apud alios non
 est eadē autoritas libris Hebræorū, etiam si nō negem
 plurimā ex illis utilitatē capi, si quis adhibitis allego-
 rijs, uel ad Christum, in illis adumbratū, uel ad mores
 accōmodet: atq; id si non imodice, sed carptū fiat. Sūt
 enim, quæ uerbatim ad allegoriam trahere frigidum
 sit, quod admixta sint multa, nō ut significant aliquid
 sed ut tenor ac series historiæ constet. Sit igitur apud
 nos primus honos nouo testamēto, per quod Christia-
 stamentū. ni sumus, et ubi Christus nobis multo expressius quā
 in uetere depangitur: proximus ueteri, & in hoc his
 libris, qui cū nouo maxime consentiunt, quales sunt
 Esaiæ libri. Quanquam si dispositis, ut dixi, locis, fre-
 quēter Paulinas epistolas cum Euangelijs, & cum
utris=

utrisque conferas Esaiam, reliquaq; ueteris testamen Collatio.
 ti loca: futurum est, ut hæc suapte sponte inhaerescant
 & insideant memoriae. Quod si quos deterret hic la-
 bor, illud quaeso secum cogitet: qui conueniat, ut theo-
 logus futurus sophisticas præceptiuiculas ediscat: cdi-
 scat qualescunque in Aristotelem commentarios, aut
 etiam paraphrasim, ediscat Scoti conclusiones, quas
 uocant, & argumenta: & idem operæ gr auetur da-
 re libris diuinis, ex quorum fontibus uniuersa scatet
 theologia, quæ modo uere sit theologia. At quanto sa-
 tius est, semel hoc laboris (nec enim dixerim tediij)
 deuorare quàm semper recurrentibus in orbem labo-
 ribus, quoties tractandum aut citandum erit aliquid,
 ad dictionarios, sumulas, & indices confugere: ueluti
 faciunt mei similes quidam, qui cum domi nihil habe-
 ant suppellectilis, quoties opus est cantaro aut patel-
 la, à uicino petunt utendam. At recte monet sapiens
 ille, ut aquam de tua bibas cisterna: & adeo non sit ne-
 cesse aliunde rogare, ut tu potius de tuo fonte deriuas in
 alios. Quin igitur omisis confusis istis formularijs,
 et impuris sumulariorum lacunis, tuum ipsius pectus
 bibliothecam facito Christi, ex eo uelut è penuario de-
 promito prouidus paterfamilias seu noua, seu uete-
 ra, utcunq; postulabit res. Longe uiuidius penetrant
 in animos auditorum, quæ è tuo pectore ceu uiua pro-
 deunt, quàm quæ ex aliorum farragine subleguntur.

Atqui inter hæc roget aliquis, quid tu num adeo

L 2 facilem

RATIO VERAE THEOLO=

~~De cōmē=~~ ~~arijs.~~ ~~facilem & expositam iudicas scripturam diuinam, ut~~
~~absq; commentarijs possit intelligi? Quid ni possit,~~
~~aliquousq; prius cognitis dogmatibus, & hac qua di~~
~~xi collatione locorū adhibita? Alioqui qd aliud se auti~~
~~sunt, q priāpes in hanc cōmentarios adiderunt? iter~~
~~quos præcipuus est Origenes, sic hāc Venerem exor=~~
~~sus, ut nemo post illum ausit manus apponere? Quid~~
 Origenes. autē uetet alios eodē puenire, quò peruenerunt illi,
 Basilius. si eadē ingrediantur uia? Nō hæc dico, qd' cuiquā au
 Mazian tor esse ueli, ut præteritis ueterū cōmentarijs, diuinæ
 zenus. scripturæ scientiā sibi uindictet, aut etiā uenetur. Imò
 Athanasi= ~~partē laboris adimat nobis ueterū labor, adiuuemur~~
 us. ~~illorum cōmentarijs, dummodo primum ex his deliga~~
 Cyrillus. ~~mus optimos, uelut Origenem qui sic est primus, ut~~
 Chrysosto ~~nemo cum illo conferri possit; post hunc Basilium,~~
 nus. ~~Nazianzenum, Athanasium, Cyrillum, Chrysosto=~~
 Hierony= ~~num, Hieronymum, Ambrosium, Hilarium, Augu=~~
 mus. ~~stinum: deinde ut hos ipsos cū iudicio delectuq; lega=~~
 Ambrosi= ~~mus, etiā si reuerenter legi uolo. Homines erāt, quædā~~
 us. ~~ignorabāt, in nōnullis hallucinati sunt: dormitarunt~~
 Hilarius. ~~alicubi, nonnulla dederunt ut auq; uincendis hæreti=~~
 Augusti ~~ais, quorum cōtentionibus tunc feruebant oīa. Præte=~~
 nus. ~~rea uix qsquam est horum, cuius falso titulo nō perml̄~~
~~ta circumferatur: atq; adeo, qd' est ipudentius, cuius li~~
~~bris nō ml̄ta admixta sint aliena, id qd' in Hieronymo~~
~~ærte, moxq; in Cypriano palā arguimus, & in Augu~~
~~stino forsitā arguemus. Nec ita ml̄tum negocij fuerit~~
idem

idē fācere in cæteris, hoc est in Origene, in Ambrosio, in Chrystostomo. Quod nihic quoq; fuerit ocalatus lector, piculum est, ne ipostoris aut nebulonis somniū, p̄ Hieronymi aut Ambrosij oraculo amplectatur. Sic enī hodie quidā τὸ μ ἡλίον ὑπερφρονοῦντες, πρὸς αὐτὸν τὰ: Sic ait Hieronymus in quodā sermone, sic Augustinus in quadā homilia ad fratres heremitas: p̄inde quasi de tripode p̄nuntiarēt oraculum. Sit igitur delectus nō solum autorū, uerum etiā operum. Et in autoribus nō hoc modo discrimē est, quod Græci præcellunt **Delectus**
Latinos, qd' ueteres recētiore: uerum etiā quod in Jim **autorum**
gulis etiā generibus alius sit alio præstātor. **et operū.** In operibus cauēdum, ne nothum et supposititiū p̄ germano ueroq; amplectaris. Proinde quandoquidē in tanta librorum mltitudine, & in tanta ætatis fugacitate, nō uacat euoluere oīa, superest, ut primum legamus optima. Quorsum attinet in hisce neotericis coaceruato = **Coacerua**
 ribus uerius, quā interpretibus, t̄onas horas, haud **tores.**
 bene collocare? in quibus primum quā multa sunt, quæ tibi postea sint matōre negotio dediscenda? Deinde si quid inest recti, id ex ueteribus haustum comperies, sed mutilum ferē, ac decurtatum: quod ob linguarum & rerum inscitiam multa, & haud scio an optima, quoniam nō assequebantur, coacti sunt præmittere. Quid quod bona pars istorum, ne decerpit quidē ab illis, sed à sæpius cōfusus ac transfusus col-lectaneis, uelut ē decima lacuna suffuratur, ut penē ni

RATIO VERÆ THEOLO=

hil respiciat sui fontis. Deinde ne nihil de suo addidisse uideatur, aspergit aliquid suorum somniorum, aut è sordido quopiã, et pridie nato autore admiscet, quãsi cum multa iura confundit focus, ut inquit Paulus. Postremo, ut eadem doceat cum priscis, quãm friget apud hos, sordentq; omnia, obsermonis infantissimã balbutiem. At Hieronimus ita delicijs omnia condit ac locupletat, ut cum aberrat à uero, aut à re digreditur, tamen plus bonæ rei doceat, quãm isti, cū uere rē tradunt. Vt ne dicam interim, quod omnino tales ipse reddimur, cuiusmodi sunt autores, in quibus assidue uersamur. Neq; enim perinde ciborum qualitas trãsit in corporis habitum, ut lectio in animum ac mores legentis. Si in ieiunis, in frigidis, in fucatis, in spinosis ac rixosis scriptoribus assidui simus, tales euadamus oportet: sin in his, qui uere sapiunt Christum, q̄ ardent, qui uiuunt aguntq;, qui ueram pietatem et docent & præstant: hos saltem aliqua ex parte referemus. At dices, si nihil acceperit, parum instructus fuero ad palestram scholasticam. Neq; uero nos pugilem instituimus, sed theologum, & eum theologum, qui quod profitetur, malit exprimere uita quãm syllogismis. Nec est quod tibi tãtopere displicias, si iter istos parum theologus habearis: cum inter eosdem ne Hieronymus quidẽ ipse sit habiturus quod respondeat, ac fortasse nec ipse Paulus: In culpa est non ipsa theologia, que non sic natã est: sed quorundã tractatio, qui

totã

totam illam ad dialecticorū argutias, & Aristotelicā philosophiam detraxerunt: ut illic non paulo plus sit philosophiæ quàm theologiæ. Atqui fieri potest, ut rhetor aliquis, arithmeticus, aut musicus sic eandem tractet, ut nemo iam sit intellecturus, nisi qui prius artium illarum omnem cognitam habeat. Quid autē necesse est, ad omnes omnium quæstionum celsæ artæ respondere theologum? quarū neq; numerus est ullus, neq; modus, neq; finis: dum hydra in morē, pro una recisa sexcētæ repullulant? Sunt quæ parū pium sit inuestigare, sunt quæ citra salutis dispendium possit nesciri: sunt de quibus eruditius sit ambigere, et cum Academicis ἐπέχειν, quàm pronuntiare? Quis enī fructus si me torqueam, an deus creare possit hominem ἀναμάρτητον? an deus aliquo ab ipso distincto sit unus? an possit respectum producere sine fundamento & termino? an anima Christi potuerit falli aut mentiri? an hæc propositio, deus est scarabeus, æque possibilis sit atque hæc, deus est homo? Sunt quæ quædantenus uestigasse sufficiat, altius rimari sit nefas. Diuus Ambrosius in Ioannis euangelium homilia decima, satis existimat didicisse nos in Christi persona diuinam naturam cum anima corporeq; humano sic ineffabili quodam nexu coglutinatam fuisse, ut naturas inter se distinctas, eadem complecteretur hypostasis. Porrò quibus rationibus id fiat, nō arbitratur ulterius scrutandum. Quomodo autē hoc sit, inquit,

RATIO VERAE THEOLO=

noli disquirere, factum est ut ipse nouit. At inter nos quot quaestiones extiterunt, quot opiniones, quot sectae disputantium, utrum Christus indiuiduum hominis assumptum sit, aut specie, an tertio quodam modo dicatur deus & homo. Atque hac de re cum inter ueteres parum conueniret, nuper etiam exortus est quidam, qui reprobatis superiorum opinionibus, nouam uiam indicat. Haec si plus uergeretur in confabulationibus aut in conuiujs, ferri poterat: nunc serio & docetur & discuntur in scholis, his ueniis aere rebus maxime theologo dignis aetas iuuenit atque etiam senum absumitur. Haec praeferrunt Hieronymi, Ambrosii, Cypriani, & Hilari scriptis: & tamen in hoc potissimum sudasse uidetur theologi recetiores, ne nihil uideretur addidisse ueteribus. Mihi non modo supuacaneum, uerum etiam periculosum uidetur de iis, quae ad fidei negocium pertinent, humanis argumentationibus tam anxie disquirere. Videtur enim subhaesitare qui tam sollicitus, tamque curiose rationes contrahit, quibus uel impugnet uel tueatur, quod nobis traditum est, ut credamus, non ut discutiamus. Ac saepe numero fit, ut omnia a curiose magis quam pie inuestigandi quaedam rationes accurrant, quae non nihil conuellunt ac labefactent fidei robur. Ipse aliquot noui, qui se fatebantur ex argutijs Scoti, quibus tractat argumentum eucharistiae, eo perditos esse, ut prorsus animo uacillarent, uixque eam haesitationem potuisse excutere. Non postularim ut mihi quisquam habeat fidem, ni diuus Chrysostomus mecum per omnia sentit, enarrans locum Pauli, quo Timotheum a fabulis &

interminatis genealogiis deterret, eius uerba præstabit, opinor, subscribere. Vides, inquit, quæadmodum huiusmodi quæstiões dānat, ac refecare conatur? Nā ubi fides est, nulla est quæstiōis necessitas. Vbi nihil oportet curiose pquirere, quid opus est quæstiōe? si quidē quæstio fidē tollit. Etenī qui quærit, nōdū inuenit, qui quærit, difficile credere potest, et ideo monet ne uacemus huiusmodi quæstiōibus. Nā si quærimus, iā non credimus. Fides enī animū cogitationēq; facit cōquiescere. Ac mox terguersationē eorū, qui nobis obiciūt, qd' ipse Christus iusserit nos quære, ut inueniamus: pulsare, ut aperiatur: scrutari scripturas, in quibus uitā inueniamus: ita reiicit, ut dicat eos quære, qui magno animi ardore uersātur ī sacris libris potius quā in hūanis quæstiūculis, ac puris precibus à deo postulāt, ut ipartiat suū spiritū, qui ī nobis scrutatur etiā p̄funda dei, ideo scrutari iussos, nō ut semp quæramus, sed ut illorū autoritate cōfirmati, quære re desinamus. haftenus Chrysostomus. Quibus illud adiiciēdum. nō dictum esse, scrutamini philosophiā. Aristotelicā, an eius præsidio doceri possit resurrectio mortuorū, sed scrutamini scripturas. Atq; inibi Paulus ostendēs, quousq; sit adhibēdum arcane scripturæ scrutinium, & ad quē scopum dirigēda theologiæ cognitio: Finis, iquit, præcepti est charitas de corde puro & cōsāctia bona, & fide nō ficta. Haftenus igitur philosophādū in sacris literis, quatenus indu-

RATIO VERAE THEOLO=

stria nostra cōducit ad ea quæ Paulus cōmemorauit. Verū q̄ sibi scopum hunc nō p̄posuerūt: sed hoc agūt, ut paradoxa quæ piā, ac noua p̄ferāt: quo sint admira-
 rationi populo semp̄ ianuum rerum admiratori, pro
 theologis fiunt mataeologi. Hos depingit his uerbis:
 A quibus quidā aberrātes cōuersi sunt ī uaniloquiū,
 uolētes esse legis doctores, nō intelligētes neq; ea quæ
 dicunt, neq; de q̄bus affirmāt: ferri tamē poterāt hæc
 quōq; si hæc fabula intra gymnasiōrū parietes agere
 tur. Nunc in ipsas cōciōes sacras (cur enī nō dicā sa-
 cras, cū olim fuerint pars sacrificii?) penetrauit hæc
 ostētatio. Quoties me huius rei puduit, quoties uicem
 populi indolui. Video simplicē multitudinē hiantē, et
 auidā p̄dere ab ore cōcionātis, expectare pabulum
 animi sui, cupidā discēdi, quo melior domū redeat &
 ibi mihi theologaster quisspiā, serē ἰεροπρεπεῖ χήμα
 τῖ uenerāduS, è Scoto aut Occā quæstionē aliquā fri-
 gidā ac perplexā uētillat: ostentās quātum in Sorbo
 na p̄fecerit, & plebis benignitatē hac ostētatione ue-
 nans, interim magna cōaionis pars domum abit, pla-
 nē iuxta Græcorum puerbiū, λυκὸν ἔχων ὄρ. Alij
 dictitāt inter sese, quā multa legit hic iuuenis, quā ua-
 let ingenio. Quid nō possit ille uel struere uel destrue-
 re? Nemo delectatur: præter, paucos eodem affectos
 morbo: hi habent quod rixentur, super cœnā. Hæc
 est doctrina, quā Iacobus animalē ac demoniacā ap-
 pellat, diūersa illi quā Paulus Timotheo scribēs, sanā
 no. rinat

nominat, fidei sermone potius quã sophistico tradenda, efficacẽ simul & ad exhortãdos, qui cõsant: & cõsolãdos, qui animo sunt deiecto, & redarguẽdos qui aduersantur. Ac mox mateologos depigit hisce uerbis: Sunt enĩ multi, et nõ subditi, uaniloq, & mentium deceptores, quibus oportet silentium india, qui uniuersas subuertunt domos, docẽtes quæ nõ oportet turpis lucri gratia. Atq; utinã tales haberemus cõdonatores, ut hæc frustra uidear admonuisse, sed quoties audimus istos sic cõmẽdantes remissiones põtificias, ut oratio tota nihil oleat, nisi sordidum questum: nihil præ se ferat, nisi proxenetã mercede cõductum. Quoties plus potestatis tribuunt Rhomano pontifici quã ipse uel agnoscat, uel postulet: quoties iactãt sua benefacta, quibus debeat incolumitas populi, quoties psuadere conãtur, caco demonibus non esse ius incos, qui in Franciscana cualla sepeliantur, nõ periturum morbo, qui in honorẽ diui Dominici certos annos Prædicatoriũ habitum circumferat: nõ male periturum, qui cotidie pictum aut sculptum Chrystophorum contẽpletur: quoties hæc atq; his impudentiores nenas ex eo loco deblaterat, qui prædicandæ doctrinæ euangelicæ dicatus est, quis non ingemiscat, quẽ non miserescat imperitæ ac superstitiosæ multitudinis? Sed ut ad contëtiosas quæstiones redeamus, uide quã solícite Paulus Timotheum suum ab his deterret: Noli: inquit, uerbis cõtẽdere. Ad nihil enĩ condu-

at

RATIO VERAE THEOLO=

cit, nisi ad subuersionē audiētium. Ac mox, ubi iussif=
 fet eum recte secare sermonē ueritatis: adiecit: Inanes
 autem uocum nouitates deuita. Rursum ad Titum ubi
 multa monuisset, quæ ad pios mores faciunt, etiã atq;
 etiã admonet, ut stultas quæstiões & genealogias, &
 pugnas quæ ueniunt ex lege reiiciat. Has cōtentiones
 Timotheo scribēs, λογομαχίας appellat: in quas
 ait quosdã insanire, cū tamē ex his nihil oriatur, præ
 ter inuidias, cōtentiões, cōuicia, suspiciones malas, cō
 fluctatiões hominum mēte corruptorum, ueritatis ex=
 pertium, qui quæstum suum anteponāt pietati. Nemo
 uero sic interpretetur hæc, quæ diximus, nō huc tēde
 re, ut in totum damnemus eos, qui præter quæstiones
 nihil nobis reliquerunt, aut improbemus scholasticas
 cōfliktiões, ex quibus sæpenumero non aliter elicitur
 ueritas, quã ex collisione silicum ignis exautitur, sed
 modum in his, ac delectum requirimus. Modus dabit,
 ne queratur de omnibus: delectus, ne de quibuslibet.
 Alioqui multa sunt & in neotericorum libris digna
 cognitu, sed ea p̄tatē modice degustētur sobrie castē
 que tractētur, Nā hoc studiorum genus olī apud theo
 logos prorsus incognitum fuit: deinde posteaquã ir=
 repsit, ut fere fit in rebus humanis, paulatim in immē
 sum icreuit. Vnde cœpit in aliquot iã Academiis par
 etius ac moderatius haberi, uelut apud Anglos in Cā
 tabrigiensi apud Brabātos in Louaniensi. Nec ideo
 minus florēt hæc studia, sed uerius florēt. Quale uero
 spectaculum

spectaculum est, theologum octogenarium nihil aliud sapere, quàm mera sophismata, & ad extremum usq; uitæ nihil aliud quàm arguari? Nã huiusmodi non paucos uidimus olim Luteciæ, quibus si quid de pro= mēdum fuisset ex Paulo, uidebatur sibi prorsus in ali um mundum translati. Proinde si cui cōtingit tanta in genij uis, ut utrunq; studiorum genus cōplecti possit: eat sane per nos, eat quo illum sua uirtus uocat: eat pede fausto. Sed ab iis tamē, quæ nos prætulimus, inci piēdum, his maiorē ac meliorē uitæ partem impartiē dam cōseuo. Quod si alterutrum sit deserendum, non possum nō fateri, quod uerissimum est: malim in hoc latus deflectere. Præstat, paulo minus esse sophistam: quàm minus sapere in euāgelicis & apostolicis literis. Satius est, ignorare quædā Aristotelis dogmata, quàm nescire Christi decreta. Deniq; malim cum Chryso= stomo pius esse theologus: quàm cum Scoto esse iuictus. Illud certe negari nō potest, per ueteres illos illustra tam ac defensam Christi doctrinā; quos ita demum pa tiar antiquari, si cōstet, horum argutissimis argutiis & subtilissimis subtilitatibus uel unum ethnicum cō= uersum ad Christi fidē, uel unum reuictum ac muta= tum hæreticum. Nam quod hodie pauciores sunt, aut certe extant hæreses, id si uerum fateri uolumus, faci culis debemus uerius, quàm syllogismis. Quis enim omnino nodus dialectica subtilitate necti potest, qui non eadē subtilitate dissoluatur: si liberum sit utrisq;

quod

RATIO VERAE THEOLOGÆ

quod uoluerint, assumere? Quis uero fructus, si ne-
 ctas quod explicare nō potest, qui tamē nō assentitur
 imò aliquoties ne is quidē qui nescit? Sed simplices il-
 læ literæ, ueritate non argutia efficaces, totius orbis
 populos pauculis annis innouare potuerunt. Verum
 missam faciamus studiorum collationē. sit in his suum
 cuiq; pulchrū, & ut Paulinis uerbis utar, in suo quis
 que sensu acquiescat. Cui placēt scholasticæ conflicta
 tiones: sequatur suo quidē arbitrato, quod in scholis
 receptum est: modo ne solum hoc agat, modo ne nimi-
 um tribuat scholæ dogmatis, modo ne nimum diu.
 Nā uidi cōplures: qui iā semicani, cū prisca illa theo-
 logia conati sunt redire in gratiam, sed parum felici-
 ter successit conatus, nimum serus. At si quis magis
 cupit instructus esse ad pietatē quā ad disputationē,
 statim ac potissimum uersetur in fontibus, uersetur
 in his scriptoribus, qui proxie biberunt de fontibus.
 Si quid extiterit dubitationis, in his quæ p̄tinent ad
 pietatē, nō decriat integro prudētīq; uiro, quod ē diui-
 nis oraculis salubriter respōdeat. Habet Paulus fide-
 le cōsiliū, ubi domini Præceptum nō habet. Quod
 diminutum erit in syllogismis, id p̄sabit sancta ad de-
 um præcatio. Deniq; satis inuictus fueris theologus,
 si nulli succumbas uitio, nullis cedas cupiditatibus, eti-
 am si à cortētiosa disputatione discesseris inferior.
 Abunde magnus doctor est: qui pure docet Christū
 Si turpe ducunt, nescire quid definiat Scotus, turpius
 est

est, nescire quid de cernat Christus. Si parum theologicum est, non assequi quæ scripsit Durandus, minus theologicum est, nō assequi quæ scripsit Paulus. A' diuinis oraculis nomē habet theologus, nō ab humanis opinionibus. Et bona theologiæ pars afflatus est, qui nō cōtingit, nisi moribus purgatissimis, & tamē hāc facultatē nulli sibi maiore super alio uindicāt, quam quorum tota uita seruit ambitioni, seruit auariciæ, frequēter & libidini gulaq; undiq; sycophātis, fucis et hypocrisi correptæ. Hi se iactāt euāgelicæ doctrinæ præcones, hi se fācūt Christianæ religiōis columnas, ab horum ore pendet imperita multitudo. Nimirum horum facta cernebat Christus, cum deploraret fortē populi, dissipatarum ac pastore destitutarum ouium in morē errantis. Habent enim & nostra tēpora suos pharisæos ac rabbinos, habēt suos hypocritas, habent sua phylacteria, quibus se cōmendent stultæ plebeculæ. Orandus igitur Christus, ut hoc pharisaicū genus, aut mutet in melius, aut abigat à grege suo. At que hæc dicta sunt, non ut ledamus bonos, sed ut malos admoneamus officii;

F I N I S.

ARGENTINAE APVD IOANNEM

KNOBLOCHVM MENSE

NOUEMBRI. ANNO,

M. D. XXI.

Ob. 6. II. 3343

